

End 2011.67

ÖSTERÅKERS KOMMUN

SAMMANTRÄDESPROTOKOLL

KOMMUNFULLMÄKTIGE

2010-12-13

7.

KF § 208

2010.141
Dnr. 2010:136-450

Utdrag: Akterna, MHN

Strategi för hantering av de gröna frågorna i Österåkers kommun

Ärende

De "gröna" frågorna har bäring på flertalet av de nationella miljömålen och arbetet med dessa på lokal nivå. Vid antagande av Översiktsplanen 2006 gavs uppdraget att ta fram kompletterande material avseende naturen. Med stöd av bl a statliga medel har fem underlagsrapporter Biologisk mångfald och geologiska värden, Rekreation, Kulturmiljöer, Kustnära naturvärden samt Sjöar och vattendrag tagits fram samt en sammanfattning "Natur, kultur, rekreation och vattenmiljöer i Österåker" av dessa gjorts. Detta material har sedan legat till grund för arbetet med den Strategi med mål och vägledningar för arbetet med gröna frågor som nu föreligger.

Beredning

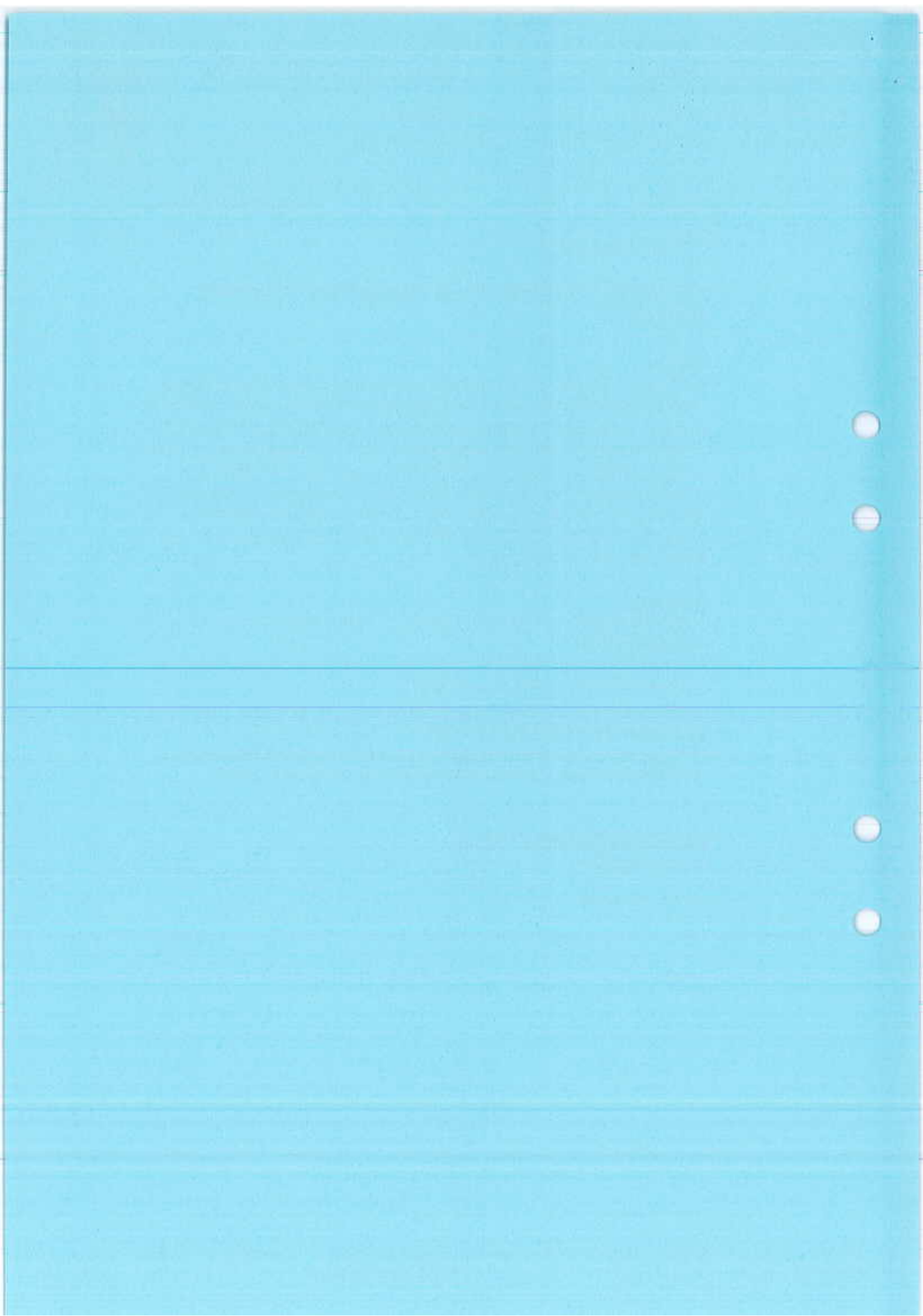
- Samhällsbyggnadsförvaltningen behandlar ärendet i beslutsförslag daterat den 8 november 2010.
- Ärendet behandlas i "Strategi för de gröna frågornas hantering i Österåkers kommun", daterad den 10 november 2010.
- Ärendet behandlas i "Natur, kultur, rekreation och vattenmiljöer i Österåker. Sammanfattning av underlagsrapporter"
- Arbetsutskottet har behandlat ärendet den 18 november år 2010, § 251.
- Kommunstyrelsen har berett ärendet den 29 november 2010, § 255

Kommunfullmäktiges beslut

Ärendet bordläggs.

Justerandes sign

Utdragsbestyrkande

KS § 255

Dnr 2010.136 450

Utdrag: akten, sbf, KF

Strategi för hanteringen av de gröna frågorna i kommunen**Ärende**

De "gröna" frågorna har bäring på flertalet av de nationella miljömålen och arbetet med dessa på lokal nivå. Vid antagande av Översiktsplanen 2006 gavs uppdraget att ta fram kompletterande material avseende naturen. Med stöd av bl a statliga medel har fem underlagsrapporter Biologisk mångfald och geologiska värden, Rekreation, Kulturmiljöer, Kustnära naturvärden samt Sjöar och vattendrag tagits fram samt en sammanfattning "Natur, kultur, rekreation och vattenmiljöer i Österåker" av dessa gjorts. Detta material har sedan legat till grund för arbetet med den Strategi med mål och vägledningar för arbetet med gröna frågor som nu föreligger.

Beredning

- Samhällsbyggnadsförvaltningen behandlar ärendet i beslutsförslag daterat den 8 november 2010.
- Ärendet behandlas i "Strategi för de gröna frågornas hantering i Österåkers kommun", daterad den 10 november 2010.
- Ärendet behandlas i "Natur, kultur, rekreation och vattenmiljöer i Österåker. Sammanfattning av underlagsrapporter"
- Arbetsutskottet har behandlat ärendet den 18 november år 2010, § 251.

Yrkande

Ingela Gardner Sundström (M) yrkar att besluts-sats två (2) revideras enligt följande:

I samband med miljöbokslutet, årligen följa upp och rapportera gjorda insatser, samt à jourhålla bilagelistan med möjliga åtgärder.

Ingela Gardner Sundström (M) yrkar vidare att besluts-sats tre (3) kompletteras med följande mening:

Långhundraleden bör markeras som riksintresse och inte enbart som lokalt intresse.

Proposition

Ordföranden ställer proposition på yrkandena och finner att Kommunstyrelsen beslutar i enlighet med förslagen.

Forts.

Forts. § 255

Kommunstyrelsens beslut

Kommunens miljöstrateg ges i uppdrag att, i samråd med kommundirektören, som är ytterst ansvarig tjänsteman för kommunens miljömålsarbete:

1. Samordna arbetet med kommunens gröna frågor och inför varje verksamhetsår, i samverkan med övriga nämnder/förvaltningar lägga fram förslag till åtgärder i syfte att genomföra strategin varvid genomförandetider och ansvarsfördelning ska tydliggöras
2. I samband med miljöbokslutet, årligen följa upp och rapportera gjorda insatser, samt å jourhålla bilagelistan med möjliga åtgärder.

Kommunstyrelsens förslag

Kommunfullmäktige beslutar

De fyra målen i Strategi för de gröna frågornas hantering i Österåkers kommun, daterad den 10 november 2010, antas som ett styrdokument som ska tillämpas av samtliga styrelser och nämnder samt bolag inom kommunen. Långhundraleden bör markeras som riksintresse och inte enbart som lokalt intresse.

---

ch

ACF

MHN § 58 Dnr: 2010.1495-429

Strategi för hantering av österåkers gröna frågor

Materialet är ett arbetsmaterial som tjänstemannaarbetsgruppen har gått igenom 2010-06-08 inför möte med styrgruppen för Miljömål Österåker tillsammans med BN:s presidium 2010-06-15.

Vid mötet 2010-06-15 diskuterades materialet och det beslöts att det ska bearbetas ytterligare innan det skickas ut på remiss. Det bör delas upp i en kortfattad strategisk del med åtgärdsförslagen som bilaga tillsammans med sammanfattning av underlagsrapporterna.

Det bearbetade materialet ska presenteras KS au den 23 augusti.

Miljö- och hälsoskyddsnämndens beslut:

Informationen noteras till protokollet

Bilagor

till kallelsen:

Strategi för de gröna frågornas hantering i Österåkers kommun

Förslag till Inledning/följebrev

Sammanfattning av de 5 underlagsrapporterna

Bilaga

till protokollet: -

Utdrag ur protokollet till: akt

Justerandes sign

Utdragsbestyrkande

Till Kommunstyrelsens arbetsutskott

Strategi för de gröna frågornas hantering i Österåkers kommun

Beslutsförslag

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår Kommunstyrelsen besluta

Kommunens miljöstrateg ges i uppdrag att, i samråd med Kommundirektören som är ytterst ansvarig tjänsteman för kommunens miljömålsarbete,

a/ samordna arbetet med kommunens gröna frågor och inför varje verksamhetsår i samverkan med övriga nämnder/förvaltningar lägga fram förslag till åtgärder i syfte att genomföra strategin varvid genomförandetider och ansvarsfördelning ska tydliggöras

b/ årligen följa upp och rapportera gjorda insatser till Kommunstyrelsen samt å jourhålla bilagelistan med möjliga åtgärder.

c/ tillgängliggöra strategin samt underlagsrapporterna i den gemensamma interna digitala kartan.

Kommunstyrelsen föreslår Kommunfullmäktige besluta

De fyra målen i Strategi för de gröna frågornas hantering i Österåkers kommun, daterad 2010-11-10, antas som ett styrdokument som ska tillämpas av samtliga styrelser och nämnder samt bolag inom kommunen.

Bakgrund

De ”gröna” frågorna har bäring på flertalet av de nationella miljömålen och arbetet med dessa på lokal nivå. Vid antagande av Översiktsplanen 2006 gavs uppdraget att ta fram kompletterande material avseende naturen.

Med stöd av bl a statliga medel har fem underlagsrapporter Biologisk mångfald och geologiska värden, Rekreation, Kulturmiljöer, Kustnära naturvärden samt Sjöar och vattendrag tagits fram samt en sammanfattning ”Natur, kultur, rekreation och vattenmiljöer i Österåker” av dessa gjorts. Detta material har sedan legat till grund för arbetet med den Strategi med mål och vägledningar för arbetet med gröna frågor som nu föreligger. Kommunstyrelsens AU gav 2010-08-23, § 176 Samhällsbyggnadsförvaltningen i uppdrag att remittera förslag till Strategi 2010-08-23 till kommunens nämnder och styrelser, andra myndigheter och organisationer samt gränskommuner. Remissvaren redovisas i bilaga 2.

2010-11-08 Dnr KS 2010.141 403

Förvaltningens slutsatser

De fem underlagsrapporterna är faktaunderlag som successivt behöver uppdateras och kompletteras utifrån kommunens utveckling och nya kunskaper. De utgör viktiga planeringsunderlag för bl a den fysiska planeringen och för olika tillståndsärenden men berör i hög grad alla kommunala verksamheter. Strategin som nu remissbehandlats har fått ett positivt bemötande av remissinstanserna inte minst det faktum att kommunen försöker se de gröna frågorna (natur, rekreation och kultur) i ett sammanhang och också integrerar arbetet i den övriga verksamhetsplaneringen. Många remissinstanser framhåller vikten av samarbete kring frågorna och av uppföljning av arbetet. Ansvariga för samordning och uppföljning måste utses och underlagsmaterialet göras tillgängligt för såväl internt arbete som för övriga intressenter. Några remissinstanser har uttalat konkreta förslag till kompletteringar och dessa har i stort inarbetats i Strategins åtgärdsbilaga som är att se som en idébank med förslag på insatser som kan vara lämpliga i vissa sammanhang eller för vissa objekt. Avsikten är att denna lista successivt ska kunna uppdateras när nya idéer, projektförslag etc kommer fram. Beslut om önskvärda och möjliga åtgärder avses tas årligen i samband med övrig verksamhetsplanering och är en del i kommunens miljömålsarbete.

Tidigare beredning och bilagor

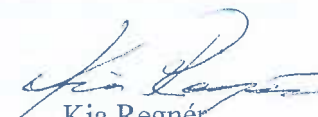
Ärendet har politiskt letts av Styrgruppen för kommunens miljömålsarbete (Kommunstyrelsens presidium och Miljö- och hälsoskyddsnämndens presidium) kompletterad med Byggnadsnämndens presidium. En arbetsgrupp med representanter från de tidigare förvaltningarna Exploatering- Teknik och Mät, Miljö- och hälsoskyddskontoret samt Stadsarkitektkontoret har, delvis med konsult hjälp, tagit fram underlagsrapporterna och förslaget till Strategi. Miljö- och hälsoskyddskontoret har samordnat arbetet. Samtliga finns idag inom Samhällsbyggnadsförvaltningen.

Bilagor:

1. Strategi för hantering av gröna frågor i Österåkers kommun, 2010-11-10.
2. Svar från remissinstanser i sammanfattning.

Kristina Gewers
Chef Samhällsbyggnadsförvaltningen

Kia Regné
Miljöstrateg

Utdrag ur strategi för hantering av de gröna frågorna i Österåkers kommun:

MÅL 1: Boende och verksamma i Österåker ska ha god tillgång till parker och natur

Detta mål syftar till att stärka Österåkers kommuns identitet som en kommun med god livskvalitet, stora möjligheter till en rik fritid och en god hälsa.

Forskning visar att vistelse i gröna miljöer har stor betydelse för folkhälsan. De gröna miljöerna har en lugnande effekt som till exempel minskar symptom av stress och depressioner. De möjligheter till motion som vistelse i grönområden ofta ger, har också positiva effekter på andra vanliga folkhälsoproblem såsom övervikt och hjärt- och kärlproblem.

Närheten till grönområden har stor betydelse för hur ofta människor använder dem. De som har nära till ett grönområde besöker det inte bara oftare, besöken varar också en längre stund. Genom att ge boende och verksamma i Österåker en god tillgång till parker och natur skapar man goda förutsättningar för ett hälsosamt liv. Närheten till naturen ingår också som en del av kommunens varumärke.

Målet innebär att alla ska ha god tillgång till parker och naturmiljöer i närheten av bostaden, arbetsplatsen, skolmiljöer och vårdmiljöer. Tillgång till de gröna miljöerna ska finnas för alla människor oavsett ålder, kön, nationalitet, socioekonomisk status eller fysisk kapacitet.

Arbetet med målet är en viktig del av arbetet med det nationella miljömålet ”God bebyggd miljö”.

MÅL 2: Kommunen ska erbjuda boende och verksamma ett varierat utbud av grönområden av god kvalitet

Målet syftar till att stärka kommunens identitet som kust- och skärgårdskommun, med tillgång till både vildmarksnatur och rika kulturlandskap. Möjligheterna till en upplevelserik fritid, med tillgång till ett varierat utbud av grönområden med hög kvalitet, ska vara ett tydligt kännetecken för kommunen och ett argument för att bosätta sig, eller etablera verksamhet i kommunen.

Människor använder grönområden på olika sätt och har behov av olika gröna områden i olika situationer. På vardagar kan den bostadsnära parken eller skogsdungen vara viktig; för kvällspromenader, utomhuspicknick på lunchen eller för lek. Vid andra tillfällen kan man istället vilja kunna komma ut till ett större naturområde för att uppleva tystnad, sporta eller studera naturen. Man har också olika förutsättningar när man vistas i naturen. Vissa är vana att vistas i naturen och tycker om när naturen upplevs som orörd, för andra är det viktigt med anlagda stigar, tydlig information och bänkar att vila på. Gemensamt för de flesta är att man vill vistas i miljöer som känns trygga och som sköts på ett ändamålsenligt sätt.

Målet innebär att det ska finnas gröna miljöer som tilltalar människor med olika intressen och livssituationer, allt från anlagda parker och idrottsanläggningar till stora skogar och blomstrande ångar. Det ska finnas olika typer av grönområden, både mer tillrättalagda och mer orörda. Österåkers grönstruktur ska erbjuda en variation av upplevelser. Målet innebär också att utemiljöerna ska vara trygga och tilltalande för besökarna.

Arbetet med målet är en viktig del av arbetet med det nationella miljömålet ”God bebyggd miljö”.

MÅL 3: Österåkers gröna miljöer ska bidra till att uppnå de nationella och lokala miljömålen

Målet syftar till att stärka kommunens delaktighet i en långsiktigt hållbar utveckling. Kommunen ska med dessa åtgärder visa ledarskap och ansvar för arbetet med miljö och naturvård. Åtgärderna kommer också att bidra till en säkrare och mer robust miljö inom kommunen.

Miljömålen syftar till att skapa en god-, attraktiv och hälsosam livsmiljö för både människor, djur och växter. Genom en god användning av sina gröna miljöer kan Österåker bidra till att uppfylla de nationella miljömålen. Genom att planera en attraktiv stad för gående och cyklande kan kommunen bidra till klimatmålet, till friskare luft och minskad försurning. Genom en god skötsel av kommunens naturmiljöer kan man bidra till mål om ingen övergödning, levande sjöar och vattendrag, grundvatten av god kvalitet, hav i balans samt levande kust och skärgård, myllrande våtmarker, levande skogar, ett rikt odlingslandskap och ett rikt djur och växtliv. Genom att använda naturens resurser på bästa sätt kan man bidra till att målet en god bebyggd miljö kan uppnås.

Planering och skötsel av kommunens gröna miljöer ska bidra till att uppfylla de nationella och lokala miljömålen.

MÅL 4: Österåkers gröna miljöer bidrar till kommunens attraktivitet som skärgårdskommun.

Österåkers natur har stora möjligheter att bidra till kommunens attraktivitet både för boende och verksamma i kommunen och för personer som skulle kunna vara intresserade av att flytta till Österåker, starta företag här eller turista i kommunen. Här finns skogslandskapet med stora tysta skogsområden och badsjöar, här finns ett intressant och levande kulturlandskap och ett vackert kustlandskap. För att naturen ska vara en del av kommunens attraktivitet är det inte bara viktigt att kommunen tar vara på de värden som finns. Det är också viktigt att man underlättar för boende och besökare att komma ut i naturen och att man berättar om den.

Målet handlar om att man genom planering samt information och marknadsföring av Österåkers gröna miljöer bidrar till kommunens attraktivitet både för dess invånare samt potentiella nya invånare, besökare eller investerare.

Bilaga 1 till BF ang. Strategi för gröna frågor

STRATEGI FÖR DE GRÖNA FRÅGORNAS HANTERING I ÖSTERÅKERS KOMMUN

Förslag 2010-11-10, rev. 2010-11-18

Förord

Naturen och alla möjligheter till ett rikt friluftsliv kännetecknar Österåker som skärgårdskommun. Dessa ger också viktiga förutsättningar för en god folkhälsa och bred social samvaro. Vården och skyddet av miljön är en viktig uppgift för att nå en långsiktigt hållbar utveckling av samhället vilket läggs fast i de nationella miljömålen.

Kommunens gröna värden – natur, kultur och rekreation - har inventerats och dokumenterats och materialet har sammanställts, även med tidigare lokalt och regionalt insamlat material, i fem delrapporter: Biologisk mångfald och geologiska värden, Rekreation, Kulturmiljöer, Kustnära naturvärden samt Sjöar och vattendrag. För att göra det möjligt att få en bra överblick över det mycket omfattande materialet så har de fem rapporterna sammanfattats i: "Natur, kultur, rekreation och vattenmiljöer i Österåker".

Detta är en del av kommunens miljömålsarbete och för att få ett bredare underlag för kommunens fysiska planering och för olika tillståndsbeslut. Rapporterna är att se som faktaredovisningar utan ställningstaganden i förhållande till andra värden som också måste beaktas vid planering, exploatering och byggande. Rapporterna omfattar inte övrigt miljömålsarbete som t ex klimatfrågorna eller olika emissioner utan fokuserar på fysiska företeelser eller objekt av vikt för naturvård, kulturvård och rekreation.

Materialet är också tänkt att ge boende i kommunen och andra intresserade en samlad information om intressanta miljöer och den vackra natur som finns inom kommunen.

För att kunna utveckla arbetet med de gröna frågorna ytterligare så har detta förslag till "Strategi för hantering av de gröna frågorna i Österåker" tagits fram. Strategin är ett mål och vägledningsdokument som avses ingå som underlag i den årliga kommunala verksamhetsplaneringen och budgetprocessen med konkreta förslag till insatser för att bevara, utveckla och/eller tillgängliggöra de gröna värdena. Österåkers arbete med dessa frågor är också viktiga som delar i ett större sammanhang som exempel med regionens s.k. Gröna kilar och det nationella Natura 2000-arbetet.

Det bör noteras att ett sådant här projekt med omfattande faktainsamling och sammanställning tar lång tid varför vissa uppgifter kan hinna bli föråldrade och att redovisningar som dessa aldrig blir alldeles heltäckande varför uppdateringar och kompletteringar behöver ske.

Förslaget till "Strategi för hantering av de gröna frågorna i Österåker" har sänts på remiss till kommunens styrelser och nämnder, andra myndigheter och organisationer samt gränskommunerna.

I dokumentet ges fyra förslag till mål för arbetet och kopplade till dessa mål ett antal vägledningsförslag samt planeringsriktlinjer. I bilaga 2 lämnas olika förslag till åtgärder som kan ses som en idébank för det framtida arbetet. Dessa förslag, liksom naturligtvis även nya och andra förslag, ska sen kunna utgöra underlag för diskussion i den årliga verksamhetsplaneringen.

Förslaget är utarbetat av Ekologigruppen och WSP på uppdrag av kommunen.

Arbetet har letts av en Styrgruppen för kommunens miljömålsarbete (Kommunstyrelsens presidium och Miljö- och hälsoskyddsnämndens presidium) kompletterad med Byggnadsnämndens presidium.

Innehåll

Förord	sid 3
Mål 1: Boende och verksamma i Österåker ska ha god tillgång till parker och natur	sid. 5
Mål 2: Kommunen ska erbjuda boende och verksamma ett varierat utbud av grönområden av god kvalitet	sid 8
Mål 3: Österåkers gröna miljöer ska bidra till att uppnå de nationella och lokala miljömålen	sid 12
Mål 4: Österåkers gröna miljöer bidrar till kommunens attraktivitet som skärgårdskommun	sid. 17
Bilaga 1: Tabell 1 och 2: Definitioner och riktvärden	sid. 18
Bilaga 2: Lista ”idébank” med förslag till åtgärder för de fyra målområdena	sid. 21

MÅL 1: Boende och verksamma i Österåker ska ha god tillgång till parker och natur

Detta mål syftar till att stärka Österåkers kommuns identitet som en kommun med god livskvalitet, stora möjligheter till en rik fritid och en god hälsa.

Forskning visar att vistelse i gröna miljöer har stor betydelse för folkhälsan. De gröna miljöerna har en lugnande effekt som till exempel minskar symptom av stress och depressioner. De möjligheter till motion som vistelse i grönområden ofta ger, har också positiva effekter på andra vanliga folkhälsoproblem såsom övervikt och hjärt- och kärlproblem.

Närheten till grönområden har stor betydelse för hur ofta människor använder dem. De som har nära till ett grönområde besöker det inte bara oftare, besöken varar också en längre stund. Genom att ge boende och verksamma i Österåker en god tillgång till parker och natur skapar man goda förutsättningar för ett hälsosamt liv. Närheten till naturen ingår också som en del av kommunens varumärke.

Målet innebär att alla ska ha god tillgång till parker och naturmiljöer i närheten av bostaden, arbetsplatsen, skolmiljöer och vårdmiljöer. Tillgång till de gröna miljöerna ska finnas för alla människor oavsett ålder, kön, nationalitet, socioekonomisk status eller fysisk kapacitet.

Arbetet med målet är en viktig del av arbetet med det nationella miljömålet "God bebyggd miljö".

Vägledning 1.1:

Säkerställ tillgången till bostadsnära parker/natur, tätortsnära natur och större rekreationsområden

I Österåker ska alla invånare ha tillgång till en variation av gröna miljöer. Beroende på hur ett grönområde ska användas och av vem ställs olika krav på storlek, tillgänglighet och innehåll. Den nära lilla parken för småbarnslek och samvaro grannar emellan ställer inte samma krav på storlek och innehåll som grannskapsparken eller stadsparken. Den bostadsnära skogen är mycket uppskattad och använd men kan sällan erbjuda vildmarkens tystnad och mer varierade naturupplevelser. I Österåkers kommun bör så många som möjligt ha den tillgång till olika park- och naturmiljöer som beskrivs i bilaga 1, tabell 1.

Planeringsriktlinjer

Planera för god tillgång till grönytor vid bebyggelseutveckling och nybyggnation

Vid nybyggnation och bebyggelseutveckling bör utformning av grönstrukturen följa riktlinjer i detta program. En kartläggning bör utföras för att säkra att både det nya området och befintliga områden får fortsatt god tillgång på gröna park- och naturmiljöer enligt tabell 1 och 2 i bilaga 1. Planering för tillgången måste ske såväl på strategisk nivå (ÖP och FÖP) som i samband med detaljerad planering.

Vägledning 1.2:

Utveckla ett nätverk av gröna stråk i tätorten och på landsbygden

Österåkers kommuninvånare bör erbjudas ett hållbart alternativ till biltransport genom att säkerställa ett nätverk av gång- och cykelvägar mellan tätorter, småorter och rekreationsområden. Som bas för nätverket kan befintliga äldre kulturvägar och stigar nyttjas.

Planeringsriktlinjer

Planera för gröna stråk vid bebyggelseutveckling och nybyggnation

I samband med bebyggelseutveckling och nybyggnation ska behovet av gröna stråk genom områdena och till parker och grönområden tillgodoses. Förslag på rekreativa strukturer för områdena Näs, Tälj-Gottsunda, Svinninge, Stava-Norrö, Kolgårdet-Valsjö, Sjökarby-Kvisslingby-Gillmyra gård, Bredvik-Lervik, Flaxenvik, Skärgårdsstad, Solberga – Gamla Solberga och Grindmossen – Blekungen – Rännilen finns i underlagsrapporten rekreation. Stråken bör behandlas strategisk i den översiktliga planeringen, medan detaljerad utformning styrs inom detaljerad planering.

Vägledning 1.3:

Bevara och tillgängliggör strandområden attraktiva för rekreation

Strandområden är särskilt attraktiva för rekreation. Det är därför viktigt att säkerställa allmänhetens tillgång till dessa områden.

Planeringsriktlinjer

Tillgängliggör strandområden vid nybyggnad

Vid nybyggnation i strandnära lägen bör allmänhetens tillgång till stranden säkerställas. Ny bebyggelse och tomtmark bör utformas så att en tydlig gräns finns mellan privat tomtmark och offentliga strandområden. Till exempel kan stigar, strandpromenader och GC-vägar anläggas mellan bebyggelse och vatten för att säkerställa strandområdets offentliga karaktär. Arbetet sker såväl inom FÖP och detaljplanearbete. Styrande riktlinjer inom gestaltungsprogram kan vara viktiga i vissa fall.

Vägledning 1.4:

Förbättra tillgängligheten i gröna områden som idag har begränsad tillgänglighet

Planeringsriktlinjer

Planera för tydligare och bättre tillgänglighet vid bebyggelseutveckling, nybyggnation och anläggning av grönområden

I samband med bebyggelseutveckling, nybyggnation och anläggning av halvprivata grönområden såsom golfbanor, idrottsplatser m.m. ska dessa så långt som möjligt göras tillgängliga för allmänheten t.ex. genom att allmänheten bereds tillträde till vissa delar eller under vissa tider.

Vägledning 1.5:

Skapa och värna tillgången till offentliga mötesplatser för alla åldersgrupper

Planeringsriktlinjer

Säkra att offentliga miljöer inte kommersialiseras på ett sätt som utesluter annan användning

Kommersiell verksamhet såsom uteserveringar och marknadsstånd är mycket viktig i de offentliga rummen. Möjligheterna att låta dessa främja det offentliga livet i Österåker och bidra till upplevelsen av miljön även för dem som vistas där i icke kommersiellt syfte ska utvecklas. Vid tillståndsgivning för kommersiella verksamheter i den offentliga miljön bör konsekvenserna för icke kommersiella aktiviteter utredas och inskränkningar i det fria användandet begränsas så långt som möjligt.

Vid nybyggnation ska behovet av olika mötesplatser säkras

Vid nybyggnation av bostads- och verksamhetsmiljöer ska behovet av olika mötesplatser tillgodoseas. Utgångspunkt för att bedöma behovet av mötesplatser tas utifrån de generella riktlinjer som utformas i samband med åtgärd 1.5.1, som beskriver utarbetandet av en handlingsplan.

MÅL 2: Kommunen ska erbjuda boende och verksamma ett varierat utbud av grönområden av god kvalitet

Målet syftar till att stärka kommunens identitet som kust- och skärgårdskommun, med tillgång till både vildmarksnatur och rika kulturlandskap. Möjligheterna till en upplevelserik fritid, med tillgång till ett varierat utbud av grönområden med hög kvalitet, ska vara ett tydligt kännetecken för kommunen och ett argument för att bosätta sig, eller etablera verksamhet i kommunen.

Människor använder grönområden på olika sätt och har behov av olika gröna områden i olika situationer. På vardagar kan den bostadsnära parken eller skogsdungen vara viktig; för kvällspromenader, utomhuspicknick på lunchen eller för lek. Vid andra tillfällen kan man istället vilja kunna komma ut till ett större naturområde för att uppleva tystnad, sporta eller studera naturen. Man har också olika förutsättningar när man vistas i naturen. Vissa är vana att vistas i naturen och tycker om när naturen upplevs som orörd, för andra är det viktigt med anlagda stigar, tydlig information och bänkar att vila på. Gemensamt för de flesta är att man vill vistas i miljöer som känns trygga och som sköts på ett ändamålsenligt sätt.

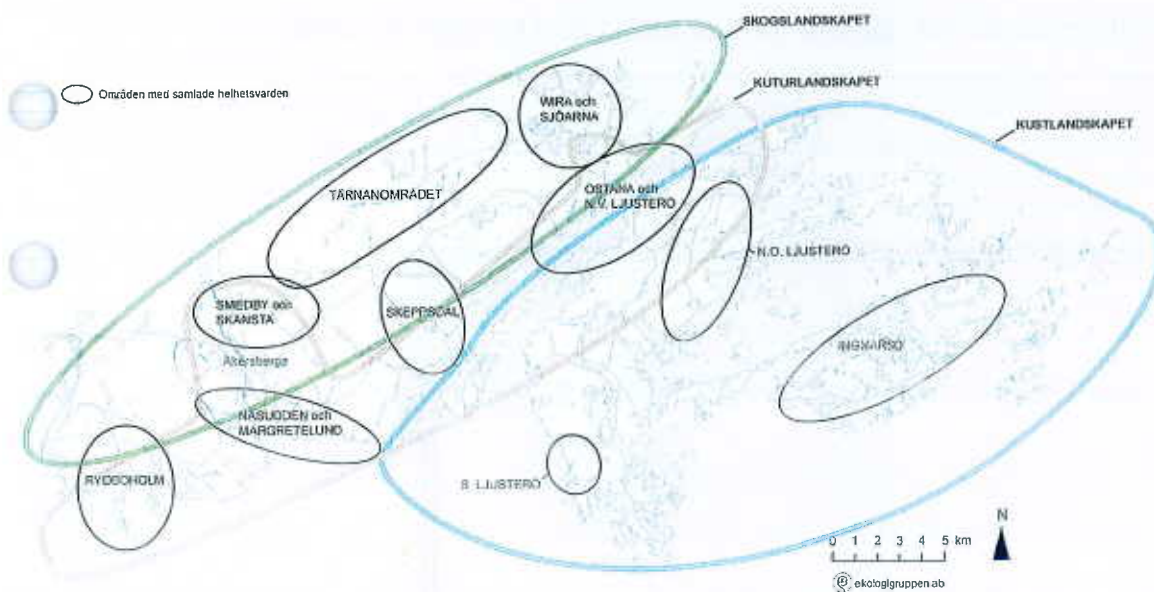
Målet innebär att det ska finnas gröna miljöer som tilltalar människor med olika intressen och livssituationer, allt från anlagda parker och idrottsanläggningar till stora skogar och blomstrande ängar. Det ska finnas olika typer av grönområden, både mer tillrättlagda och mer orörda. Österåkers grönsstruktur ska erbjuda en variation av upplevelser. Målet innebär också att utemiljöerna ska vara trygga och tilltalande för besökarna.

Arbetet med målet är en viktig del av arbetet med det nationella miljömålet "God bebyggd miljö".

Vägledning 2.1:

Lyft fram kommunens rikedom av upplevelsevärden som finns knutna till kustlandskapet, kulturlandskapet och skogslandskapet

I Österåkers kommun finns många höga upplevelsevärden knutna till kustlandskapet, kulturlandskapet och skogslandskapet. Dessa värden kan förstärkas och lyftas fram genom skötsel och information och därigenom bli en än viktigare del av Österåkers attraktivitet (se även vidare under Mål 4).

Karta 3. Österåkers karaktärstypiska landskap (skogslandskapet, kulturlandskapet och kustlandskapet) samt områden med samlade helhetsvärden för vatten-, natur-, kultur- och rekreation.

Planeringsriktlinjer

Lyft fram Österåkers karaktärstypiska miljöer vid skötsel samt ny- och ombyggnad

I samband med olika skötselinsatser och vid ny- och ombyggnad av parker bör dessa utformas på ett sätt så att de förstärker upplevelsen av de karaktärstypiska miljöerna. Vid planering av ny bebyggelse, bör möjligheterna att förstärka de typiska miljöerna beaktas, där bebyggelsens karaktär kan förstärka landskapets.

Konsekvensanalys av påverkan på områden med höga helhetsvärden vid ändrad markanvändning eller ändrad skötsel

I samband med ändrad markanvändning eller ändrad skötsel i områden med höga helhetsvärden bör särskilda rutiner för konsekvensanalyser av påverkan på området värden tas fram.

Bevara och utveckla kulturlandskapen

I Österåkers kommun finns ett flertal kulturlandskap och kulturmiljöer med höga värden. Utöver dess värde för kulturmiljövården har de stor betydelse för Österåkers identitet, värden som rekreationsområden, och i vissa fall turism. Här spelar landskapsbilden en stor roll. Landskapet förändras ständigt men denna förändring kan ske med mer eller mindre hänsyn och samspel med landskapets karaktär och historia. I underlagsrapport kulturmiljö anges några generella riktlinjer för hänsynstagande vid planering.

Vägledning 2.2:

Skapa förutsättningar för ett hälsosamt och aktivt liv i kommunens tätorter

Människor har behov av olika sorters parkmiljöer för att kunna sporta, umgås, och slappna av. I Österåkers parker ska finnas möjlighet för alla (olika åldersgrupper m.m.) att hitta attraktiva vistelseytor och rörelsestråk. I Österåkers tätorter bör det finnas tillgång till en variation av parkkaraktärer enligt tabell 2, bilaga 1.

Planeringsriktlinjer

Utgå från behovet av olika parkkaraktärer vid nyanläggning av parker

Parker och miljöer som innehåller många olika parkkaraktärer är särskilt uppskattade. Vid nyanläggning eller ombyggnad av parker bör möjligheten att komplettera med ytterligare parkkaraktärer studeras (Tabell 2, bilaga 1).

Avsätt mark för koloni- och odlingslottsområden i utbyggnadsområden med flerfamiljshus

I utbyggnadsområden med flerfamiljshus bör mark avsättas för odling i olika form. Koloni- och odlingslottsområdena bör utformas så att de är tillgängliga för allmänheten och så att de positivt bidrar till omgivningen.

Vägledning 2.3:

Utveckla gröna miljöer för barn och ungdomar

Planeringsriktlinjer

Anläggande av lekmiljöer i nybyggnadsområden

Vid nybyggnation och bebyggelseutveckling bör tillgången på lekmiljöer följa riktlinjer i lekplatsplanen som föreslås under åtgärd 2.2.1. En kartläggning bör utföras för att säkra att både det nya området och befintliga områden får fortsatt god tillgång på lekmiljöer.

Vägledning 2.4:

Skapa trygga parker och andra utemiljöer

Trygghetsaspekten beaktas vid utformning av alla offentliga platser i tätorterna och för viktiga kommunikationsstråk inom och mellan tätort och samhällen.

För att öka trygghetskänslan bör kontakten mellan omgivande bebyggelse och viktiga kommunikationsstråk vara god. Vidare bör välanvända gång- och cykelstråk ha god överblickbarhet och tillräcklig belysning. Även i parkerna bör behovet av överblickbarhet och tillräcklig belysning tillgodoses, men med bibehållande av andra parkvärden.

Planeringsriktlinjer

Planera för trygga stråk vid nybyggnation och bebyggelseutveckling

Vid nybyggnation och bebyggelseutveckling bör trygga gång- och cykelstråk planeras till och inom områdena.

Vägledning 2.5:

Värna kommunens tysta områden

Med tysta områden menas natur- och grönområden där ljudnivån från omgivande mänskliga aktiviteter såsom vägar, industrier och bebyggelse är låg. I dessa tysta områden är det istället naturens egna ljud som kommer fram. Tillgången till relativt tysta natur- och grönområden är av stor vikt för människors hälsa och välbefinnande. Tysta områden definieras som områden med en ljudnivå under 30-45dBA beroende på karaktären av det tysta området.

Planeringsriktlinjer

Analys av påverkan på tysta områden vid ny- och ombyggnation

I samband med ny- och ombyggnation av vägar, industrier och andra bulleralstrande anläggningar bör bullerutredningar som analyserar påverkan på Österåkers tysta grön- och naturområden utföras. Områdena måste behandlas på ett strategiskt sätt i den översiktliga planeringen, medan detaljerade hänsyn och åtgärder kan hanteras i detaljerad planering.

Vägledning 2.6:

Skapa förutsättningar för att sköta park- och naturområden så att deras värde och funktion bibehålls

Planeringsriktlinjer

Framtagande av skötselplaner och skötselkostnadskalkyler vid ombyggnad och nyanläggning

För att säkerställa en god skötsel av kommunens parker bör en skötselplan och skötselkostnadskalkyl tas fram inför beslut om ombyggnad och nyanläggning av parker och andra gröna miljöer. Med bas i kalkylen bör en redovisning av hur den framtida skötseln kan finansieras finnas för att säkerställa att en god skötsel kan säkras.

MÅL 3: Österåkers gröna miljöer ska bidra till att uppnå de nationella och lokala miljömålen

Målet syftar till att stärka kommunens delaktighet i en långsiktigt hållbar utveckling. Kommunen ska med dessa åtgärder visa ledarskap och ansvar för arbetet med miljö och naturvård. Åtgärderna kommer också att bidra till en säkrare och mer robust miljö inom kommunen.

Miljömålen syftar till att skapa en god-, attraktiv och hälsosam livsmiljö för både människor, djur och växter. Genom en god användning av sina gröna miljöer kan Österåker bidra till att uppfylla de nationella miljömålen. Genom att planera en attraktiv stad för gående och cyklande kan kommunen bidra till klimatmålet, till friskare luft och minskad försurning. Genom en god skötsel av kommunens naturmiljöer kan man bidra till mål om ingen övergödning, levande sjöar och vattendrag, grundvatten av god kvalitet, hav i balans samt levande kust och skärgård, myllrande våtmarker, levande skogar, ett rikt odlingslandskap och ett rikt djur och växtliv. Genom att använda naturens resurser på bästa sätt kan man bidra till att målet en god bebyggd miljö kan uppnås.

Planering och skötsel av kommunens gröna miljöer ska bidra till att uppfylla de nationella och lokala miljömålen.

Vägledning 3.1:

Reservera strategiskt belägen mark för reglerande ekologiska funktioner som omhändertagande av dagvatten, luftrening, vindskydd, m.m.

Vägledningen syftar till att säkra mark som behövs för att reglerande ekologiska funktioner ska kunna fungera i ett långsiktigt perspektiv. På så sätt säkras funktioner för bl.a. dagvattenrening, flödesreglering och luftrening, vilket stärker kommunens resiliens, d.v.s. gör kommunen mer tålig mot framtida förändringar i miljön. Sådana förändringar är bl.a. de som sannolikt följer med väntade klimatförändringar, bl.a. förhöjda vattenstånd och häftigare regnvattenflöden vintertid. Åtgärderna bidrar också till en mer hälsosam och säker livsmiljö, eftersom flera av de ekologiska funktionerna direkt påverkar vår livsmiljö och säkerhet.

Om strategisk mark reserveras för reglerande ekologiska funktioner, kan flera av de nationella miljömålen stödjas:

Frisk luft: Med tillräckligt stora grönytor intill den täta bebyggelsen, skapas en luftväxling som för bort föroreningar från tätorten. Träd som står intill föroreningar som t.ex. trafikerade vägar, filtrerar luften och fångar upp ohälsosamma partiklar.

Ingen övergödning: En effektiv dagvattenhantering gör det möjligt att minska tillförseln av gödande föroreningar från bebyggelse och vägar. På lång sikt kan ytor kring små och stora VA-anläggningar behövas för att efterbehandla renat avlopp, vilket kan minska utsläpp av gödande ämnen från VA-systemen.

Levande sjöar och vattendrag: Åtgärderna kommer att kunna bidra till en bättre vattenkvalitet, då god behandling av dagvatten blir möjlig. Detta bidrar också till att säkra kvaliteten på dricksvattentäkter. Åtgärderna kan också utformas så att de hydrologiska flödena i vattendragen bättre anpassas till krav hos känsliga växter och djur.

God bebyggd miljö: Åtgärderna bidrar till en strategisk markanvändning och ett strategiskt nyttjande av naturvärden och naturresurser, i enlighet med målet. De bidrar också till en säkrare livsmiljö och en bättre hälsa.

Reservationen av mark för funktionerna bör ske dels på strategisk nivå, sett till hela kommunens behov på lång sikt. I samband med mer detaljerad planläggning kan detaljerade karteringar av ytor vara nödvändig.

Planeringsriktlinjer

Planera för god tillgång på ytor för ekologiska funktioner vid översiktlig planering, bebyggelseutveckling och nybyggnation

Vid bebyggelseutveckling uppdateras prognoser för vilka ytor som behövs för reglerande funktioner.

Vid behov uppställs mål för att begränsa andelen hårdgjorda ytor samt för att säkerställa andelen trädbevuxna ytor.

Vägledning 3.2:

Verka för en långsiktigt hållbar användning av jordbruks- och skogsmark samt yt- och grundvattenresurser

Produktionsmarkerna i Österåkers kommun har en stor betydelse för kommunens identitet och livskvalitet, utöver det ekonomiska värdet. Markerna har också en stor betydelse i ett regionalt perspektiv, då denna typ av s.k. producerande ekologiska funktioner främst förekommer i kommunerna utanför Storstockholms tätaste delar. Värdet av dessa naturresurser väntas öka påtagligt, i takt med att ökad global konsumtion ökar pressen på ekosystemens produktionsförmåga. En **långsiktigt hållbar utveckling av kommunen, inbegriper därför en strategisk markanvändning som möjliggör ett effektivt nyttjande av jordbruksmark, skogsmark och vattenområden.** Bevarandet av produktiva jordbruksmarker är särskilt viktigt.

Ett långsiktigt hållbart nyttjande av dessa producerande ekosystem, bidrar till att stödja flera av de nationella miljömålen:

Begränsad klimatpåverkan: Odlingsmarkerna på produktiva jordar i Österåkers kommun, ger långsiktiga möjligheter till närodling för Stockholmsregionen, liksom möjligheter till lokala kretslopp av närsalter (det senare förutsätter att föroreningar i avloppsslam kan begränsas). Det storstadsnära läget är på detta sätt mycket strategiskt och möjliggör (teoretiskt sett) korta transporter. Genom att säkra möjligheterna att nyttja produktiva marker, stärks miljömålet.

Hav i balans: Åtgärder som planeras för att minska belastning från dagvatten, kan stärka möjligheterna till en god havsmiljö med goda produktionsförhållande för bl.a. fisk.

Grundvatten av god kvalitet: Åtgärder som planeras för att minska belastning från dagvatten, medför att viktiga grundvattenförekomster kan behålla en god kvalitet.

Levande skogar: Åtgärder bidrar till att utveckla ett skogsbruk som kan bidra såväl med viktiga skogsprodukter, som husera en rik biologisk mångfald. Skogens biologiska funktioner, bl.a. som hem för skadedjursreglerande rovdjur, **kombineras med odlingsmarkens produktion.**

Ett rikt jordbrukslandskap: Åtgärderna säkrar möjligheten att utnyttja de produktiva markerna, men ger också utrymme för en rik biologisk mångfald. Delar av denna biologiska mångfald bidrar också med tjänster som pollinering och skadedjursbegränsning.

Levande djur- och växtliv: Ett rikt kulturlandskap, ett hänsynsfullt skogsbruk och vattenhantering som ger rena vattendrag är ett starkt stöd för miljömålet.

God bebyggd miljö: Åtgärderna bidrar till att uppfylla målet genom att säkra en resurseffektiv markanvändning och en strategisk avvägning mellan olika värden.

Planeringsriktlinjer

Ta hänsyn till möjligheterna till jordbruksverksamheter

I den detaljerade planeringen är det också viktigt att säkra att brukningsmöjligheterna inte begränsas av ogenomtänkta avstyckningar, fragmentering av åkermark eller andra brukningshinder. Hänsyn till möjligheter att hålla hästar bör också tas (hästallergener) med tanke på att hästhållning ofta är en viktig del av jordbruksverksamhet i kommunen. Tätortsutveckling i närheten av jordbruksverksamhet bör genomföras i samråd med brukare, så att möjligheterna till tätortsnära jordbruk bevaras.

Vägledning 3.3:

Vårda kustlandskapets vikar och marina miljöer till god ekologisk balans och god badvattenkvalitet

Områdesspecifika beskrivningar och åtgärdsförslag finns att tillgå i kommunens relationsdatabas i Access för ”Kustnära naturvärden i Österåkers kommun, delrapport Fastlandskust och Ljusterö”. Åtgärder samordnas med fördel inom ett samlat åtgärdsprogram för vattenfrågor.

Åtgärderna stärker främst miljömålet *Hav i balans, Ingen övergödning och Ett rikt djur och växtliv*.

Vägledning 3.4:

Vårda sjöar, vattendrag och våtmarker till god ekologisk balans och god badvattenkvalitet

Områdesspecifika beskrivningar och åtgärdsförslag finns att tillgå i kommunens GIS-skikt med tillhörande objektsblad i pdf-format för ”Vattenprogram Österåkers kommun, sjöar och vattendrag”. Åtgärder samordnas med fördel inom ett samlat åtgärdsprogram för vattenfrågor.

Åtgärderna stöder främst miljömålen *Levande sjöar och vattendrag, Myllrande våtmarker* och *Ett rikt djur- och växtliv*.

Vägledning 3.5:

Vårda kulturlandskapets värdefulla ängs- och betesmarker så att de behåller sina höga naturvärden

Områdesspecifika beskrivningar och åtgärdsförslag finns att tillgå i kommunens geodatabas för ”Biologisk mångfald och geologiska värden i Österåker”.

Åtgärderna stödjer främst miljömålen *Ett rikt odlingslandskap* och *Ett rikt djur- och växtliv*. Det är vidare uppenbart att kulturlandskapet erbjuder några av de mest eftertraktade upplevelsevärdena för människor, såsom upplevelser av blommande ängar, och att arbetet med dessa gynnar värden för rekreation och friluftsliv.

Vägledning 3.6:

Vårda skogslandskapet så att det behåller sina höga naturvärden

Områdesspecifika beskrivningar och åtgärdsförslag finns att tillgå i kommunens geodatabas för "Biologisk mångfald och geologiska värden i Österåker".

Åtgärderna stödjer miljömålen *Levande skogar* och *Ett rikt djur- och växtliv*.

Vägledning 3.7:

Vårda kulturlandskapets värdefulla ädellövskogsmiljöer så att de behåller sina höga naturvärden

Områdesspecifika beskrivningar och åtgärdsförslag finns att tillgå i kommunens geodatabas för "Biologisk mångfald och geologiska värden i Österåker".

Åtgärderna stödjer miljömålen *Ett rikt odlingslandskap* och *Ett rikt djur- och växtliv*.

Vägledning 3.8:

Agera så att ekologiska samband säkras och utvecklas

Dessa åtgärder bidrar till att bevara kommunens biologiska mångfald på lång sikt, eftersom spridning av arter mellan lämpliga biotoper är nödvändig för att populationerna långsiktigt ska fortleva. På så sätt stöder åtgärderna miljömålet *Ett rikt växt- och djurliv*, men är också en del av målet *God bebyggd miljö* i det hänseendet att det bidrar till en strategisk markanvändning med utrymme för många olika värden. Åtgärderna riktar sig av naturliga skäl främst till svårspredda arter.

För att de ekologiska sambanden ska fungera, måste viktiga kärnområden för arternas reproduktion säkras. Sådana åtgärder beskrivs under andra vägledningar. Härunder beskrivs åtgärder för att utveckla spridningssamband mellan kärnområden och för att överbygga befintliga barriärer.

I underlaget till grönplanen beskrivs översiktligt de viktigaste ekologiska sambanden för lövskogarter, barrskogarter, ängs- och hagmarksarter samt strandlevande arter. Sambanden för vattenlevande arter är ej beskrivna för kommunen som helhet, men finns beskrivna för respektive vattendrag.

Ädellövskogssambandet förekommer främst längs fastlandskusten, från Östanå i öster till Rydboholm i väster och har betydelse för spridning in mot centrala Stockholm och Nationalstadsparken.

Barrskogssambandet finns främst i den inre delen av fastlandet med Tärnanområdet i centrum med utbyte främst norrut mot Norrtälje och västerut mot Vallentuna. Åt väster får gamla tallbestånd en större betydelse, en naturtyp som har ett sammanhängande samband ända in mot centrala Stockholm.

Ängs- och hagmarksobjekten är utspridda i kommunen och ett storskaligt samband saknas. Området från Wirabruk ner mot Östanå och över till Norra Ljusterö är dock ett mer sammanhängande område med många områden med höga naturvärden. Här finns ett viktigt lokalt spridningssamband.

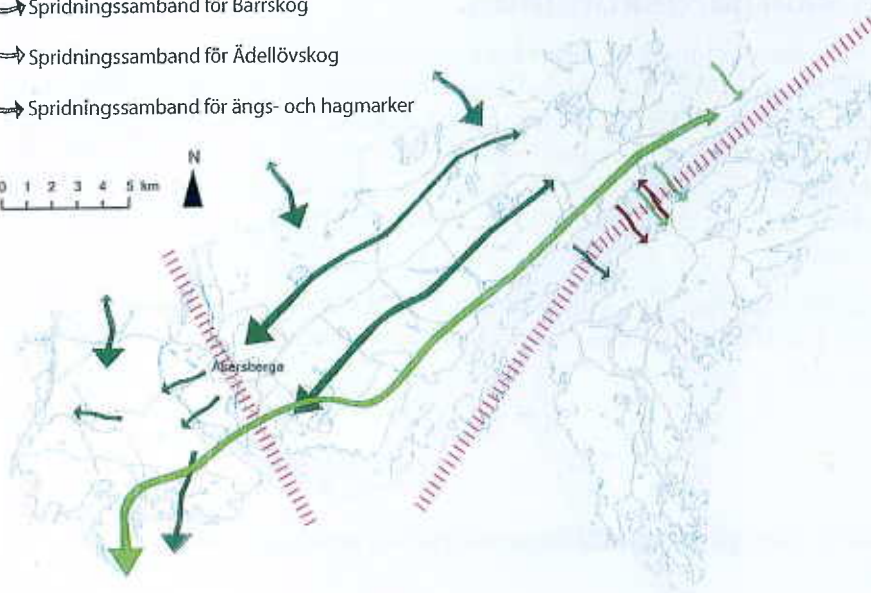
Även våtmarkerna och sumpskogarna är utspridda och tydliga samband saknas. Lokalt förekommer starka samband längs stränderna och i sammanhängande skogsområden, bl.a. i Tärnan.

→ Spridningssamband för Barrskog

→ Spridningssamband för Ädellövskog

→ Spridningssamband för ängs- och hagmarker

Planeringsriktlinjer

Planera för att utveckla spridningssamband

Spridningssambanden bör behandlas strategiskt tillsammans med rekreativvärden, kulturmiljövärden och ekosystemtjänsternas värden i en samlad analys av grönstrukturen, vilken måste samordnas med den urbana strukturen. Analysen görs inom den översiktliga planeringen.

I den detaljerade planeringen tas hänsyn till utpekade spridningssamband. Det kan t.ex. handla om åtgärder i form av att enskilda träd som är viktiga för spridning skyddas, att viktiga skogsområden som utgör kärnor för spridningssambandet underhålls och att träd som i framtiden kan bli viktiga element i spridningssamband planteras i alléer och parker.

MÅL 4: Österåkers gröna miljöer bidrar till kommunens attraktivitet som skärgårdskommun.

Österåkers natur har stora möjligheter att bidra till kommunens attraktivitet både för boende och verksamma i kommunen och för personer som skulle kunna vara intresserade av att flytta till Österåker, starta företag här eller turista i kommunen. Här finns skogslandskapet med stora tysta skogsområden och badsjöar, här finns ett intressant och levande kulturlandskap och ett vackert kustlandskap. För att naturen ska vara en del av kommunens attraktivitet är det inte bara viktigt att kommunen tar vara på de värden som finns. Det är också viktigt att man underlättar för boende och besökare att komma ut i naturen och att man berättar om den.

Målet handlar om att man genom planering samt information och marknadsföring av Österåkers gröna miljöer bidrar till kommunens attraktivitet både för dess invånare samt potentiella nya invånare, besökare eller investerare.

Vägledning 4.1:

Marknadsför Österåkers värdefulla landskapsområden som en del av kommunens identitet

Vägledning 4.2:

Ökad dialog, utbildning och information om Österåker som skärgårdskommun och dess gröna värden

Vägledning 4.3:

Kunskapssammanställningar och fortsatt arbete kring kommunens gröna miljöer och värdefulla landskap

Bilaga 1 till Strategi för de gröna frågorna

Tabell 1

Siffrorna i denna tabell är tagna från underlagsrapporten för rekreation.

Liten park, gröning

Storlek

Minst 0.2-1 ha

Funktion

Liten park med gångvägar, sittplatser och/eller lekfunktion för små barn. Trygg miljö.

Tillgänglighet

Max 300 m från bostad utan att passera gata >3000 fordon/dygn och max 30 km/tim.

Riktvärde buller

Max 55 dBA, helst lägre.

Grannskapspark/Områdespark

Storlek

Minst 1-5 ha

Funktion

Ett parkområde som används för lek och samvaro. Används lokalt vid högtider och fest (valborg, midsommar mm).

Tillgänglighet

Max 300 m* från bostad utan att passera gata >3000 bilar/dygn och max 50 km/tim.

* I underlagsrapport för rekreation anges måttet 500 meter till bostadsnära natur. Efter att denna rapport kom ut har forskning visat, och Boverket kommit ut med riktlinjer, att avståndet till bostadsnära natur bör vara högst 300 meter.

Kvalitetskrav

Kan bestå av gräsytor med träd och buskar, naturmark och/eller kulturmiljöer.

Välvärdad och trygg miljö. Utrustning för lek och samvaro. Attraktiva lekytor och lugna vackra sittplatser.

Riktvärde buller

Max 45 dBA inom någon del av parken

Tabell 1, forts.

Siffrorna i denna tabell är tagna från underlagsrapporten för rekreation.

Närskog/närnatur**Storlek**

Större än 1 ha (100 x 100 m), helst större än 1 km² och mer än 100 m brett.

Funktion

Skog eller annan natur nära bostäder som nyttjas för små promenader, motionsrunda hundrastning, barnens lek, picknick mm.

Tillgänglighet

0 - 200 m från bostaden med trafiksäker passage av trafikerade gator. "5 min promenad till skogen" kan vara Österåkers slogan.

Samfällt grönområde på Norrö, Ängevägen.

Riktvärde buller

Lägre än 45 dB(A) bör eftersträvas.

Promenadområde/strövområde**Storlek**

Större än 1 km² (10 ha) helst större än 3 km² (30 ha)

Funktion

Större sammanhängande skogsområde eller annat naturområde där man kan vandra, springa eller åka skidor i flera timmar utan att passera trafikerade vägar, bebyggelse och dylikt. Används för avkoppling, återhämtning, motion, naturupplevelse mm.

Tysta områden

Maximalt 40 dB(A) ekvivalentnivå bör eftersträvas helst ännu tystare inom skogsområden och kulturmiljöer.

Tillgänglighet

Boende ska ha max 2 km till ett promenad- eller strövområde och området skall nås inom ½ tim med cykel eller 10 min med bil.

Bilaga 1, tabell 2

De åtta parkkaraktärerna

Parkerna måste vara attraktiva för att vi ska vilja vistas där. Patrik Grahn vid SLU Alnarp har undersökt hur parker används och vad som uppskattas mest.

Han fann att de parkegenskaper och innehåll som uppskattades mest kunde sammanfattas i åtta så kallade parkkaraktärer baserat på upplevelser: vildhet, rymd, kulturmiljö-rofylldhet, artrikedom, allmänning (stor öppen gräsmatta), fest, kultur, lek och odling. De stora parker som innehöll alla delar var de mest välbesökta.

Följande beskrivning av parkkaraktärerna är tagen från underlagsrapporten för rekreation.

Det vilda

Människor har behov av miljöer som upplevs skapade av naturen själv. Vildvuxna miljöer som stimulerar fantasin, med träd, busk och örtskikt som ger ett självsått intryck, slingrande stigar, vattensamlingar, mossiga stenblock mm.

Skogskänslan

Ett skogsområde där man kan vistas utan att störas av omgivande bebyggelse eller vägar. Där man kan ta sig fram längs bra leder. Skogen ska kännas som naturskog och helst upplevas som om den inte har något slut. Här ska man kunna promenera eller motionera i lugn och ro och kunna uppleva skogens olika nyanser.

Artrikedomen

Artrika områden fascinerar. Områden där man kan uppleva och studera olika former av liv. Mest uttalad är denna karaktär vid skogs- och vattenbrynen som ofta är rika på olika arter av fåglar, insekter och örter. Våtmarker, sumpskogar, ängs- och hagmarker utgör andra exempel.

Kulturpark - rofylldhet

I den utpräglade kulturparken, där landskap och växter ska visa ett ideal, en lustgård härskar rofylldheten. En sådan park ska vara städad, fri från buller och mycket välkött så att man upplever lugn och harmoni.

Festparken

Festparken har en tydlig kulturprägel med grusade gångar, prydnadsväxter och fin kvällsbelysning. Folkliv och nöjen som kaféer och underhållning är viktiga inslag. Karaktären ger uttryck för människors behov av att koppla av och roa sig tillsammans med andra.

Prydnadsvärdet

Prydnadsvärdet är ett av de yttersta uttrycken för människors kultur. Blomsterarrangemang, minnesmärken och skulpturer är viktiga inslag. Ofta återfinns denna karaktär där människor möts, såsom vid torg och vid platsbildningar i parker.

Lekvänlighet

Detta handlar om en miljö som inspirerar till lek och som är robust och tål förändringar och hårda tag. Den ska vara intim och helst innehålla både naturmark och iekanläggningar för olika åldrar.

Idrotten

Denna miljö skall inbjuda till rörelse, motion och idrott. Den består av öppna ytor för bollspel och rörelse av olika slag. Här kan också finnas kullar där man kan öva kondition och styrka. Dessa miljöer bör omges av omväxlande och läbildande vegetation. En fördel är koppling till motions- och löparslingor.

Bilaga 2 Idébank med åtgärdsförslag

tillhörande förslag 101110 till Strategi för de gröna frågornas hantering i Österåkers kommun

Nedan följer en lista på förslag till åtgärder för att uppnå de fyra målen i strategidokumentet.

En del av förslagen kan redan vara genomförda eller påbörjade i vissa områden och förslagen kan behöva utvecklas och förändras över tiden. Förslagen är avsedda att vara underlag för den årliga verksamhetsplaneringen så att insatserna kan samordnas med t ex olika planeringsobjekt eller projekt. Andra förslag är av mer generell typ som t ex fortlöpande förbättring av kunskapsunderlagen om kommunens gröna miljöer.

Av numreringen framgår till vilket avsnitt under respektive mål som åtgärdsförslaget hänför sig.

Mål 1: Boende och verksamma i Österåker ska ha god tillgång till parker och natur

1.1.1 Kartläggning och åtgärdsprogram för tillgång till olika park- och naturområden

En kartläggning bör göras över tillgången på olika park- och naturmiljöer i tätorter och småorter. Utgångspunkten i kartläggningen bör vara att alla ska ha tillgång till en variation av park- och naturmiljöer enligt tabell 1, bilaga 1. Med utgångspunkt i kartläggningen bör ett åtgärdsprogram tas fram för att minska bristerna där så är möjligt.

1.1.2 Säkerställa parker, natur och grönområden genom detaljplaner

En utredning bör göras som redovisar hur parker, natur och grönområden skyddas i gällande detaljplaner. På de platser där viktig parkmark inte skyddas via detaljplan bör detaljplaner uppföras/ändras så att skydd finns.

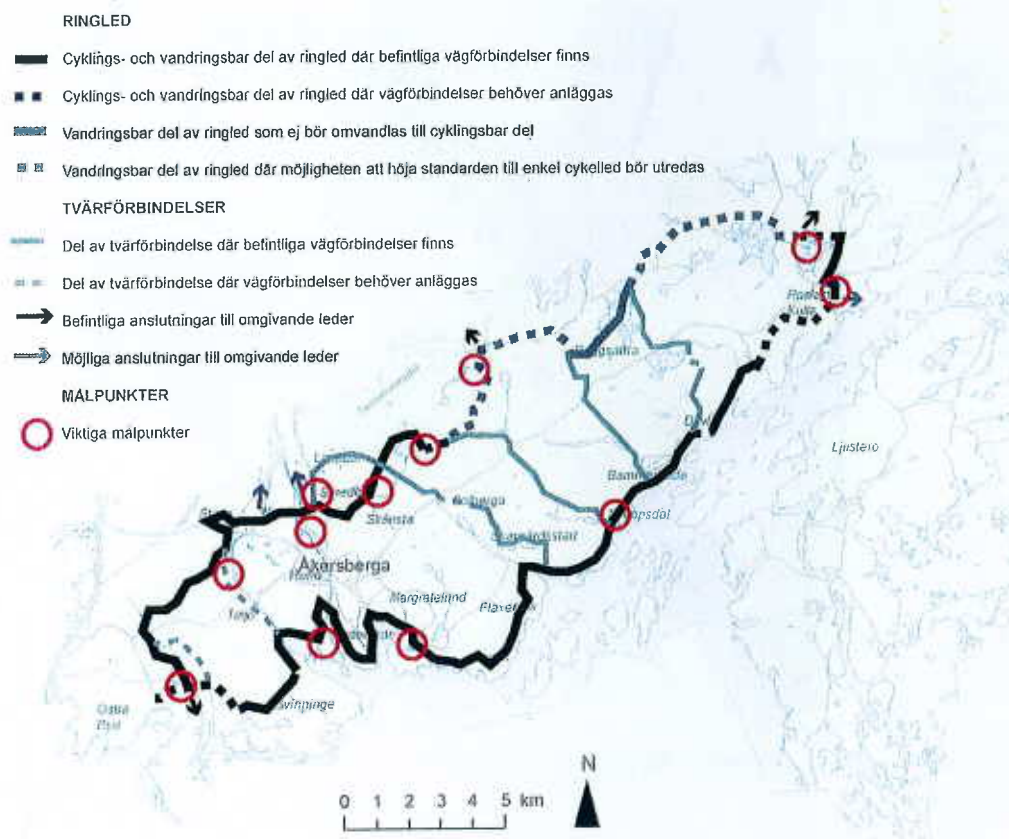
1.2.1 Ringstråk runt Österåkers fastland

För att underlätta kommunikationerna och tillgängligheten till olika rekreationsområden bör ett ringsstråk anläggas som knyter samman kommunens tätorter och samhällen med viktiga målpunkter i Österåkers kust-, kultur- och skogslandskap. Ringstråket bör vara väl skyltat med avståndsangivelser till viktiga målpunkter längs stråket.

Ringstråket består av cykelstråk längs kusten och vandringsstråk genom skogen i norr. För att ge möjlighet till att cykla kortare slingor föreslås även tvärstråk som sammanlänkar ringstråket. Längs många sträckor kan ringstråket och tvärstråken knytas samman via befintliga stigar, vandringsleder och småvägar medan vissa sträckor behöver nyanläggas. Ringstråket har i första hand ett rekreativt syfte och cykelvägar, stigar mm bör i materialval (skyltar, vägmaterial), skala (vägbredder) och sträckning anpassas till det omgivande landskapets karaktär och upplevelsevärde.

Möjligheten att ansluta till angränsande kommuners gång- och cykelstråk ska beaktas.

För förslag på ringstråkets sträckning samt viktiga målpunkter, se karta 1 sid 2.

Karta 1. Förslag till sträckning på ringstråk och tvärstråk

1.2.2 Ringstråk runt Ljusterö

För att öka tillgängligheten till Ljusterös kust bör möjligheten att anlägga en vattennära vandringsled kring Ljusterö utredas.

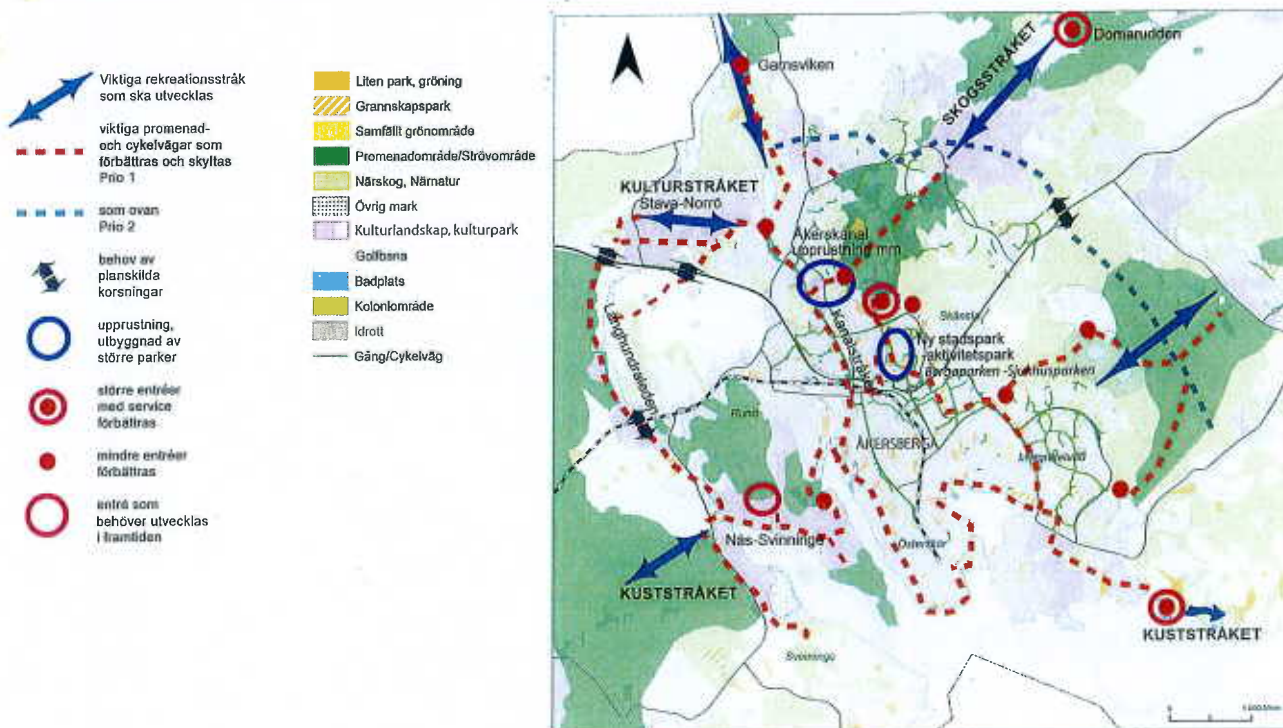
1.2.3 GC-vägar mellan Österåkers tätorter/småorter och olika anläggningar

GC-vägar som underlättar bilfria kommunikationer bör finnas mellan alla Österåkers tätorter och småorter. Dessa bör anläggas på så sätt att de är säkra, upplevs trygga under dygnets alla timmar och att sträckan mellan de olika orterna blir så kort som möjligt. Förslagsvis bör snabba och säkra GC-vägar anläggas i anslutning till Ljusterövägen och till väg 276.

Behovet av säkra GC-vägar till skolor/förskolor, idrottsanläggningar och rekreationsområden måste också beaktas.

1.2.4 Gröna stråk inom Åkersberga

Gröna stråk med GC-väg eller promenadstig bör anläggas mellan bostadsområden, verksamhetsområden och parker inom Åkersbergas tätortsområde. Se karta 2 på sid 3.

Karta 2. Förslag till rekreativ struktur i och kring Åkersberga

1.3.1 Identifiera och säkerställ attraktiva strandområden

För att säkerställa Österåkers kommuninvånarens tillgång till attraktiva strandområden i framtiden är det nödvändigt att identifiera särskilt attraktiva områden och skydda dessa genom att till exempel utöka strandskyddet eller klassificera dem som parkmark i detaljplaner.

En genomgång bör göras av vilka de attraktiva strandområdena i Österåker är. Följande strandområden har i underlagsrapport för rekreation pekats ut som strandområden av intresse:

Valsjön, Brevik – Lervik, Stensnäs, Flaxenviks gård, Ekhammars brygga, Solbergasjön, Bammarboda, Wirens norra strand, Skären – Mellansjö, Österskärs havsbad, Garnsviken, Östra Lagnö, Västbystrand – Ugglan, Arnö, Marum, Solvik, Kvarnsjön, Gärdsvik, Skären, Skåvsjöholm, Rydbo Saltsjöbad, Promenadstråk runt Karsvreta träsk och Bodasjön.

1.3.2 Tillgängliggöra befintliga attraktiva strandområden

För att öka tillgången till attraktiva strandområden bland kommunens alla invånare bör stigar, strandpromenader, GC-vägar, offentliga badplatser och, där vägförbindelse finns, parkeringsplatser anläggas eller upprustas. Vid förändringar i strandmiljöerna bör hänsyn tas till konsekvenserna för vatten- och strandmiljöer.

Som exempel kan åtgärder för att öka tillgängligheten vidtas i följande strandområden:

Skåvsjöholm och Rydbo Saltsjöbad: Utveckla strandområde vid Skåvsjöholm och badet vid Rydbo Saltsjöbad samt ett område vidare mot Boda träsk till ett attraktivt grönstråk. Möjligheten att anordna strandpromenad förbi kursgården bör utredas. Om detta inte fungerar kan promenadstråket förbindas norr om kursgården med den vackra enebacken som del i stråket.

Norröudden och Stava: Utred framtida grönstruktur in dessa områden. På Norröudden och i Stava finns badplatser, utsiktsplatser m.m. med stora kvaliteter. Dessa platser utgör framtida närparker, grannskapsparker och grönstråk och bör via GC-vägar knytas ihop med Blå leden.

Förbättra det visuella sambandet mellan Stavviken och det flacka landskapet kring Stora Stava. Om det är lämpligt med hänsyn till naturvärden bör vissa siktstråk öppnas genom vassen och tillgängligheten till viken förbättras.

Ubby hage: Bevara Ubby hage och kusten längs Norsundet som värdefullt strövområde både för boende i Svinninge och som del i Österåkers övergripande grönstruktur. Utveckla rekreationsstråk både österut genom Svinninge och norrut mot Träskmosseskogen samt västerut mot Kyrkfjärden.

Flaxenvik: Bevaka och förbättra ett rekreativt samband mellan skogen norr om Flaxenviks bryggväg och Flaxenviksbadet.

Bodasjön: Bevara och utveckla ett sammanhängande promenadstråk runt Karsvreta träsk och Bodasjön. Utveckla en badplats vid Bodasjön t.ex. intill Hästängsuddsvägen.

Solbergasjön: Utred möjligheterna att åstadkomma en strandpromenad runt Solbergasjön och förbättra förutsättningarna för bad.

Kvarnsjön: Utred möjligheten att öka allmänhetens tillträde till stranden i sjöns södra del.

Skären: Förbättra framkomlighet för cykel samt vägvisning till bad vid Skären. Skären och omgivande skogsområde utgör en attraktiv närskog (tätortsnära skog, strövskog) för Mellansjö, Dragboda, Nolsjö och Gärdsvik.

Sundvik - Ljusterö - Åsättra: Områdets intressanta kulturmiljö, vackra betesmarker och förhållandevis lättåtkomliga, obebyggda uddar både vid Nolvik, Ljusterö-Åsättra och söderut mot Ängsvik gör området intressant för utveckling av rekreationsstråk, badplatser mm. Kommunen äger en fastighet som kan vara intressant att utveckla för rekreation.

1.4.1 Förbättra tillgängligheten inom rekreationsområden

Tillgängligheten inom Österåkers rekreationsmiljöer kan underlättas via anläggandet av tydliga entréer, parkeringsplatser, skyltning och stigar. I de fall området finns på privat mark måste samråd ske med markägarna. Förslag på områden där tillgängligheten bör ökas finns under åtgärd 2.1.2.

1.4.2 Tillgängliggör gröna områden för personer med funktionshinder

Tillgängligheten till Österåkers gröna miljöer bör vara god för alla, oavsett faktorer såsom ålder och funktionshinder. Särskilt viktigt är att öka tillgängligheten till tätortsnära naturområden. En plan bör tas fram för vilka områden som ska tillgängliggöras.

1.4.3 Öka tillgängligheten på golfbanor

Möjligheterna att öka tillgängligheten på golfbanor bör ses över. Åtgärden kan innefatta att anlägga säkra passager över golfbanan eller att öka tillgängligheten för skidåkning vintertid. Vid nyanläggning av golfbanor bör behovet av säkra passager över området tillgodoseas från början.

1.4.4 Öka tillgängligheten på idrottsplatserna

På idrottsplatser som är tillgängliga för allmänheten när inte den organiserade idrotten använder dem bör tydlig information över vilka tider idrottsanläggningen är obokad finnas tillgänglig via informationstavlor på plats.

1.4.5 Kollektivtrafik till rekreationsmiljöerna

Kommunen bör arbeta aktivt med SL för att förbättra bussförbindelser till viktiga rekreationsområden. Där busslinjer passerar rekreationsområdena bör kommunen verka för att busshållplatser uppförs. Information om de närliggande rekreationsområdena bör finnas vid hållplatser för tåg, båt och buss i anslutning till rekreationsområdena.

1.5.1 Utred den upplevda tillgången till mötesplatser bland olika grupper och åtgärda brister

En studie bör göras över den upplevda tillgången på, och önskemålen om, offentliga mötesplatser bland olika grupper i Österåkers kommun. En mötesplats kan vara ett torg eller en park vars utformning uppmuntrar till möten. Studien bör resultera i en handlingsplan. I handlingsplanen beskrivs t.ex. hur eventuella brister i tillgången på offentliga mötesplatser ska åtgärdas. Här anges också riktlinjer för hur tillgång på mötesplatser i samband med nybyggnation ska säkras.

MÅL 2: Kommunen ska erbjuda boende och verksamma ett varierat utbud av grönområden av god kvalité

2.1.1 Informera om Österåkers värdefulla landskap

För att skapa större intresse, kunskap och engagemang kring kommunens unika landskap bör informationsskyltar placeras ut på strategiska platser. Dessa skyltar bör innehålla information om områdets naturvärden, historiska och kulturella värden samt praktisk information som underlättar för besökaren. Vid större entréer till attraktiva rekreationsområden bör även skyltar med allmän information om andra karaktärstypiska landskap inom kommunen och tips om fler besöksvärda områden finnas. Ytterligare informationsåtgärder såsom hemsidor och informationsbroschyrer finns föreslagna under Mål 4.

2.1.2 Handlingsprogram för områden med höga helhetsvärden

Inom Österåker finns ett antal områden där höga kultur, rekreations-, natur och/eller vattenvärden sammanfaller, se karta 3 med tillhörande beskrivning. För dessa områden bör handlingsprogram tas fram som beskriver hur man kan utveckla och tillvarata dessa höga värden så att de samverkar och stärker varandra.

2.1.3 Samverkan med privata markägare

Många av Österåkers värdefulla miljöer ligger inom privat mark. Samarbete med de privata markägarna bör påbörjas, både i syfte att ge dem stöd i skötseln av värdefulla kultur-, natur och vattenmiljöer, och för att på ett lämpligt sätt öka allmänhetens tillgång till värdefulla rekreationsmiljöer.

2.1.4 Säkerställ skydd av särskilt värdefulla natur- och kulturmiljöer samt geologiska objekt

För att förstärka och bevara Österåkers natur-, kultur och rekreationslandskap bör möjligheten att bilda natur- eller kulturreservat, eller att stärka skyddet genom avtal med markägare, för de mest värdefulla områdena utredas. Många av dessa områden ägs av privatpersoner och det är viktigt att förslag på bildande av reservat förankras med dessa i ett tidigt skede.

För att förstärka och bevara kommunen som en skärgårdskommun bör särskilt värdefulla marina objekt skyddas. Naturtyper som är ovanliga i regionen och naturtyper som är av riksintresse för naturvården är viktiga att bevara. Grunda vikarna intar en särställning då de utgör en av de mest värdefulla naturtyperna med stor generell betydelse för kustekosystemet, samtidigt som de tillhör de mest attraktiva områdena för olika former av exploatering och mänsklig verksamhet. I anslutning till de marina miljöerna ligger i de flesta fall landmiljöer med höga naturvärden (våtmarksområden med sumpskogar och havsstrandängar, och lövskogar).

I tidigare beslut (KS § 162) har följande värdefulla tätortsnäraområden pekats ut för ytterligare utredningar: Exman-Hersby, Karsvreta Träsk, Näshalvön, Trastsjöskogen, Hackstaberget och Träskmossen-Vitmossen.

För följande helhetsområden bör behovet av och möjligheterna till skydd genom reservatsbildning eller avtal med markägare ses över:

Rydboholm: Möjligheten att bilda reservat av delar av Rydboholm bör utredas. Rydboholm är ett kulturhistoriskt intressant landskap känsligt för förändring. Området rymmer även höga naturvärden, främst dess ädellövskogs- och hagmarkslandskap samt ornitologiskt intressanta stränder, samt höga rekreationsvärden. I anslutning till området, öster och sydost om Ullnasjön, finns också ett geologiskt intressant område med De Geer-moräner.

Tärnanområdet: Tärnanområdet har stort värde som sammanhängande skogsområde med höga natur-, rekreations-, och vattenvärden. Möjligheten att utöka de skyddade delarna av skogen bör utredas. Skiren, Mörtvättern är skyddsvärde limniska miljöer inom Tärnanområdet.

Wira-Östanå-Mälbyhalvön-Stavs äng: Möjligheten att bilda reservat av delar av området Östanå-Mälbyhalvön-Stavs äng bör utredas. Området rymmer stora värden i form av kulturhistoriskt

intressanta bruksmiljöer och herrgårdslandskap känsliga för förändring. Här finns både värdefulla betesmarker i torrare delar och betade havsstrandängar, ädellövskog och ekbackar. Området rymmer skyddsvärda limniska miljöer i form av Loåns vattensystem bestående av Loån, Viren, Largen. Två värdefulla marina objekt, Ryssviken och Grönborgsviken, finns söder och norr om Östanå. I anslutning till området finns också ett stort och sammanhängande åsparti av geologiskt intresse som sträcker sig i nord-sydlig riktning mellan sjön Largen och väg 276.

Norra Ljusterö: Möjligheten att bilda reservat av delar av norra Ljusterö bör utredas. Området rymmer kulturhistoriska värden känsliga för förändring i form av skärgårdsjordbruk med 1700- och 1800-talskaraktär, fina sumpskogar, större barrnaturskogar och hävdade marker som skogsbete och ekbackar. Ädellövskogar förekommer också. Det stora området med betad skog är idag en mycket ovanligt företeelse som bör skyddas och vårdas. Området kring Åsättra-Stora Västanberg rymmer även skyddsvärda limniska miljöer. Stadan, Bössarviken, Inre Norsviken och Södra Sandviken är värdefulla marina objekt med grunda vikar, öppna vågexponerade kuststräckor och en av de få laguner som förekommer i kommunen.

Om ett samlat reservat inte är möjligt bör möjligheten att bilda ett rent marint reservat utredas för nordöstra Ljusterö.

Gamla Bolby, Mörtsunda och Tranvik: Områdena rymmer kulturhistoriskt intressanta och känsliga skärgårdsmiljöer med stora upplevelsevärden knutna till ett äldre kulturlandskap (1800-tal och tiden före 1950). Kulturmiljöanalyser med agrar- och skogshistoria bör genomföras för dessa områden.

Skärgården: I mellan och ytterskärgården finns flera områden som redan är skyddade i form av naturreservat. Samtliga underlagsrapporter inkluderar fastlandet och Ljusterö men kommunens område öster om Ljusterö är till stora delar inte undersökta. Framförallt för de marina miljöerna är kunskapen om skyddsvärda miljöer begränsat för de mellersta och yttre delarna av Österåkers skärgård.

2.2.1 Kartläggning och åtgärdsprogram för tillgång på parkkaraktärer

En kartläggning bör göras av tillgången till olika parkkaraktärer i tätorter och småorter. Utgångspunkten i kartläggningen bör vara att alla ska ha tillgång till en variation av parkkaraktärer enligt tabell 2, bilaga 1. Med utgångspunkt i kartläggningen bör ett åtgärdsprogram tas fram för att minska bristerna i de områden där så är möjligt.

2.2.2 Utveckla Österåkers rekreationsområden

Följande rekreationsområden är i behov av en upprustning/utveckling. Möjligheten att öka tillgängligheten för allmänheten ska diskuteras med berörda markägare. Se vidare underlagsrapporten för rekreation, kapitlet Österåkers rekreativa Grönstruktur:

Askdalen – Ullna: Områdets rekreativa värden kan behöva lyftas fram bl.a. genom vägvisning av stigar och rekreativa stråk. Förutsättningarna för att anlägga en regional cykelväg i öst-västlig riktning, från Ullna via Rydbo till Åkersberga bör utredas. Arbetsväg längs Roslagsbanan kan utvecklas till GC-väg.

Östra Ryd – Rydboholm: Det behövs tydligare informations- och hänvisningsskyltar inom området, liksom en rekreativ förbindelse med GC-väg till Åkersberga.

Träskmossen: Träskmossen har stora upplevelsevärden, en säregen skogsmiljö, ostörd och trolsk. Information och vägvisning till området behövs men utformas med stor hänsyn till områdets skogskaraktär. Tillgängligheten till Träskmosseskogen måste ske med stor hänsyn till området karaktär av vildmark. Dialog bör föras med markägare om hänsynsfullt skogsbruk i anslutning till mossen. .

Storträsket – Lillträsket – Långhundraleden: Långhundraledens äldsta sträckning från Täljöviken till Stavaviken, med fornborgen på Gottsundaberget ovan Storträsket, utgör en kulturmiljö av stort värde och med många upplevelsevärden representerade. Stråket behöver utvecklas med ett sammanhängande stigsystem och informations- och vägvisningsskyltar. Trafiksäkra korsningar över/under Roslagsbanan och Svinningevägen behöver tillskapas. Möjligheten att minska buller från Svinningevägen bör studeras.

Näs: Området kring Näs gård och Näsudden representerar stora rekreativa värden. Ett promenadstråk längs vattnet bör utvecklas med informations- och vägvisningsskyltar. Ökad hävd av strandängarna skulle ytterligare förstärka rekreationsvärdena. Möjligheten att minska buller från Svinningevägen bör studeras.

Stavaviken – Norrö – Garnsviken: Området kring Stora Stava herrgård och Norrö tingshus utgör ett välbevarat kulturlandskap med bebyggelse och kommunikationssystem som speglar en utveckling från forntid till nutid. Utred framtida grönstruktur inom dessa områden. På Norröudden och i Stava finns badplatser, utsiktsplatser m.m. med stora kvaliteter. Dessa platser utgör framtida närparker, grannskapsparkar och grönstråk och bör via GC-vägar knytas ihop med Blå leden. Grusvägar inom området kan via skyltning knytas samman till cykelstråk och där så behövs kompletteras med nya GC-vägar.

Rännilen – Gubbmyran – Långmossen: Ett litet isolerat skogsområde med flera utsiktsberg och intressanta naturområden. Närskog för norra Täljö och Rydbo. Åtgärder behövs vid Roslagsbanan, väg 276 och golfbanan för att minska barriäreffekterna och förbättra sambanden mot kringliggande bebyggelseområden och mellan olika skogsområden. Informations- och vägvisningsskyltar behövs. Negativa effekter av skogsbruk behöver begränsas.

Röllingby backar – Kvisslingby – Gillmyra: Ett tätortsnära, sammanhängande kulturlandskap med forntida inslag. Utveckla rekreativa stråk som även omfattar den viktiga kopplingen mot landskapet kring Österåkers kyrka och med Åkers kanal och Åkersbro. Informations- och vägvisningsskyltar behövs. Röjning och bete eller slåtter behövs för att hålla landskapet öppet.

Tärnanområdet: Ett större vildmarksområde med skog och sjöar. Omfattar även delar i Vallentuna kommun. Informations- och hänvisningsskyltar bör ses över liksom lämpliga lägen för parkering. Begränsa negativa effekter av skogsbruk. Natur- och rekreationsanpassad skogsvård bör tillämpas inom dessa områden. Värna området mot utbyggnad av bebyggelse och vägar. Åtgärder bör ske i samverkan med Vallentuna kommun.

Trastsjöskogen: Ett tätortsnära, tyst strövområde av stort värde för boende i Åkersberga. Informations- och hänvisningsskyltar bör ses över och leder utvecklas. Entré bör ordningsställas mot Åkersberga centrum och entré vid Valsjön bör bevaras och utvecklas. Natur- och rekreationsanpassad skogsvård bör tillämpas inom dessa områden.

Skeppsdal – Vallersvik: Ett välbevarat kulturlandskap med spår från forntiden. Informations- och hänvisningsskyltar behövs liksom andra åtgärder för att öka tillgängligheten i område. Kulturvärden vid Knauborg, Taborg och Bo bör lyftas fram.

Hjälmsättra – Långsjön: Ett välbevarat torp- och småbrukslandskap från 1800-talet. Skog och hagmarker med högt rekreativt värde. Informations- och vägvisningsskyltar och leder behöver utvecklas. Öppna marker behöver skötsel och negativa effekter av skogsbruk begränsas.

Boda – Dyvik – Herrhaga: Ett mosaikartat herrgårdslandskap med flera upplevelsevärden representerade. Informations- och hänvisningsskyltar samt leder behöver utvecklas.

Wiraområdet: Bruksmiljö från 1600-talet, kommunens mest kända kulturmiljö. Kring Wira finns fina rekreationsskogar. Möjligheten att utveckla området, tillsammans med Mälby-Östanå-Stavs äng, som ett regionalt intressant turistområde bör utredas. Informations- och hänvisningsskyltar och leder behöver utvecklas. Inom skogsområden även vindskydd, tältplatser, grillplatser m.m. Begränsa negativa effekter av skogsbruk. Natur- och rekreationsanpassad skogsvård bör tillämpas inom dessa områden.

Mälby – Östanå – Stavs äng: Kommunens största sammanhängande herrgårdslandskap med många rekreativa värden samlade. Utgör tillsammans med Wira ett riksintresseområde för kulturmiljö och friluftsliv. Informations- och hänvisningsskyltar bör ses över liksom tillgången till parkering. Underlätta fortsatt åkerbruk och betesdrift. Möjligheten att utveckla området som ett regionalt intressant turistområde tillsammans med Wira bör utredas ytterligare.

Mörtsunda: Ett småskaligt kulturlandskap med skärgårdsjordbruk; hagmarker, skog och strandområden. Informations- och vägvisningsskyltar och leder behövs inom området och från Ljusterö färja. Öppna marker behöver skötsel och negativa effekter av skogsbruk begränsas. Natur- och rekreationsanpassad skogsvård bör tillämpas inom dessa områden.

Gårdsvik – Mellansjö – Åsättra: Ett i stort sett sammanhängande kulturlandskap med stora landskapsbildsvärden. Informations- och hänvisningsskyltar liksom GC-vägar och leder behövs inom området. Kulturlandskapet värnas och öppna marker behöver skötas.

Östra Lagnö: En smal landtunga med ett flertal kulturmiljöer. Rekreativ område med badplats på den östligaste udden. Informationstavlor, vägvisning och andra anordningar för friluftslivet på den östliga udden är i behov av upprustning. Möjlighet att förbättra säkerhet för GC-trafik längs huvudvägen genom Östra Lagnö utan att förvanska områdets karaktär bör undersökas. Vägvisning och informationsskyltar behövs. För att natur- och rekreativvärden på Östra Lagnö ska bestå måste betesdriften behållas.

Bolby – Vadholma: Ett småbrutet bitvis dramatiskt landskap med både äldre kulturmiljöer och geologiskt intressanta miljöer. Informations- och vägvisningsskyltar och leder behöver utvecklas.

Mjölnarsjön – Flyn – Tappen: Ett större skogsområde på Södra Ljusterö med äldre skog av högt rekreativt värde. Information, vägvisning och leder behöver utvecklas. Öppna marker behöver skötsel och negativa effekter av skogsbruk begränsas.

Stensvik: Äldre jordbruksbebyggelse och fritidshus. Kan utvecklas till entré mot skogarna kring Mjölnarsjön och mot Tranvik. Information, vägvisning och leder behöver utvecklas. Möjligheten ordna vandringsled kring Insjön bör utredas.

Tranvik – Kárnäs: Äldre skog och småskaligt skärgårdshemman. Ett landskap med 1800-tals karaktär och med stora rekreativa värden. Ett av de mest intressanta rekreativområdena på Ljusterö. Informations- och vägvisningsskyltar bör ses över liksom tillgången till parkering. Natur- och rekreativ Anpassad skogsvård bör tillämpas inom dessa områden.

2.2.3 Parkförnyelse i tätorterna/småorterna

För att kunna erbjuda ett modernt och variationsrikt utbud av grönområden i Österåkers kommun behövs förnyelse och utveckling av ett flertal parker. En förnyelse där man ser till behoven idag och i framtiden...: Nedan ges förslag på parker (för att kunna peka ut lämpliga grönområden/parker inom Österåkers förnyelseområden behöver grönstrukturen studeras mer i detalj):

Sjukhusparken och Bergaparken: utvecklas till en aktivitets- och evenemangspark med spännande innehåll, en modern stadspark.

Kanalstråket: Kanalstråket, från Prästfjärden till Tunafjärden, utvecklas till en attraktiv stadspark/kulturpark med olika karaktärer och upplevelser.. Kultur- och naturmiljöer ska vårdas och behålla sin egenart.

Ekbacken: Platsen har stor potential att utvecklas till en stadspark för samvaro med café, blomsterprakt m.m., men på den gamla kulturmiljöns villkor.

Linanäs: Medveten grönstrukturplanering med bl.a. parker och strukturerande element som alléer och häckar bör nyttjas för att skapa en mer sammanhållen karaktär i Linanäs. Lämplig plats för en finpark finns bl.a. vid bryggan i Linanäs intill restaurangen. Som underlag för planläggning inom Linanäs med omnejd bör en landskapsanalys och ett grönstrukturprogram tas fram.

Grundvik: Om antalet permanentboende ökar kan det finnas behov av en eller två grannskapsparker.

Mellansjö: Vid ytterligare utbyggnad kan behov finnas av någon finpark vid Ljusterö torg. Som underlag för planläggning inom Mellansjö med omnejd bör en landskapsanalys och ett grönstrukturprogram tas fram.

Hummelmora: Allmänning vid Hummelmora brygga kan i framtiden utvecklas till en attraktiv gemensam park.

Täljö – Gottsunda: Vid framtida utbyggnad bör man anlägga en större grannskapspark. Som underlag för planläggning inom Täljö-Gottsunda med omnejd bör en landskapsanalys och ett grönstrukturprogram tas fram.

2.2.4 Förnyelse av befintliga torg

Behovet av förnyelse och upprustning av befintliga torg bör ses över. Torgen bör vara utformade så att de inbjuder till vistelse, möten och aktiviteter. Torgen utformas så att de upplevs trygga och behagliga att passera och att vistas på även när få människor är där.

2.2.5 Säkra tillgången till läkande miljöer i anslutning till vårdmiljöer och äldreboenden

Behovet av nyanläggning, förnyelse och upprustning av utemiljöer i anslutning till vårdmiljöer och äldreboenden bör utredas. Utemiljöerna bör utformas så att de kan bidra till tillfrisknande och upprätthållande av god hälsa. Personal och boende bör göras delaktiga i utformningen av utemiljöerna.

2.2.6 Säkra tillgången till näridrottsplatser

Behovet av nyanläggning, förnyelse och upprustning av näridrottsplatser bör ses över. En näridrottsplats kan vara en bollplan, ett motionsspår med utomhusgym eller liknande. Det viktiga är att de kan användas obehindrat utan tidsbokning och att de är öppna för alla. För att uppmuntra till motion och utevistelse bör tillgången till näridrottsplatser vara god inom hela Österåker.

2.2.7 Anlägg koloni- och odlingslottsområden

Koloni- och odlingslottsområden kan vara värdefulla inslag i landskapsbilden inte bara för lottinnehavarna. Intresset för anläggning av koloni- och odlingslottsområden i Österåker bör utredas och om intresse finns bör koloni- och odlingslottsområden anläggas.

Ambitionen bör vara att förse tätorterna med en variation av odlingslotter, från större ytor med stuga till mindre lotter. Möjligheterna att integrera odlingslotterna i närnaturen bör undersökas, då koloniodlingsföreningar kan fungera som mötespunkter och aktivitetscentrum.

2.2.8 Konstnärlig utsmyckning i offentliga miljöer

Konstnärlig utsmyckning i offentliga miljöer kan användas för att berätta om Österåkers historia och nutid, för att bidra till barns lek och fantasi och för att på andra sätt höja upplevelsen av parkområden. Resurser bör avsättas för utsmyckning av tätorternas parker, torg och gatumuljöer. En särskild satsning bör göras på utsmyckning som främjar barns lek.

2.3.1 Framtagande av lekplatsplan

En lekplatsplan som ger en samlad bild av befintliga lekmiljöer med avseende på placering, kondition och lekvärde bör tas fram. Lekplatsplanen bör innehålla riktlinjer samt kartläggning över tillgång till lekmiljöer för olika åldersgrupper, från småbarnslek och pulkabackar till vistelseplatser för tonåringar. I lekplatsplanen bör även riktlinjer och en kartläggning över tillgången på lekmiljöer anpassade för funktionshindrade barn och medföljande vuxna fastställas. Planen bör vidare innehålla en handlingsplan för upprustning, avveckling och omvandling av befintliga lekmiljöer och nyanläggning i bristområden.

Lekplatsplanen bör vara ett långsiktigt dokument som omfattar minst en 10-årsperiod. Lekplatsplan bör uppdateras regelbundet för att anpassas till ändringar i samband med generationsskiften inom bostadsområden.

2.3.2 Säkra att barn har tillgång till lärande gröna miljöer i anslutning till skolgårdar/förskolegårdar

Gröna miljöer i anslutning till skolgårdar och förskolor är viktiga för barns och ungdomars hälsa och utveckling. De kan också användas som en del av undervisningen. Ett särskilt projekt föreslås som ser över tillgång till lärande gröna miljöer i anslutning till skolgårdar och förskolegårdar. I projektet bör riktlinjer för tillgång och kvalitet på de lärande gröna miljöerna fastställas. Utifrån dessa riktlinjer bör en kartläggning och handlingsplan göras för upprustning av befintliga miljöer och tillskapande av nya lärande miljöer.

2.4.1 Ta fram åtgärdsprogram och belyningsplaner för parker och andra utemiljöer

Ett åtgärdsprogram och belyningsplan bör tas fram för att öka tryggheten i parker och andra utemiljöer. Föreslagna åtgärder ska anpassas till områdets karaktär.

2.4.2 Identifiera viktiga kommunikationsstråk och ta fram åtgärdsprogram och belyningsplan

Ett åtgärdsprogram och belyningsplan bör tas fram för att öka tryggheten längs viktiga kommunikationsstråk för cyklister och gående. Förutom åtgärder såsom belysning, siktröjning och säkra passager bör en analys av möjligheten att kanalisera gående och cyklister till några huvudstråk under dygnets mörka timmar göras. Genom att fler rör sig inom ett och samma område kan tryggheten öka.

2.5.1 Identifiera och skydda s.k. tysta områden och minska buller i natur- och grönområden i Österåkers kommun

En utredning över vart Österåkers tysta natur- och grönmiljöer bör göras. Utredningen bör resultera i en åtgärdsplan över hur de befintliga tysta områdena kan bevaras samt över åtgärder som kan öka tystnaden i viktiga gröns- och naturområden.

2.6.1 Framtagande/översyn av skötselplaner och budget för det löpande och periodiska underhållet

Befintliga skötselplaner för parkområden bör ses över och nya skötselplaner tas fram för parkområden som saknar skötselplaner. Planerna bör uppdateras regelbundet.

Mål 3: Österåkers gröna miljöer ska bidra till att uppnå de nationella och lokala miljömålen

3.1.1 Utför kapacitetsanalys för behovet av ytor för reglerande ekologiska funktioner

Kapacitetsanalysen bör utgå från långsiktiga prognoser för förändrat klimat. I Österåkers kommuns perspektiv, är frågor kring dagvattenhantering, flödesreglering och efterbehandling av avloppsvatten de viktigaste frågorna. Kapacitet bör bedömas för följande frågor:

Dagvattenhantering: Behovet av dagvattenhantering måste kartläggas i ljuset av att flödena dels väntas bli större och häftigare, och att kraven på kvalitet ökar med beslutade miljö kvalitetsnormer för ytvatten (samt föreslagna för grundvatten). Kapacitetsanalysen för dagvattenåtgärder bör ingå i ett samlat åtgärdsprogram för vattenfrågor.

Flödesreglering: Ytvattenflöden, såväl dagvatten som naturlig ytavrinning, kan väntas öka och bli häftigare med kommande klimatförändringar. Riskerna har delvis belysts i klimat- och sårbarhetsutredningens material. Risker för skred och översvämningar måste kartläggas, varpå behovet av ytor för att reglera ytvatten kan identifieras. Kapacitetsanalysen för flödesreglering bör ingå i ett samlat åtgärdsprogram för vattenfrågor.

Luftrening och klimatreglering: Kring tätorterna kan ytor för luftväxling att komma att behövas på lång sikt. Luftfiltrerande träd kan behövas kring alla trafikerade vägar. Träd som beskuggare och vindskyddare är ett behov som identifieras på detaljerad nivå. Kapacitetsanalysen kan ske som fördjupning av ÖP.

Biologiska funktioner: Behovet av ytor för "nyttig" biologisk mångfald beräknas, främst intill viktiga områden för odling, där behovet av pollinerande insekter är avgörande. Här behövs samtidigt ytor för skadedjursbegränsande rovdjur, vilka främst utgörs av rovlevande insekter och spindlar, samt olika fågelarter. Här behövs en regelbunden uppföljning av kunskapsutvecklingen så att rätt biotoper kan reserveras. Kapacitetsanalysen kan ske som fördjupning av ÖP.

3.1.2 Identifiera och säkerställ behovet av ytor för ekologiska funktioner inom befintlig bebyggelse

Kapacitetsanalysen gör det möjligt att genomföra en behovsanalys för befintliga tätorter. Behovet av åtgärder ska också relateras till miljömål och miljömål för individuella vattendrag.

3.1.3 Upprätta ett långsiktigt åtgärdsprogram för dagvattenhantering och flödesreglering (inom ett samlat program för vattenfrågor)

Programmet bör vara långsiktigt och ta hänsyn till väntade klimatförändringar och inrikta sig på problem kring såväl miljö kvalitet som frågor kring säkerhet. Det bör föreskriva åtgärder inom befintliga dagvattensystem, och föreskriva krav på lösningar som utarbetas för framtida bebyggelse och vägar.

Programmet bör också kartlägga den hydrologiska funktionen i samtliga våtmarker och vattendrag och föreskriva åtgärder som förbättrar deras flödesreglerande och vattenrenande funktioner.

Åtgärder som föreskrivs kan vara bl.a.:

- igenläggning av diken och restaurering av våtmarkers hydrologi
- återskapande av meandring
- anläggning av funktionella kantzoner i objektens närmiljöer
- utreda vattenuttag.

3.2.1 Säkra tillgången till produktiva jordbruksmarker och till möjligheterna att bruka dem

Jordbruksmarker med hög produktivitet utgör den mest värdefulla producerande ekologiska funktionen. Dessa marker ger oss möjligheter att odla såväl livsmedel som biobränslen, och ger också möjligheter till kretslopp av närsalter, inte minst fosfor. Inom ett generationsperspektiv kommer dessa markers värde att öka markant, först i ett regionalt perspektiv, men senare också globalt.

Inom denna åtgärd upprättas en kommunal kartläggning av de produktiva markerna, helst med information kring ägar- och brukarförhållanden, samt omgivande resurslandskap (betesmarker).

Materialet ska utgöra grund för strategiska bedömningar i översiktsplanen, så att markytor kan bevaras och brukningsmöjligheterna tillvaratas. Riktlinjer, eventuellt med checklista, upprättas med frågor och hänsyn som bör behandlas i samband med bygglov och detaljplanarbete.

Genom åtgärderna säkras förutsättningarna för ett aktivt jordbruk i kommunen, vilket i sin tur ger möjligheter att vårda den rika biologiska mångfald som är knuten till kulturlandskapet, samt att bevara kulturvärden i landskapet.

3.2.2 Säkra möjligheterna till tätortsnära skogsbruk

Möjligheterna till produktivt skogsbruk kartläggs, på så sätt att större områden med hög produktionsförmåga jämförs med önskemål om andra önskemål om värden i skogen; rekreation, biologisk mångfald, reglering av vattenavrinning, etcetera. Kommunen bör upprätta en dialog med markägarna för att diskutera möjligheterna till anpassningar som gör ett aktivt skogsbruk möjligt att samverka med andra anspråk.

Vid översiktlig och detaljerad planering ska konsekvenserna för möjligheter till skogsbruk analyseras.

3.2.3 Säkra tillgången till vattenresurser för dricksvatten och bevattning

Viktiga vattenförekomster, med betydelse för dricksvattenförsörjning, finns redan utpekade i kommunens översiktsplan. Kommunens VA-strategi bör kompletteras med ett utförligare åtgärdsprogram, främst vad gäller dagvatten och ytvattenflöden. Genom dessa åtgärder, ska utpekade vattenresurser säkras på lång sikt. *Vattenkvalitetsfrågor inkl. grundvatten bör ingå i detta i enlighet med Vattendirektivet.*

3.2.4 Säkra funktionen i viktiga produktionsområden för fisk

Kommunens sjöar, vattendrag och kustvatten innehåller flera viktiga reproduktionsområden för fisk, vilka finns redovisade i kommunens Vattenprogram samt Kustinventering. 36 värdefulla områden för lek- och uppväxtområden är utpekade. Prioritera detaljerade åtgärder enligt Kustnära naturvärden i Österåkers Kommun – delrapport Fastlandskust och Ljusterö och Vattenprogram Österåkers Kommun – sjöar och vattendrag.

3.3.1 Identifiera och åtgärda utsläppskällor

Översyn av enskilda och gemensamma avloppsanläggningar. Åtgärdsförslag bör tas fram, som t ex möjligheten att ansluta sig till kommunalt avlopp. Identifiera och informera om lokal påverkan av miljögifter från bl.a. båtbottnfärger.

3.3.2 Restaurera vikar och havsmiljöer

Grunda vikar är ofta av stor generell ekologisk betydelse för kustekosystemet samtidigt som de tillhör de mest attraktiva områdena för olika typer av exploatering och mänsklig verksamhet. Särskilt värdefulla är grunda trösklade vikar eftersom dessa vikar tidigt blir varma och är naturligt näringsrika miljöer med hög biologisk produktion. Dessa vikar är samtidigt särskilt känsliga för påverkan.

Åtgärder är främst:

Återupptagen hävd eller ökad hävd av våtmarker i form av bete eller slätter och vid behov, buskröjning och/eller putsning av tuvor av högvuxet gräs och halvgräs för havstrandängar. För att gynna och bibehålla ett rikt fågelliv kan homogena vassar brytas upp.

Intill vattenobjekt med hög näringsbelastning bör om möjligt kantzoner anläggas med en vegetation som ökar kvarhållande av näringsämnen. Detta är viktigast intill jordbruksmark eller andra ytor utan vegetation.

Anläggande av våtmarker intill känsliga vattendrag, för att dämpa och rena ytvattenflöden.

Införa hastighetsbegränsning av fartygstrafik för att motverka erosion.

De mest värdefulla områdena där åtgärder bör prioriteras i första hand är:

Stadan: En mycket grund trösklad vik och är en av de få laguner som förekommer i kommunen. Laguner är nationellt sätt hotade och område har naturvärde av nationell betydelse.

Bössarviken: En relativt grund vik som ingår i riksintresse för naturvärden och därav naturvärde av nationell betydelse, klass 1. Viken är skyddad från vågexponering och har höga värden för fågel.

Södra Sandviken: En öppen och vågexponerad kuststräcka ingår i riksintresse för naturvärden och därav naturvärde av nationell betydelse, klass 1. Området utgör en ovanlig naturtyp inom länet. Värdena ligger främst i lek- och uppväxtområde för fisk och revir och rastområde för fågel.

Inre Norsviken: En öppen, måttligt vågexponerad kuststräcka på nordöstra Ljusterö. Viken ingår i riksintresse för naturvärden och därav naturvärde av nationell betydelse, klass 1. Naturvärdena är främst knutna till fåglars rast- och häckningsplatser.

Ryssviken: En trösklad och grund vid med skydd för vågexponering och utgör, tillsammans med Stadan, en av få förekommande laguner. Dessa miljöer är nationellt sätt hotade och prioriterade naturtyper med naturvärden av nationell betydelse, klass 1.

Andra värdefulla områdena där åtgärder kan behövas:

Kårsnäsbranten

Sundviken

Grönborgsviken

Edsviken (Gässviken)

Täljöviken

Kyrkfjärden

3.3.3 Ta fram artspecifika handlingsprogram för havslevande arter

Artspecifika handlingsplaner bör upprättas för de arter där kommunen vill påta sig ett särskilt ansvar för bevarandet. Det kan vara arter som är särskilt viktiga för kommunens identitet, samt arter där

viktiga delar av populationen finns inom kommunen. Sådana arter är ej utpekade i underlaget, men skulle kunna vara olika hotade skärgårdsfåglar, t.ex. ejder och silltrut, fiskarter som den hotade aspen och däggdjur som säl och utter.

3.4.1 Restaurera våtmarker, sjöar och vattendrag

Återskapa naturliga vattenstånd genom igenläggning av diken i våtmarker. Öka eller återuppta hävdade våtmarker i form av bete eller slätter och vid behov buskröjning och/eller putsning av tuvor av högvuxet gräs och halvgräs. För att gynna och bibehålla ett rikt fågelliv kan homogena vassar brytas upp.

Intill vattenobjekt med hög näringsbelastning bör om möjligt kantzoner anläggas med en vegetation som ökar kvarhållande av näringsämnen. Detta är viktigast intill jordbruksmark eller andra ytor utan vegetation.

Anläggandeanläggande av våtmarker intill känsliga vattendrag, för att dämpa och rena ytvattenflöden.

Återskapa meandrande flöden i vattendrag som tidigare rätats ut.

Förhindra spridning av främmande arter (främst signalkräfta, vattenpest, regnbåge och mink). Skydda befintliga sjöars bestånd av flodkräfta.

De mest värdefulla områdena är:

Tärnanområdet-Undal: Ett värdefullt område med särskilt värdefulla sjöarna Drängsjön, Skiren och Mörtvättern. Området har särskilt goda förutsättningar för att hysa en hög mångfald av arter och rödlistade arter.

Loåns vattensystem, Wira och Östanå: Ett kluster av värdefulla sötvattens- och landmiljöer med bl.a. Loån, Viren och Largen.

Norrö-Södra Garnsviken: Vik med mycket höga naturvärden.

Åsättra-Stora Västanberg: Område med ett flertal sjöar med höga naturvärden.

Åkerströmmen/Åkers kanal

Storträsket på Ingmarsö

Karsvreta Träsk

3.4.2 Åtgärda vandringshinder för fisk

Vattenhinder har identifierats för 14 sjöar och 8 vattendrag i kommunen. Dessa hinder bör rivas alternativt att man skapar fria vandringsvägar förbi hinder. Åtgärder av vandringshinder är särskilt angelägna i kustmynnande vattendrag då de utöver att gynna den biologiska mångfalden även bidrar till att öka andelen rovfisk längs kusten. Inventeringen av sjöar och vattendrag är dock ej kommuntäckande.

I första hand bör följande vattendrag åtgärdas:

Wiraån

Loåns vattensystem

Åkers kanal

3.4.3 Identifiera och åtgärda utsläppskällor

Översyn av enskilda och gemensamma avloppsanläggningar. Åtgärdsförslag bör tas fram, som t ex möjligheten att ansluta sig till kommunalt avlopp. Identifiera och informera om lokal påverkan av miljögifter från bl.a. båtbottnfärger. Åtgärderna bör beskrivas inom ett samlat åtgärdsprogram för vatten.

3.4.4 Ta fram arts specifika handlingsprogram för arter knutna till sötvatten

Arts specifika handlingsplaner bör upprättas för de arter där kommunen vill påta sig ett särskilt ansvar för bevarandet. Det kan vara arter som är särskilt viktiga för kommunens identitet, samt arter där viktiga delar av populationen finns inom kommunen. Sådana arter är ej utpekade i underlaget, men skulle kunna vara olika vattenväxter, sjöfåglar eller fisk.. Åtgärdsprogram från Naturvårdsverket finns för närvarande för hotade arter finns för uddslinke, flodkräfta, asp och utter.

3.5.1 Sköta ängs- och hagmarker

För att även på sikt skydda arter knutna till betesmarker bör arealen naturliga gräsmarker öka. Ett första steg är dock att se till att befintliga betesmarker med höga naturvärden sköts på rätt sätt. Återupptagning av och/eller ökad hävd i form av bete i kommunens värdefulla naturbetesmarker bör prioriteras. Kommunen kan uppmuntra markägare genom att förmedla kontakten med Länsstyrelsens handläggare för miljöstöd. Kommunen kan även bidra till kostnader för röjning och stängsling för att stimulera restaurering av marker.

Prioritera havsstrandängar och betad skog, främst inom:

Vira-Östanå området

Norra Ljusterö

3.5.2 Återskapande av slåttade marker

Skapa naturliga slåttermarker genom att ändra hävd från bete till slåtter, gärna i kommunens värdefulla våtmarksområden. Hamling av träd i några marker som sköts med slåtter eller bete för det kulturhistoriska intrycket så väl som betydelsen för fåglar, insekter och lavar.

3.5.3 Inventering och skydd av småbiotoper i odlingslandskapet

Österåkers kommun bör inventera och dokumentera småbiotoper i odlingslandskapet för att därefter föreslå relevanta bevarandeåtgärder. Identifiera de småbiotoper som skyddas enligt biotopskyddet i förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m., bilaga 1.

3.5.4 Betespool

Undersöka möjligheterna till kommunala avtal med djurägare.

3.5.5 Ta fram artspecifika handlingsprogram för kulturlandskapets arter

Artspecifika handlingsplaner bör upprättas för de arter där kommunen vill påta sig ett särskilt ansvar för bevarandet. Det kan vara arter som är särskilt viktiga för kommunens identitet, samt arter där viktiga delar av populationen finns inom kommunen. Sådana arter är ej utpekade i underlaget, men skulle kunna vara olika kärlväxter och insekter, men även svampar och fåglar knutna till odlingslandskapet.

3.6.1 Sköta skogar av högt värde för rekreation och naturvärden så att dessa värden bibehålls och ökar

Skötsel av skogar förutsätter dialog och samverkan med de markägare som har rådighet över skogsmarken. Kommunen kan bidra till att åtgärder genomförs genom att beskriva de positiva effekterna av olika förslag för markägare, samt förmedla kontakter med möjligheter till naturvårdsbidrag där intresse för detta finns. På kommunens egna skogsmarker kan åtgärder enligt nedan genomföras på eget initiativ.

För att öka och bibehålla den biologiska mångfalden i skogslandskapet bör en mosaik av skogsbiotoper eftersträvas. En rad olika åtgärder är därför nödvändiga.

För barrskogar och blöta skogar är det främst att öka andelen brandpåverkad skog genom naturvårdsbränning, röjning runt grova tallar för att gynna kryptogamer, insekter och fåglar knutna till solexponerade stammar, t ex reliktböck på tallar. Igenläggning av diken för att öka arealen blöt skog, med prioritering i områden som redan har höga naturvärden. Bortröjning av gran i talldominerade skogsbiotoper.

Det finns några betade skogar i kommunen, bl.a. en större sammanhängande gammal barrskog som betas på den sydvästra delen av Norra Ljusterö och som är unik för länet. Dessa betade skogar är mycket värdefulla varför fortsatt hävd bör prioriteras. Andelen betade skogar bör ökas.

För ädellövskogar i skogslandskapet bör bortröjning av gran och tysklönn prioriteras tillsammans med röjning runt grova ekar för att gynna främst lavar och insekter. Spara hålträd och öka andelen död ved för att gynna insekter, kryptogamer och fåglar.

Öka andelen död ved genom att inte rensa bort död ved från skogarna och genom ringbarkning av träd.

De skogsområden där åtgärder är högst prioriterade är dessa:

Tärnanområdet**Barrskogar på Ljusterö****Kustnära sumpskogsobjekt på Ljusterö****Sumpskogar väster om Vira bruk****Betad skog på norra Ljusterö**

Klass 2 objekt enligt naturinventeringen i rapporten Biologisk mångfald och geologiska värden i Österåker – regionalt värde (nyckelbiotoper)

Klass 3 objekt enligt naturinventeringen i rapporten Biologisk mångfald och geologiska värden i Österåker – **kommunalt värde**

3.6.2 Ta fram artspecifika handlingsprogram för skogslevande arter

Artspecifika handlingsplaner bör upprättas för de arter där kommunen vill påta sig ett särskilt ansvar för bevarandet. Det kan vara arter som är särskilt viktiga för kommunens identitet, samt arter där viktiga delar av populationen finns inom kommunen. Sådana arter är ej utpekade i underlaget, men skulle kunna vara t.ex. ovanliga svampar eller barrskogsinsekter, skogsfåglar som tjäder och järpe, samt möjligen även lo och varg.

3.7.1 Sköta ädellövskogar av högt värde för rekreation och naturvärden så att dessa värden bibehålls och ökar

Åtgärder måste planeras i samråd med berörda markägare.

Hamling och skogsbete i bra åtgärder i de fall man vill restaurera odlingslandskapets naturmiljöer. Mindre gallring och röjning för att gynna ädellövträd såsom bortröjning av gran, tysklönn och sly. Kommunen har runt 900 jätteträd med en koncentration längs fastlandskusten och de större herrgårdarna.

Bevara även hålträd där bl.a. en lång rad specialiserade insektsarter lever. Prioritera de kustnära lövskogar med höga naturvärden som är kopplade till höga marina och limnologiska värden. Dels kustnära ädellövskogar i anslutning till de större herrgårdarna, men även på öar ute i skärgården.

Röjning runt grova träd, särskilt ekar, för att gynna kryptogamer, insekter och fåglar knutna till solexponerade stammar, t ex.

Öka andelen död ved genom att inte rensa bort död ved från skogarna och genom ringbarkning av träd.

Områden där åtgärder är särskilt högt prioriterade är bl.a.:

Rydboholm**Östana****Stavs äng****3.7.2 Ta fram artspecifika handlingsprogram för ädellövskogsarter**

Artspecifika handlingsplaner bör upprättas för de arter där kommunen vill påta sig ett särskilt ansvar för bevarandet. Det kan vara arter som är särskilt viktiga för kommunens identitet, samt arter där viktiga delar av populationen finns inom kommunen. Sådana arter är ej utpekade i underlaget, men skulle kunna vara olika lavar, vedsvampar och vedinsekter knutna till jätteträd, eller fåglar knutna till ädellövskog.

3.8.1 Åtgärda spridningsbarriärer i form av vägar och bebyggelse

De största barriärerna för spridning utgörs dels av de naturliga barriärer som fjärdarna i skärgården utgör, dels av vägar och bebyggelse, där tätorten Åkersberga har störst betydelse. Längs kusten finns också ett stort antal svaga partier där bebyggelse utgör barriärer. Längs flera vattendrag finns vandringshinder som utgör barriärer för bl.a. fisk.

Åkersberga tätort: En detaljerad kartläggning genomförs av var de viktigaste bristerna i samband finns. En plan för åtgärder utarbetas som innefattar förslag i olika skalor. I planen listas sådana åtgärder som kan vidtas på kort sikt, där kommunen själva har rådighet och med rimliga resurser kan vidta åtgärder, t.ex. trädplanteringar eller vård av ädellövskogsbestånd. På lång sikt listas åtgärder som kan vidtas i samband med större projekt, t.ex. ekodukter, groddjurspassager och viltpassager.

Kustlinjen: En detaljerad kartläggning genomförs av var de viktigaste bristerna i samband finns. En plan för åtgärder utarbetas som innefattar förslag i olika skalor, enligt ovan.

Vattendrag: Vandringshinder för fisk åtgärdas, enligt förslag till åtgärder i Vattenprogrammet.

3.8.2 Identifiera svaga områden inom spridningssamband och förstärk dessa

De utpekade spridningssambanden innehåller svaga partier där förstärkningar bör utföras. En tydlig kartläggning av habitatnätverk och spridningssamband bör utföras, och det är lämpligt att invänta den vegetationskartering som är planerad för hela länet.

Spridningssamband för barrskogar: Spridningssamband för såväl friska barrskogar som bestånd med gamla tallar kartläggs i detalj. I svaga partier utarbetas förslag på förstärkningar. För friska barrskogar kan det vara aktuellt att låta mindre områden skog utvecklas till gammelskog. För gamla tallbestånd kan det vara aktuellt att låta mindre grupper av tallar utvecklas till gamla bestånd, samt att gallra och röja för att få ljusöppna bestånd.

Spridningssamband för lövskogar: För lövskogar är det viktigt att främst låta kärnområden med gamla ädellövträd få en god vård. Strategiskt placerade bestånd av yngre lövträd bör tillåtas att på sikt utveckla höga värden. Åtgärder planeras i samband med åtgärder för förstärkning av kulturmiljövärden.

Spridningssamband för naturliga gräsmarker: Möjligheterna att utveckla samband över hela kommunen är begränsade. Fokus bör ligga på att utveckla samband inom Wira – Östanå samt norra Ljusterö. Restaurering och skötsel av befintliga gräsmarker är första prioritet, i andra hand beaktas möjligheterna till återupptagen hävd i marker som ligger i anslutning till kärnområdena. Åtgärder planeras i samband med åtgärder för förstärkning av kulturmiljövärden.

Spridningssamband för strandlevande arter: I första hand prioriteras samband där de viktigaste kärnområdena ingår. I andra hand utvecklas biologiska kvaliteter i strandområden intill dessa. Åtgärder planeras i samband med åtgärder för förstärkning av kulturmiljövärden.

Spridningssamband för våtmarks- och sumpskogslevande arter: Åtgärder inriktas på att i första hand skapa lokala samband kring de större våtmarksområdena i skogslandskapet. Åtgärder planeras i samband med åtgärder för att restaurera hydrologiska funktioner för att skapa en bättre reglering av ytvattenavrinningen.

Mål 4: Österåkers gröna miljöer bidrar till kommunens attraktivitet som skärgårdskommun

4.1.1 Lyft fram kommunens värdefulla landskapsområden som en del av kommunens varumärke.

I det fortsatta varumärkesarbetet bör de gröna miljöerna ha en framträdande plats. Strategier och åtgärder för hur de värdefulla landskapen kan marknadsföras bör tas fram.

4.1.2 Information om kommunens värdefulla landskapsområden bör ha en egen plats på kommunens web-plats.

Web-platsen kan förslagsvis länka till en interaktiv databas där PDF:er med information i form av kartor, foton och texter om de besöksintressanta områdena finns tillgänglig. I databasen kan även skikt med information från underlagsrapporterna läggas in för den som vill veta lite mer.

4.1.3 Publikationer om Österåkers värdefulla landskapsområden

Ett koncept för en enhetlig utformning, med stöd av varumärket och kommunens grafiska profil, av informationsskyttar och publikationer om Österåkers värdefulla landskapsområden bör tas fram. En publikation om kommunens värdefulla gröna miljöer liknande den tidigare "Upptäck Österåker" skulle vara en stor tillgång liksom områdesspecifika informationsbroschyrer för de mest besöksintressanta områdena.

4.1.4 Riktad information till olika målgrupper.

Som en del i marknadsföringen kan riktad information om de rekreativa möjligheterna i Österåkers värdefulla landskap tas fram. Målgrupperna kan vara barn och ungdomar, potentiella invånare och nyinflyttade, potentiella företag samt turister och researrangörer. Möjligheten att samverka med Turistsamverkan i Roslagen samt turistentreprenörer verksamma i kommunen bör undersökas.

4.2.1 Dialog med företag, föreningar, organisationer och allmänhet

En kontinuerlig dialog bör föras för att kommunen ska få kunskap om de boende och verksammas önskemål om den gröna miljön och för att de boende och verksamma ska få ökad kunskap om kvalitéerna i Österåkers landskap. Dialogen kan t.ex. ske i form av ett årligt seminarium/informationsmöte om vad som händer med de gröna miljöerna i kommunen.

4.2.2 Dialog med markägare

Förutom samarbeten om specifika projekt bör även en kontinuerlig dialog finnas mellan politiker och tjänstemän i kommunen och kommunens markägare. Dialogen kan ske i form av årligen återkommande möten där kommunen och markägare dels samtalar om pågående och planerade projekt och dels får information om frågor som t.ex. gäller nya lagar som påverkar markägarna, om olika sätt att sköta sina marker på och om intressanta exempel där markägare, allmänhet och kommun samverkat på ett kreativt sätt.

4.2.3 Internutbildning för kommunens tjänstemän och politiker

För att ge kommunens politiker och tjänstemän, inkl de tjänstemän som finns inom Turistsamarbetet i Roslagen, uppdaterade kunskaper för att kunna ge bra information och fatta bra beslut om gröna frågor bör internutbildningar ordnas. Internutbildningen kan t.ex. ske i form av årligen återkommande seminarier som behandlar aktuell lagstiftning och forskning gällande landskapsfrågor.

4.2.4 Internutbildning för personal inom skola, vård och omsorg

För att ge kommunens personal inom skola, vård och omsorg kunskap om hur Österåkers gröna miljöer kan användas i pedagogiken och för att ge positiva effekter för inlärningsförmåga, hälsa och tillfrisknande bör särskilda utbildningar anordnas. De gröna miljöerna är en mycket viktig beståndsdel i folkhälsoarbetet och är mycket värdefull för handikappade och äldre.

4.2.5 Naturvägledning om kommunens natur-, kultur och rekreationsområden

Möjligheten att tillsammans med intresseorganisationer i kommunen genomföra olika riktade insatser för att informera och uppmuntra allmänheten att använda Österåkers gröna miljöer bör utredas. Naturvägledning skulle t.ex. kunna ske i form av naturguidningar och skolaktiviteter.

4.3.1 Handlingsprogram i samband med det årliga VP-arbetet.

Med utgångspunkt i ”det här dokumentet” samt underlagsrapporterna bör ett handlingsprogram med budget för skötsel av Österåkers gröna miljöer tas fram. I handlingsprogrammet bör planerade åtgärder för de närmaste åren beskrivas tillsammans med budgetäskande för åtgärderna. Den nämnd som handhar naturfrågor i kommunen bör ges ett samordnande uppdrag. När budgeten antas ska också anges vilken nämnd som är ansvarig för genomförande.

4.3.2 Uppföljning av handlingsprogrammet

I det årliga bokslutsarbetet bör en uppföljning av handlingsprogrammet ske. Uppföljningen bör ske på sätt som anges i kommunens bokslutsdirektiv.,

4.3.3 Åtgärdsprogram för Österåkers tätortsnära park- och naturområden

Under mål 1 och mål 2 föreslås ett antal utredningar (åtgärd 1.1.1, 1.1.2, 1.3.1, 1.4.2, 1.5.1, 2.2.1, 2.2.6, 2.2.7, 2.3.1, 2.3.2, 2.4.2) med syfte att förbättra kunskapen om tillgång, innehåll och kvalitet på Österåkers tätortsnära park- och naturområden. Dessa utredningar kan med fördel samordnas i ett ”åtgärdsprogram för Österåkers tätortsnära park- och naturområden”.

4.3.4 Planeringsriktlinjer för Österåkers värdefulla landskap

På ett antal ställen i detta dokument (i blå rutor) föreslås planeringsriktlinjer. Dessa planeringsriktlinjer kan med fördel samlas och fördjupas i ett dokument med syfte att ge stöd både för kommunens tjänstemän och till konsulter som är involverade i planerings-, gestaltungs- och skötselprojekt inom kommunen.

4.3.5 Fortsatt uppdatering av databaserna knutna till underlagsrapporterna

För att informationen om Österåkers landskap ska vara fortsatt aktuell bör en kontinuerlig uppdatering av geodatabaserna genomföras. Vart 3:e år bör en genomgång av databaserna göras för att säkerställa att all ny information om Österåkers landskap är införd i geodatabaserna och att inaktuell information har tagits bort.

4.3.6 Fördjupad kunskap om Österåkers kulturmiljöer

I samband med arbetet med underlagsrapporten för kulturmiljö har det inte varit möjligt att genomföra fördjupningsstudier kring de kulturhistoriska agrara landskapen. Ett fördjupat arbete kring kulturmiljö och landskap skulle vara värdefullt för att allteftersom komplettera geodatabasen. I samband med denna bör riktlinjer i kulturmiljörapporten ses över och mer detaljerade och platsanknutna riktlinjer för skydd, placering av ny bebyggelse, hantering av vindkraft m.m. tas fram. Som underlag för riktlinjer behöver också en övergripande visuell landskapsanalys utföras.

4.3.7 Samlat åtgärdsprogram för vattenfrågor

Arbetet med vattenfrågor bör samlas i ett dokument som beskriver kommunens strategi för arbetet, samt samlar de åtgärder som ska vidtas för att förbättra vattenkvalitet, volymtillgång till vatten, ekologisk status och vattenmiljöernas funktion för den biologiska mångfalden.

Dokumentet bör samla befintliga strategier och program, t.ex. vattenprogrammen för sötvatten och kustvatten, dagvattenpolicy, m.m. I programmet bör också inkludera riktlinjer från denna grönplan: 3.1.1, 3.1.2, 3.1.3, 3.2.3, 3.2.4, 3.3.1, 3.3.2, 3.4.1, 3.4.2, 3.4.3, 3.8.1, 3.8.2.

För att uppnå uppställda mål, måste åtgärder vidtas på många håll, inom dagvattenhanteringen, avloppshanteringen, inom jordbruket och skogsbruket, inom verksamhetstillsynen o.s.v. För att kunna arbeta effektivt, bör åtgärder samordnas. Av samma anledning är det lämpligt att upprätta en gemensam databas för åtgärder som genomförs, där samtliga aktörer kan dokumentera genomförda åtgärder. Detta gör uppföljning av åtgärder effektiv. Provtagning av vattenkvalitet bör också samordnas på liknande sätt. Sammantaget ger detta stora möjligheter att nå uppställda mål och beslutade miljö kvalitetsnormer.

Det samlade vattenprogrammet, liksom databasen för åtgärder och provtagning, måste utformas i samverkan med alla berörda parter inom kommunen.

4.3.8 Fördjupad kunskap om mellan- och ytterskärgården

Mellan- och ytterskärgården är inte inventerad i de fem underlagsrapporterna. Underlagsrapporterna behöver därför kompletteras med kunskap om mellan- och ytterskärgården.

4.3.9 Fördjupad och kompletterande kunskap om limniska miljöer

Fortsatta utredningar för att inkludera kommunens samtliga limniska miljöer. Utpeka områden som "Ekologiskt särskilt känsliga områden" ESK-områden i väntan på marina reservat.

4.3.10 Kompletterande kunskap om åtgärdsförslag för ädellövskogsmiljöer från Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering

En genomgång av de åtgärdsförslag som har importerats från Skogsstyrelsens nyckelbiotoper och objekt med naturvärden bör ske, främst för ädellövskogsobjekt.

Bilaga 2 till BF ang. Strategi för gröna frågor

Förslag till ”Strategi för de gröna frågornas hantering i Österåkers kommun”.

Sammanställning av remissvar:

Byggnadsnämnden (BN)

BN har lämnat yttrande i § 484/10 och framför bl a:

Kommunstyrelsen föreslås anta målen för de gröna frågornas hantering och föreslår att inventeringarna lämnas till samhällsbyggnadsförvaltningen att ingå i förvaltningens planeringsunderlag.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden (MHN)

MHN har lämnat yttrande i § 88/10 och framför bland annat:

Strategin är ett värdefullt dokument som tillsammans med underlagsrapporterna är viktiga underlag för prioriteringar och beslut enligt olika lagstiftningar samt för den fysiska planeringen. Underlagen bör göras tillgängliga bl a i den gemensamma digitala kartan på intranätet. De bör även göras tillgängliga för allmänheten som ett led i att lyfta fram kommunens attraktivitet och stärka dess identitet som skärgårdskommun. Ett tydligt uppdrag bör ges till samhällsbyggnadsförvaltningen att genomföra strategin.

Produktionsstyrelsen (PS)

Förskolenämnden (FSN)

FSN har lämnat yttrande i § 79/10 och framför bland annat:

Målen är många och viktiga och Barn- och ungdomsförvaltningen behöver sakkunnigt stöd och ekologisk kompetens för att prioritera olika insatser och en tidplan för arbetet kopplad till en årlig miljöplan. Man påtalar också risken av ”förslitning” av värdefulla områden då nordostkommunernas befolkning kommer att växa kraftigt under kommande år. Österåkers rika kultur- och naturmiljöer är en mycket värdefull tillgång.

Särskilt pekar man på att gång- och cykelvägar till rekreationsområden och skolor/förskolor bör prioriteras som ett led i att uppnå klimatmålen om minskade CO2-utsläpp.

När det gäller orörda skogsområden så vill man ha en tydlig markering av att sådana områden kan behöva bevaras av biologiska/ekologiska skäl och inte bara ses som rekreationsområden.

Områden av stor betydelse för ekologisk mångfald och kommande generationer bör klassificeras som naturskyddat område/naturreservat.

Med Österåkers profil som Skärgårdskommun så bör särskild uppmärksamhet riktas mot att ge förutsättningar för att kustlandskapet och den marina miljön genom fördjupad kunskap och åtgärdsplaner.

Utbildningsnämnden (UN)

UN har lämnat yttrande i § 109/10 och framför bland annat:

Yttrandet är till största delen samstämmigt med Förskolenämndens yttrande. Dessutom påtalar nämnden behovet av att också skolor lokaliserar i närheten av natur- eller parkområden för att möjliggöra ett lärande i den gröna miljön men också av hälsoskäl samt att säkra GC-vägar till rekreationsområden samt skolor/förskolor ska prioriteras. Man önskar även att särskilt pedagogiskt material om kommunens kulturmiljöer ska tas fram och skickas till skolorna.

Kultur- och fritidsnämnden (KFN)

KFN har lämnat yttrande i § 86/10 och framför bland annat:

Yttrandet är till största delen samstämmt med FSNs yttrande. Dessutom påtalar nämnden behovet av att Kulturmiljöplanen uppdateras och kompletteras för att kunna vara vägledande bl a vid planläggning och kommunen behöver tillgång till antikvariekompetens. Man påtalar att även idrottsanläggningar bör förläggas i anslutning till natur- eller parkområden samt föreslår att i arbetet med att ta fram en plan för lekplatser även tänker på att lekparker ibland med fördel skulle kunna läggas i anslutning till kulturmiljöer.

Socialnämnden (SN) -**Vård- och omsorgsnämnden (VON)** -**Armada AB** -**Roslagsvatten AB (RVAB)**

RVAB har framfört att man särskilt vill delta i kommunens fortsatta arbete med att identifiera och åtgärda utsläppskällor och utreda möjligheten till anslutning till allmänt avlopp, att komplettera kommunens VA-strategi med åtgärdsprogram för dagvatten och ytvattenflöden samt vid framtagandet av ett samlat åtgärdsprogram för vattenfrågor.

Norrtälje kommun -**Täby kommun**

Täby framför att det är mycket positivt att även Österåker nu tagit fram ett "grönt planeringsunderlag". Täby har dock gått längre och beslutat att "bevara halva Täby grönt" - ett tydligt ställningstagande som saknas i Österåkers strategiförslag. Man pekar på vikten av samarbete kring bl a Ullnasjön och det inre av Stora Värtan båda med otillfredsställande ekologisk status enligt Vattendirektivet. Samarbete krävs även när det gäller de Gröna kilarna i den regionala utvecklingsplanen vilket borde framgå tydligare i Strategin. Täbys strandpromenad längs Värtan bör fortsätta längs Österåkers stränder. Även förslagen till ringstråk för cyklisterna runt Österåker ser Täby mycket positivt på och ser möjligheten att koppla detta stråk till Täbys som en intressant framtida samverkansfråga.

Vallentuna kommun

Vallentuna är positiv till Österåkers strategi och ambition för hantering av de gröna frågorna och stödjer särskilt åtgärdsförslaget att utveckla Tärnanområdet och ha samarbete kring bl a informationsskyltar, parkering och skydd mot exploatering.

Vaxholms stad -**Värmdö kommun**

Värmdö tycker förslaget verkar väl genomarbetat och att det kan vara en hjälp i det kommunala arbetet med miljömål och så att samhällsutbyggnaden kan fortlöpa på ett mer hållbart sätt. Man framhåller också att förslaget inte strider mot Värmdös gällande översiktsplan eller förslaget till ny översiktsplan som är under utställning.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen framhåller att man ser positivt på förslaget och att de mål och åtgärder som presenteras till stora delar är konkreta - dock saknar man en preciserad genomförandeperiod och tydlig ansvarsfördelning.

Mål 1: De föreslagna ring- och tvärstråken tycker man är mycket intressanta och hoppas andra kommuner ska inspireras till liknande åtgärder.

Mål 3: Länsstyrelsen påpekar att detta innehåller de viktigaste delarna i dokumentet då de berör minst åtta av de nationella miljömålen bl a förslagen om restaurering av våtmarker, sjöar och vattendrag och i förlängningen att säkra tillgången till vattenresurser för dricksvatten och bevattning. Kommunen bör även ta med vattenkvalitetsfrågan inkl. grundvatten i strategin.

Mål 4: Detta är enligt Länsstyrelsen inte ett eget mål utan mer en vägledning om hur övriga mål ska uppnås och skulle därför kunna inkluderas i Mål 2. Målet är dock i enlighet med Länsstyrelsens Landsbygdsprogram som har som övergripande mål att stödja en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling i landsbygden.

Slutligen påtalar man att man skulle vilja se bilagan med Åtgärdsförslagen presenterade tidigt i dokumentet och helst under varje mål.

Regionplanekontoret

Österåkers hembygdsförening

Föreningen framför att man delar de åsikter som framkommit i både målbeskrivningar och åtgärdsförslag och att natur, kultur och rekreation ses i ett sammanhang. Det är mycket viktigt att man successivt fördjupar och uppdaterar inventeringar och bedömningar särskilt inom områden som står inför exploatering då en "lokal grönanalys" bör göras i ett tidigt skede. Man vill att uppföljning av strategin ska ges en mer framträdande plats.

Ljusterö hembygdsförening

Föreningen är positiv till förslaget och noterar Ljusterös läge som både barriär, gräns och språngbräda mot en vidsträckt och unik havsskärgård även i ett europeiskt perspektiv. Ön lever på de ökande flödena av sommarboende och turister vilket med varsam utveckling skulle kunna bli en tillgång i form av kultur- och naturturism. Den biologiska mångfalden är utsatt och måste bevakas och fredas och de inre trösklade fjärdarna är ett viktigt samlat område för fiskrekrytering. Föreningen, som äger åker- ängs och skogsmark, har inlett förhandlingar med Skogsstyrelsen om att naturskydda en skogsmark norr Bolby by och vill när detta har nått lite längre föra en dialog med kommunen om markanvändningen.

Ingmarsö byalag

Byalaget har inget att erinra mot förslaget.

Naturskyddsföreningen i Österåker

Föreningen är mycket positiv till förslaget och hur de gröna frågorna ska kunna integreras i samhällsplaneringen och man hoppas att det ska antas. Detta är särskilt viktigt då många exploateringar är på gång i Österåker och omistliga värden kan komma att försvinna. I en detaljkommentar påtalar man bl a behov av värn av våtmarker, särskilt Karsvreta träsk, att cykelvägar också behövs till svårtillgängliga naturområden, att bussförbindelse behövs till Domarudden, att tillgång till odlingslotter intill flerfamiljshus är en viktig faktor, att skydd av tysta områden nära tätorten som Täljö-Stava måste beaktas, att en strandinventering är mycket angelägen, att skydda grunda havsvikar, att beakta både den kulturella som den biologiska

värdena vid den planerade byggnationen, att bevara Träskmossen-Vitmossen och Lillträsk, att ta fram handlingsplaner för vissa arter t ex orkidéer och majvivan.

Föreningen för Ljusterö Natur och Miljö

Föreningen är positiv till förslaget och påtalar att det är viktigt att alla nämnder i kommunen ska arbeta efter detta. Man lyfter också fram Ljusterö Planprogram 2010 samt de nationella miljökvalitetsmålen.

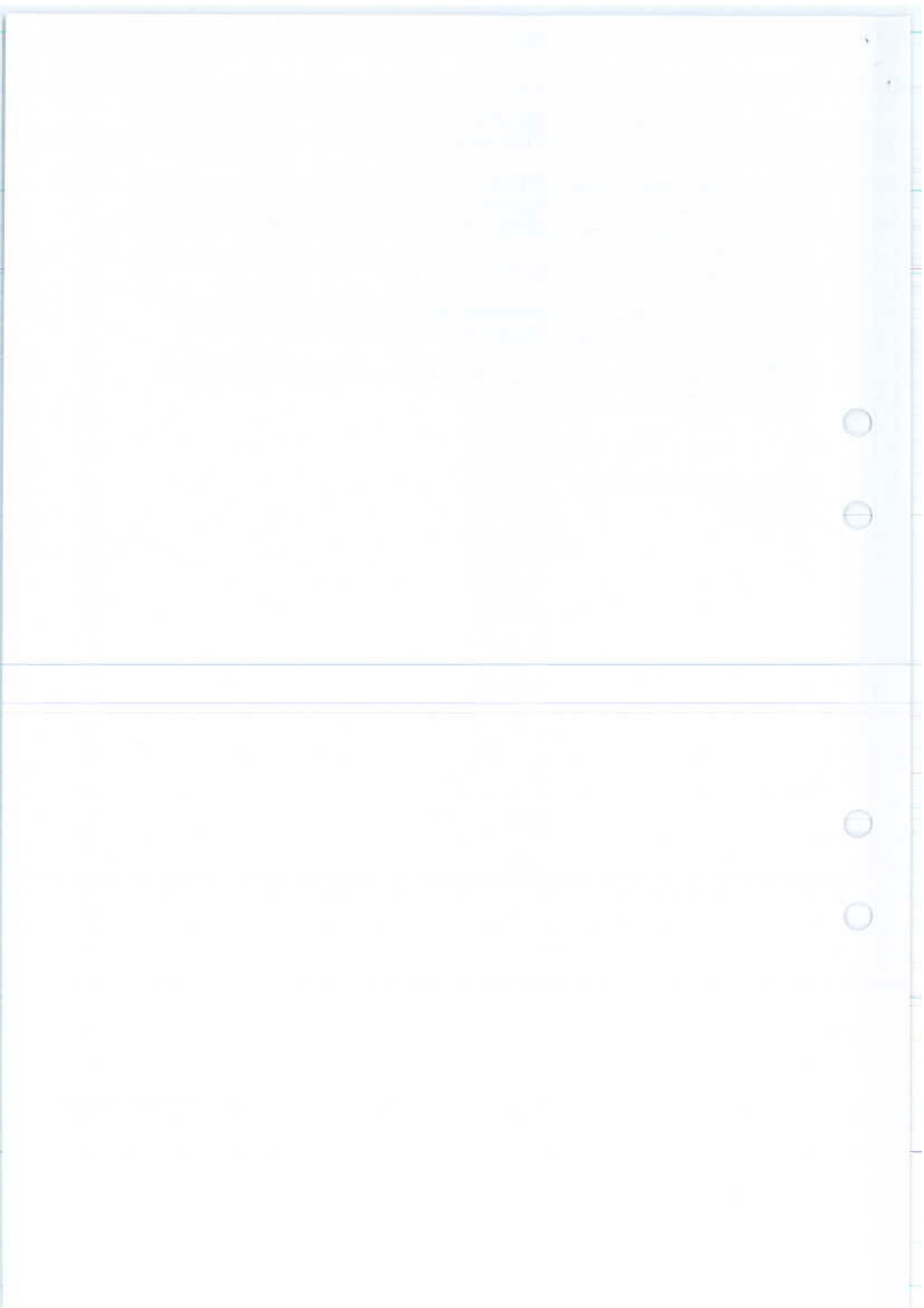
Mål 1: Exploatering på Ljusterö måste ske mycket varsamt då ön är klassad som riksintresse för natur- och friluftsliv.

Mål 2 och 3: Stor varsamhet måste iaktas innan förändrad markanvändning som nybyggnation på åkermark godtas. Viktigt är att värna om tystnaden, naturkänslan och skärgårdskaraktären.

Slutligen framhåller man behovet av ytterligare ett naturreservat på Ljusterö och ser fram emot konkreta förslag.

2010-11-07, kompl 2010-11-09

Kia Regnér

Natur, kultur, rekreation och vattenmiljöer i Österåker

Sammanfattning av underlagsrapporter

Februari 2010

Beställning:
Miljö- och hälsoskyddskontoret
Österåkers kommun

Framställt av:
Ekologigruppen AB
www.ekologigruppen.se
Telefon: 08-556 02 680

Februari 2010

Huvudförfattare: Lena Brunzell LAR/MSA och Anna Maria Larson LAR/MSA,
Ekologigruppen AB

Foton: Där inget annat anges är foton tagna av Ekologigruppen AB

Projektnr: 5590, Version: 4.0, Dokumentansvar: Lena Brunzell

Innehåll

Läshänvisning	3
Värden och funktioner	4
Områden med samlade helhetsvärden	4
Klassning av värdefulla miljöer	8
Naturvärden	18
Kulturmiljövärden	32
Rekreativsvärden	44
Sötvattensvärden	58
Marina värden	64
Källhänvisning	71

Läshänvisning

Det här är en sammanfattning av *Underlagsrapport kulturmiljö* och *Underlagsrapport rekreation* som tagits fram av WSP samt rapporterna *Biologisk mångfald och geologiska värden i Österåker*, *Vattenprogram Österåkers Kommun* och *Kustnära naturvärden i Österåkers Kommun* som tagits fram av Ekologigruppen AB. Underlagsrapporterna har tagits fram på uppdrag av Österåkers kommun.

De två inledande kapitlen i denna sammanfattning ger en översiktlig bild över vilka natur-, kultur, rekreativ- och vattenvärden som finns i Österåker.

I kapitlet **Områden med samlade helhetsvärden** beskrivs speciellt värdefulla områden där natur-, kultur-, rekreativ- och vattenvärden samverkar med varandra på ett intressant sätt.

I kapitlet **Klassning av värdefulla miljöer** visar fem kartor var i kommunen det finns områden med höga värden för respektive natur, kultur, rekreation, sötvattensmiljöer och marina miljöer.

I de fem efterföljande kapitlen **Naturvärden**, **Kulturvärden**, **Rekreativsvärden**, **Sötvattensvärden** och **Marina värden** beskrivs dessa värden mer ingående. Varje kapitel inleds med en beskrivning av de mest intressanta områdena i kommunen. Därefter följer en mer ingående beskrivning av var olika delvärden finns. I SWOT-analysen* sammanfattas de kvaliteter, svagheter, hot och utvecklingsmöjligheter som finns för respektive område.

Som en fortsättning på detta arbete avses att ett dokument med Mål, väglednings- och åtgärdsförslag tas fram – en strategi för hantering av de gröna frågorna i Österåker.

*En SWOT-analys är en analysmetod som används för att identifiera kvaliteter (S=strengths), svagheter (W=weaknesses), hot (T=threats) och utvecklingsmöjligheter (O=opportunities) inom ett område.

Värden och funktioner

Områden med samlade helhetsvärden

Ett område med samlade helhetsvärden är ett område där flera av de i rapporten behandlade värdena samverkar. Ett bra exempel är kulturlandskap med ädellövskogar och hagmarker. Många av de växt- och djurarter som finns i den här sortens landskap är knutna till marker som hävdas med bete eller slåtter. Dessa landskap rymmer ofta även höga kulturvärden som också är beroende av att landskapet hävdas och landkapsbilden bevaras. Därtill rymmer de hävdade kulturlandskapen en rad upplevelsevärden som tilltalar människor, och de utgör därför ofta populära rekreationsområden. Sammantaget innebär detta att man genom att sköta kulturlandskapet kan bevara och öka värdet av landskapet både för natur-, kultur- och rekreationsvärden.

I Österåker har tio områden med sådana samlade helhetsvärden identifierats. Som underlag för identifiering av områdena har information från tidigare nämnda rapporter använts.

Rydboholm

Rydboholm har en rik historia med rötter i forntiden. Här finns Rydboholms slott som omges av ett typiskt herrgårdslandskap med åkrar, ädellövskogar och hagmarker med höga naturvärden. I viken finns värdefulla vattenmiljöer. Kulturmiljön, den vackra lands-

bygden och närheten till vattnet gör Rydboholm till ett värdefullt rekreationsområde. Området är både riksintrasse för friluftslivet och för kulturmiljön.

Näsudden och Margretelund

Även Näsudden och Margretelund utgör intressanta kulturlandskap med ädellövskogar och hagmarker. I anslutning till Näsudden finns även barrskogar och våtmarker med höga naturvärden. Flera vikar rymmer värdefulla vattenmiljöer. Hela kustområdet är ett populärt rekreationsområde för boende i Åkersberga.

Smedby och Skånsta

Landskapet runt Smedby och Skånsta är ett kulturlandskap med spår både från järnåldern och medeltiden. I området växer rikligt med lövskog och här finns också värdefulla naturbetesmarker och barrskogar. Åkers Kanal har en intressant historia och vattendraget är även utpekat som nationellt intressant. Åkers kanal, Smedby och Skånsta är värdefulla rekreationsområden.

Skeppsdal

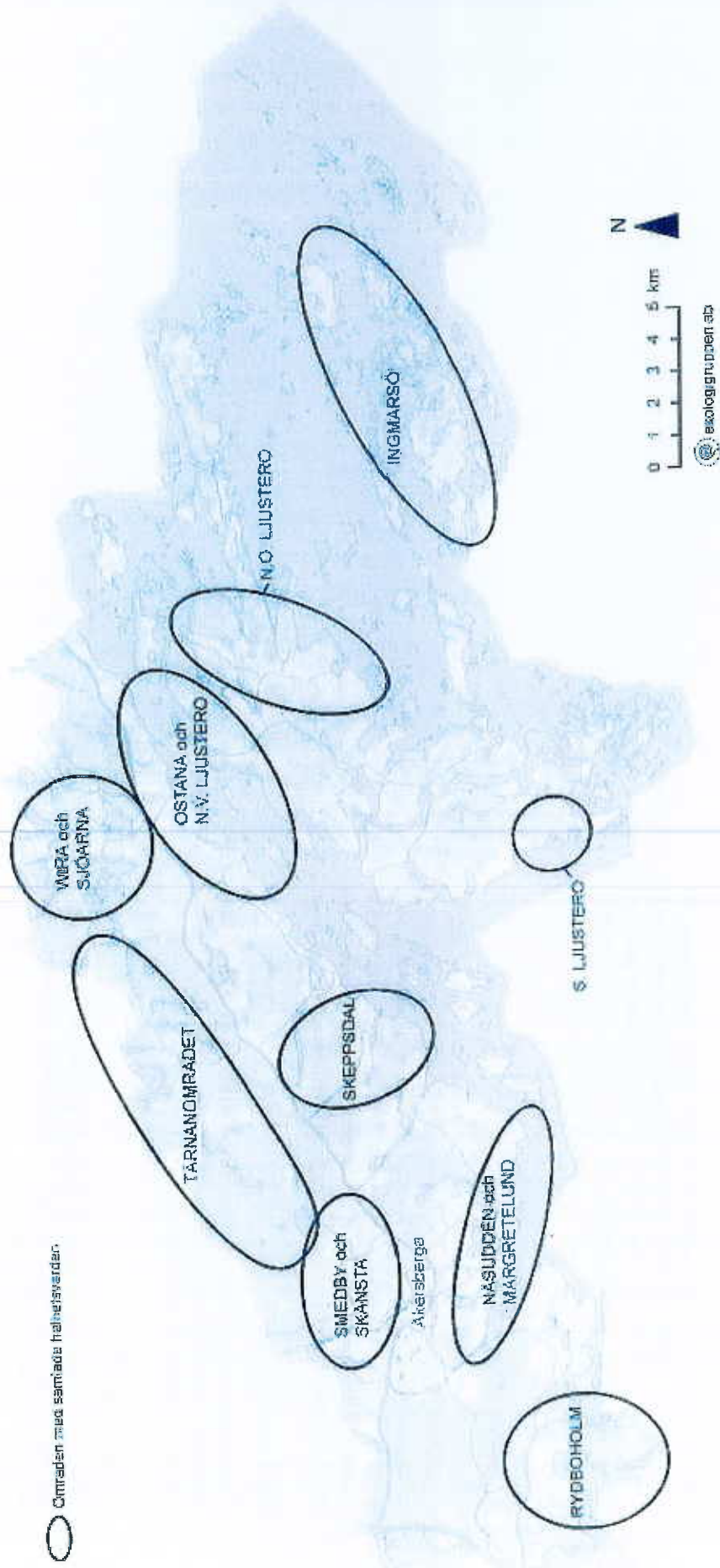
I Skeppsdal finns ett kulturlandskap med mycket lövskog och en del värdefulla hagmarker, barrskog och våtmarker. Skeppsdal är också ett värdefullt rekreationsområde.

Tärnanområdet

Tärnanområde är ett stort skogsområde där man kan hitta flera värdefulla partier med gammal orörd barrskog och sumpskogar. Skogen är ett mycket populärt rekreationsmål med möjlighet både till aktiviteter och till att uppleva orördhet och ro. Hela området är riksintrasse för friluftslivet. Området rymmer få dokumenterade kulturvärden.

Karta 1: Områden med samlade helhetsvärden

Wira och sjöarna

Wira bruk, med sin välbevarade bruksmiljö, utgör riksintresse för kulturmiljö. Området är också ett populärt rekreationsområde med många stigar ut till de omgivande sjöarna. Hela området utgör riksintresse för friluftslivet. I anslutning till sjöarna finns flera värdefulla våtmarker och naturbetesmarker. Flera av sjöarna rymmer också värdefulla vattenmiljöer.

Östanå och Nordvästra Ljusterö

Herrgårdslandskapet runt Östanå, liksom den nordvästra kuststräckan på Ljusterö, rymmer stora ädellövskogsområden liksom hagmarker, våtmarker och mindre områden med äldre barrskog. Loån, som är ett värdefullt vattendrag, går genom området. Ett antal vikar rymmer värdefulla vattenmiljöer. Området är bitvis riksintresse för dess kulturmiljö och hela området ingår i riksintresset för friluftsliv.

Nordöstra Ljusterö

På nordöstra Ljusterö finns ett levande jordbrukslandskap med flera hagmarker och rikligt med ädellöv. Här finns också ett antal vikar med vattenmiljöer av nationellt värde.

Södra Ljusterö

Även på södra Ljusterö finns ett levande jordbrukslandskap med flera hagmarker och rikligt med ädellöv. Här finns också ett antal vikar med värdefulla vattenmiljöer.

Ingmarsö

På Ingmarsö finns en väl bevarad skärgårdsbebyggelse och ett jordbruk som ännu är i drift. Detta, tillsammans med det öppna skärgårdslandskapet, gör området till riksintresse både för dess naturvärden, för dess kulturvården och för friluftslivet.

Bruksmiljön vid Wira bruk.

Kyrkan vid Rydboholm.

Ädellövs skogen på Näsuddén.

Klassning av värdefulla miljöer

Här följer fem kartor där Österåkers natur-, kultur- och rekreations-, sötvattens- och marina värden har klassats. För natur-, kultur- och rekreations- och marina värden har en tregradig klassningsskala använts.

Klass 1 - Nationellt intressanta miljöer.

Klass 2 - Regionalt intressanta miljöer

Klass 3 - Kommunalt intressanta miljöer

Utöver dessa tre klasser finns ytterligare en klass, Klass 4 - Lokalt intressanta miljöer, som inte redovisas i denna rapport. Vid förändringar av markanvändandet är det dock viktigt att även ta hänsyn till denna nivå. T.ex. kan ett naturområde nära en skola vara viktig för undervisningen och barnens utveckling på skolan även om det inte rymmer sådana rekreations-, natur-, eller kulturvärden att den klassas som kommunalt intressant.

Klassningarna som gjorts är bara delvis jämförbara mellan de olika områdena kultur, natur, rekreation och marina miljöer. Detta beror dels på de naturliga olikheter som finns mellan de behandlade ämnena. Det beror också på att metoderna för klassning har utvecklats olika långt och att det funnits bitvis olika möjligheter att utföra fältinventeringar.

För sötvattensmiljöer har en femgradig skala använts enligt System Aqua. Skalan går från Mycket Högt Naturvärde till Mycket Lågt Naturvärde. Anledningen till att System Aqua använts för sötvattensmiljöer är att detta är ett vedertaget nationellt system som använts under flera år.

Klassning av naturvärden på land

Arbetsättet för klassning av värdefull natur används bland ekologer i Sverige och det finns kriterier för vilka värden som ska ligga till grund för bedömningen.

Kriterier för klassning är bland andra:

- Naturtypens eller geologiska formationens ovanlighet/sällsynthet.
- Objektets storlek och kontinuitet.
- Ekologiska samband med intilliggande miljöer.
- Förkomst av ekologiskt viktiga strukturer eller småmiljöer.
- Förekomsten av hotade/rödlistade arter.
- Förekomsten av signalarter.
- Förutsättningar för bibehållande av värde.

Naturvärdesbedömningen har gjorts genom en kombination av sammanställning av befintlig kunskap, flygbildstolkningar och fältbesök. De områden som fältbesökts är områden som inte tidigare klassats som intressanta i andra inventeringar men som identifierats som potentiellt intressanta områden via flygbildstolkning.

Karta 2: Klassning av naturvärden

Klassning av kulturvärden

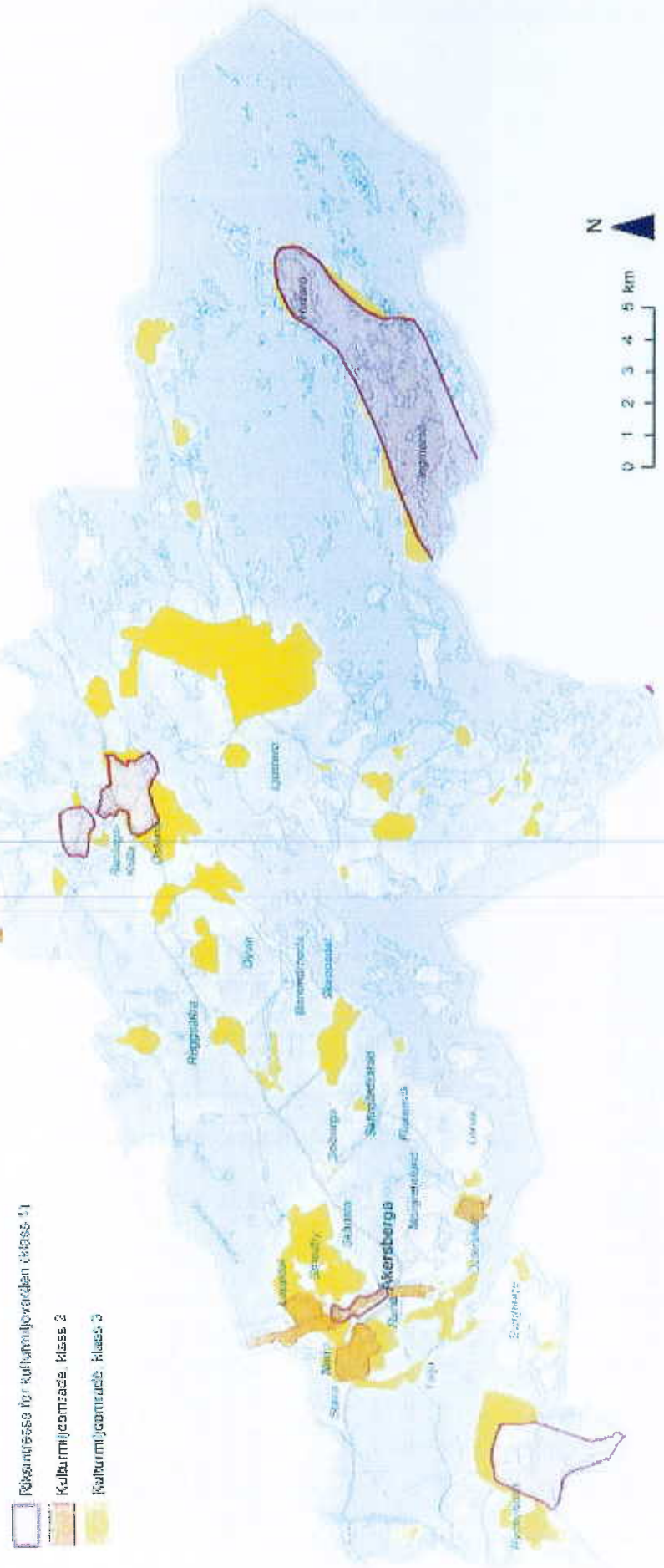
Det finns ingen sedan tidigare etablerad metod för klassning av kulturmiljövården. Metoden har istället utvecklats under arbetet med *Underlagsrapport kulturmiljö*. Värdeskalan har anpassats något i denna rapport för att bättre överensstämma med värdenivåerna som använts för klassning av natur- och rekreativmiljöer.

Kriterier för klassning:

- Riksintresse för kulturmiljövården (klass 1): Områden/landskap av riktintresse för kulturmiljövården
- Klass 2: Områden av regionalt intresse som identifierats i rapporten *Stockholmsregionens kulturhistoriska miljöer*.
- Klass 3: Områden av kommunalt intresse. Dessa har dels identifierats i kommunens kulturmiljöprogram, dels inom arbetet med *Underlagsrapport kulturmiljö*.

Klassningen har främst gjorts genom sammanställning av befintligt material.

Karta 3: Klassning av kulturvärden

Klassning av rekreativsvärden

Det finns ingen sedan tidigare etablerad metod för klassning av rekreativsvärden. Metoden har istället utvecklats under arbetet med *Underlagsrapport rekreation* med metoden för klassning av värdefull natur som förebild. Vid framtagande av kriterier för klassning har forskning kring människors upplevelser av rekreativsmiljöer använts.

Kriterier för klassning:

- Storlek.
- Unika natur och/eller kulturvärden.
- Naturskönt och vackert landskap/Landskapsbild.
- För kommunen med sällsynda upplevelsevärden.
- Många olika upplevelsevärden.
- Tystnad.
- Vattenkontakt.

Klassningen har gjorts genom sammanställning av befintligt material, ett enkätutskick till 73 samfälligheter och föreningar i kommunen samt fältbesök i de flesta av kommunens bebyggelseområden och större friluftsområden. Skärgården och dess öar, med undantag av Ljusterö, har inte besökts och ingår inte i klassningen annat än som riksintresse.

Klassning av sötvattensvärden

För att bedömma vilka vattenmiljöer som är särskilt värdefulla och skyddsvärda i Österåker har System Aqua använts. System Aqua är en nationell bedömningsmetod för att beskriva naturgivna förutsättningar och bedöma naturvärden i sjöar, vattendrag och avrinningsområden.

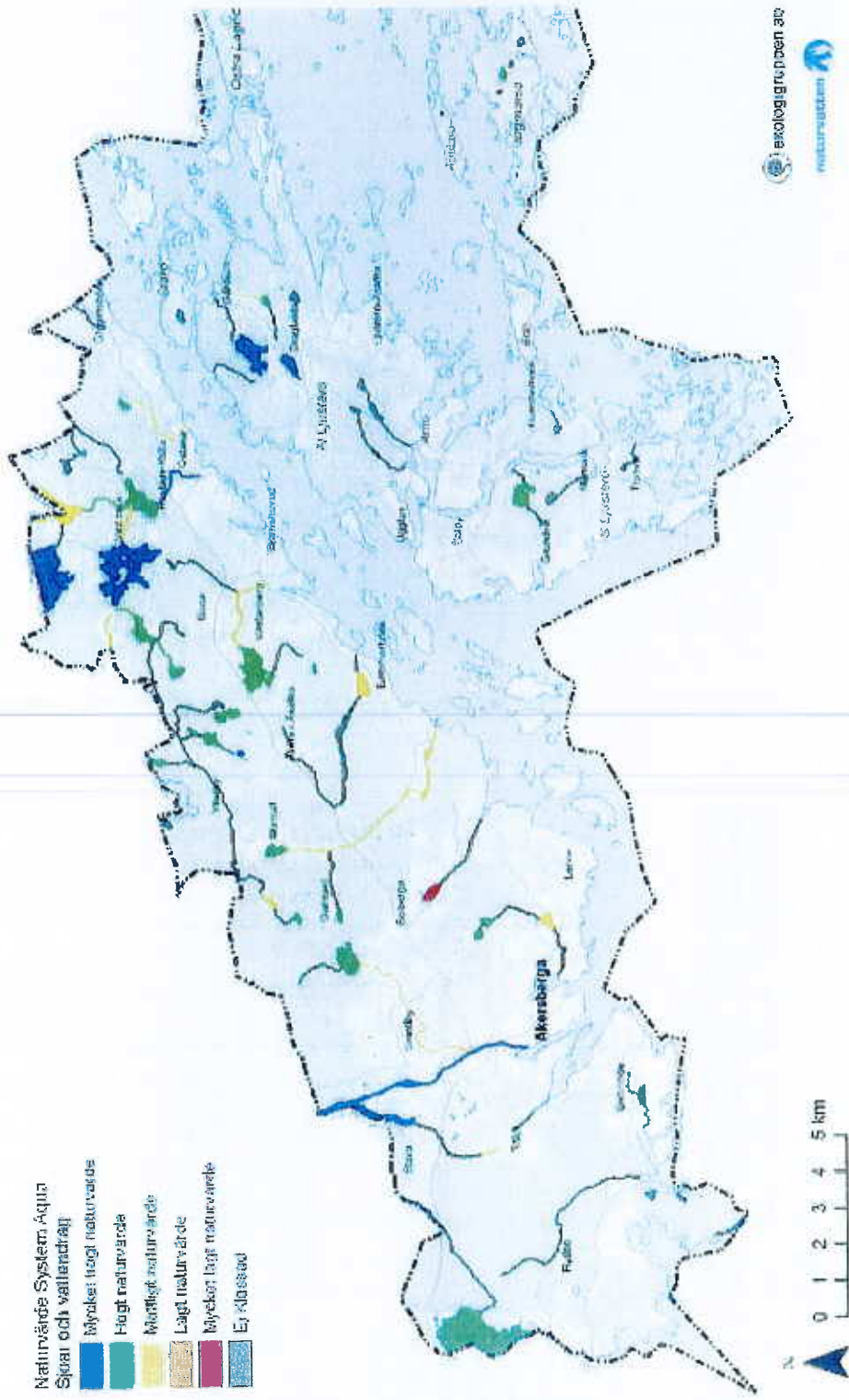
En följd av att System Aqua använts för naturvärdesbedömning av kommunens sötvattensmiljöer är att färgskalan i framtagna kartor följer den vedertagna färgskalan för denna metodik, där blått och grönt indikerar de mest gynnsamma förhållandena och rött de minst gynnsamma/sämsta. (Observera att denna är rakt omvänd från skalan för landmiljöer och marina miljöer, där rött motsvarar klass 1, nationellt värde).

Kriterier för klassning:

- Naturlighet
- **Raritet**
- Artrikedom
- Speciella förhållanden som kan användas för att ange positiva eller negativa förhållanden utöver de som beskrivs under övriga begrepp

Bedömningen av sötvattensvärden har gjorts genom en kombination av sammanställning av befintlig kunskap, flygbildstolkningar, inventeringar och undersökningar av vattnet.

Karta 5: Klassning av sötvattnensvärden

Klassning av marina värden

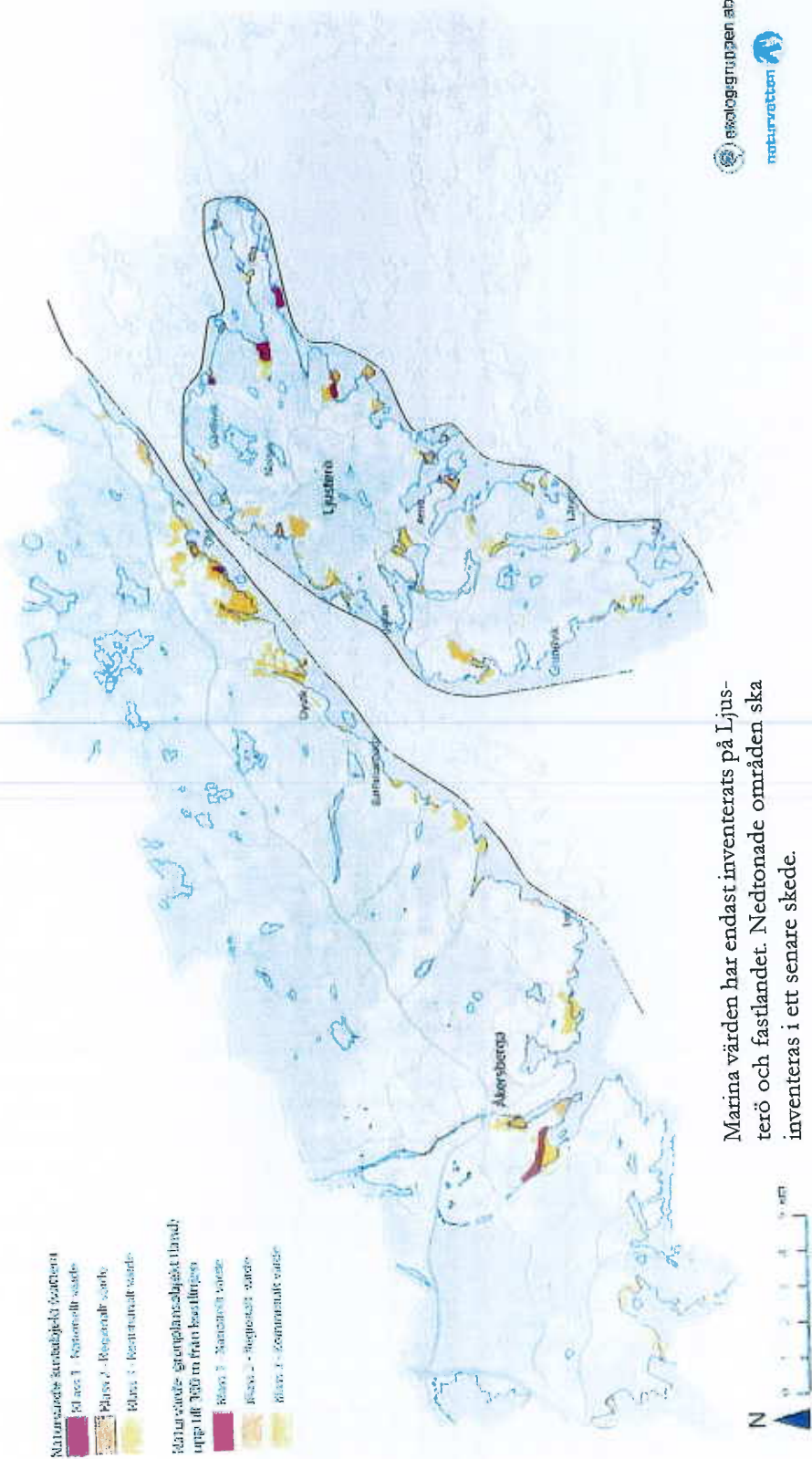
Det finns ingen sedan tidigare etablerad metod för klassning av marina värden. Metoden har istället utvecklats under arbetet med rapporten *Kustnära naturvärden i Österåkers kommun*, med metoden för klassning av värdefull natur på land som förebild.

Kriterier för klassning:

- Naturtypens raritet.
- Hur hotad naturtypen är
- Ekologisk/biologisk kvalitet.
- Påverkansgrad.
- Förekomst av rödlistade och/eller ovanliga arter.
- Samband till vattendrag.
- Riksintresse.

Bedömningen av kustnära naturvärden på land har tagits från rapporten *Biologisk mångfald och geologiska värden i Österåker*. Bedömningen av marina vattenvärden har gjorts genom en kombination av sammanställning av befintlig kunskap och översiktliga inventeringar i fält. Eftersom inga ingående inventeringar gjorts för de marina vattenvärdena finns en viss osäkerhet i materialet.

Karta 6: Klassning av marina värden

Marina värden har endast inventerats på Ljusterö och fastlandet. Nedtrånade områden ska inventeras i ett senare skede.

Naturvärden

Skyddade områden

Inom kommunen finns 12 naturreservat och 8 Natura 2000-områden. Majoriteten av de skyddade områdena finns i Österåkers skärgård. Här finns naturreservaten Äpplarö, Kålgårdsö, Finnhamn, Storskär, Hallonstenarna, Gälnan, Halsfambaken och Själbottna - Östra Lagnö. Reservaten, som består av en blandning av vattenområden, öar och skär, utgör ofta exempel på mellanskärgårdsnatur med hållmarker, barrskogar, lövskogar, odlingsmarker, badklippor och skyddade naturhamnar. Reservaten har ofta beslutats med syftet att bevara området för det allmänna friluftslivet men de innehåller också många värdefulla naturmiljöer.

Fastlandsreservaten består av skogsreservat. Två av dessa naturreservat, Exerman-Hersby och Trehörningskogen, utgörs av barrskogsområden som är relativt opåverkade av skogsbruket och som innehåller höga naturvärden. Även Malmsjöns naturreservat, som är

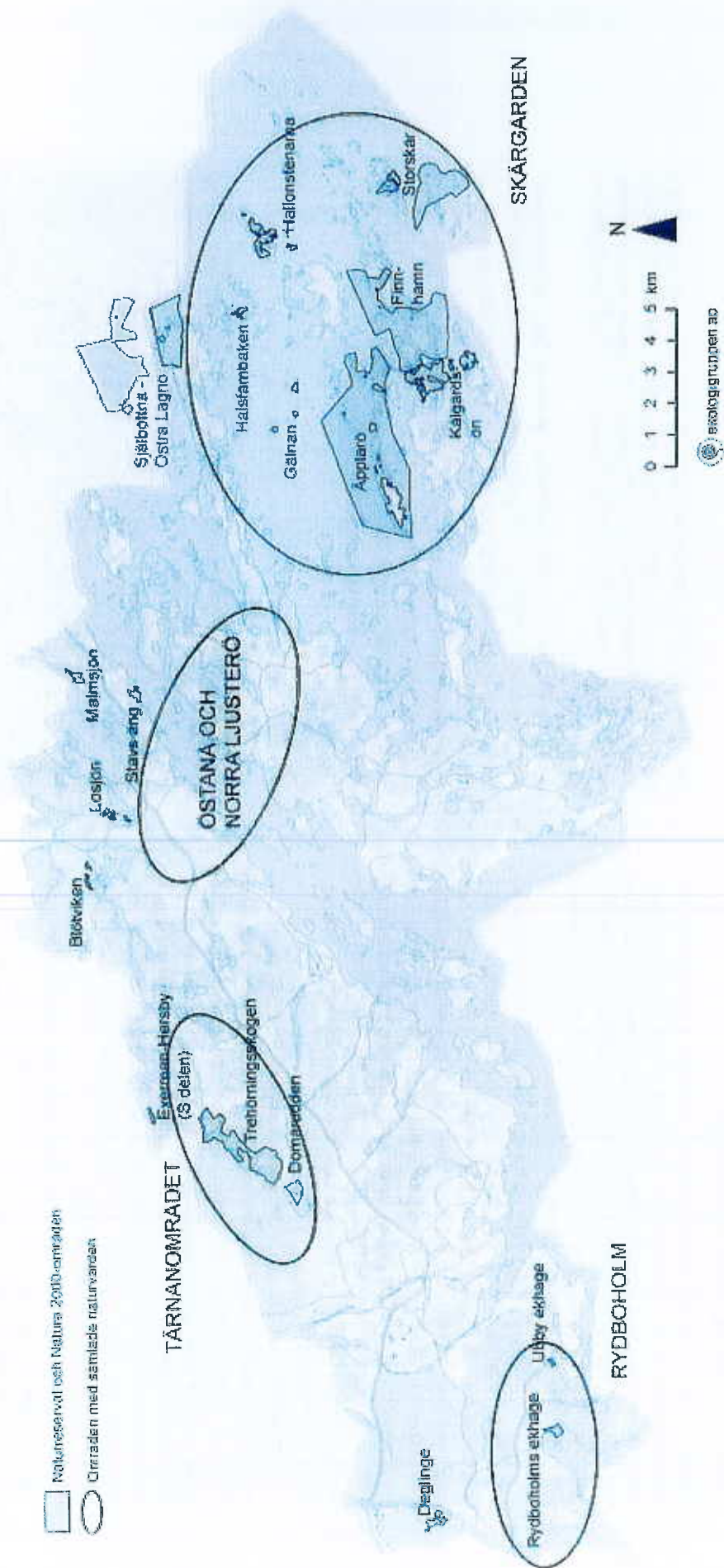
ett område bestående av våtmarker och sumpskogar som omges av barrblandskog, har främst bildats för att skydda dess naturvärden. Reservatet rymmer bland annat ett av de förnämsta orkidékärren i Stockholms omgivningar. Domaruddens naturreservat utgörs av ett rekreationsområde med badsjön Drängsjön och ett barrskogsområde med flera markerade spår och leder.

Utredning pågår om att avsätta Näsudden som ett kommunalt naturreservat. Näsudden har värdefulla hävdade marker och området med ädellövskog, samt höga kultur- och rekreativvärden.

Trehörningskogen och Malmsjöns naturreservat utgör även Natura 2000-områden. Övriga Natura 2000-områden utgörs av kulturpräglade gräsmarker. Ubby hage, Stavs äng och Rydboholms ekhage är trädbeklädda gräsmarker. Blötvikens och Losjön är högrörsängar och Deglinge är en öppen artrik gräsmark.

Karta 7: Skyddad natur och områden med samlade naturvården

- Naturservat och Natura 2000-områden
- Områden med samlade naturvården

Områden med samlade naturvärden

Områden med samlade naturvärden är områden som rymmer en koncentration av höga naturvärden som kan samverka med varandra och därmed gör området speciellt viktigt ur naturvårdessynpunkt. Inom kommunen finns fyra större delområden med samlade naturvärden, nämligen Tärnanområdet, Östanå och norra Ljusterö, Skärgården och Rydboholm (se karta 7, sid 19).

Tärnanområdet är ett viktigt kärnområde för barrskogslevande arter. Inom området finns både örtrika granskogar, hållmarktallskogar, friska fuktiga lövskogspartier och opåverkade sumpskogar eller kärr med gran, tall och klippal. Här finns också sjöar och värdefulla våtmarker. Området rymmer en hög andel naturskog med riklig tillgång på död ved. Tjäder, järpe, tretåig hackspett och storlom häckar i området och lodjur observeras regelbundet. Det finns även en rik kryptogamflora med flera signalarter av mossor och lavar och många ovanliga svampar.

Områdena runt Östanå och Norra Ljusterö innehåller en stor variation av värdefulla naturområden. Stora delar utgörs av ett kulturlandskap med ädellövskogar, betade skogar och betesmarker med fungerande lokala spridningsamband. Inom området finns också fina sumpskogar som inte dikats ut liksom större barrnaturskogar med hög artrikedom. Längs kusten är sjöfågelfaunan både art- och individrik och den skyddade Horsviken fungerar som reproduktions- och uppväxtområde för fisk.

Kommunens skärgård är riksintresse både för naturvärden och för friluftslivet. De inre öarna är ofta kulturpräglade med ädellövskog och annan lövskog, hållmarktallskog, idegransbestånd och strandängar. I skärgårdens östliga delar finns en maritim lövskogszon som anses vara en unik naturtyp vars motsvarighet endast finns i Ålands skärgård. Längre ut finns kalskärszonen. Tidigare hävdades flera av öarna genom bete och slätter, men under 1900-talets andra del har de till stora delar vuxit igen. Bebyggelsen är mycket spar-

sam. Den rika förekomsten av vackra hållar - formade och slipade av inlandsisen - ger området höga geologiska värden. I området lever gråsäl. Kommunens yttre skärgård är av mycket stor betydelse för fågellivet, särskilt för kustfågelfaunan. Ett 30-tal kustfågelsarter, häckar här.

Kring Rydboholms slott utbreder sig ett vackert herrgårdslandskap ned mot Kyrkfjärden. På grund av de många olika trädslagen, beståndets höga ålder och relativa orördhet uppvisar området en för Stockholmstrakten ovanlig svampflora. På halvön i nordöstra Kyrkfjärden finns en vacker hage med ett ekbestånd som har få motsvarigheter norr om Stockholm. Fågellivet i området är mycket rikt både vad gäller häckande och rastande fåglar speciellt vid stränderna mot Stora Värtan och Hågermåsviken.

Naturbetesmark i Norsviken

Engelska parken i Rydboholm

Ekar vid kusten

Hällmarksallskog på Ljusterö

Stavs äng

Barrskog med höga naturvärden

Tallen och granen är de vanligaste trädslagen i kommunen. Tallen dominerar helt på hållmarkerna, men också på många torrare moränmarker. Även på mossarna är tallen ofta det skogsbildande trädslaget. På mer näringsrika och fuktiga marker växer granskogar, ofta med inslag av tall och lövträd. Örtrika granskogar har relativt stor utbredning inom kommunen. Artrikedomen beror främst på att det finns kalk i marken. De örtrika skogarna har ofta använts som betesmarker in i sen tid vilket fortfarande ofta präglar skogarna som är luckiga och ljusöppna.

Barrskogar som bedömts ha höga naturvärden upptar cirka 950 hektar, vilket motsvarar 5,6% av den totala skogsarealen i kommunen. Större områden med höga naturvärden i kommunen finns bl.a. i Tärnanområdet och på Ljusterö. Förutom de områden som är klassade som värdefulla, finns många områden som ännu inte uppnått tillräckligt hög ålder, men som om 20–30 år kommer att ha utvecklade kvaliteter motsvarande nyckelbiotop, om de lämnas orörda. Sådana områden har även stort värde för rekreation.

Barrskogen i Österåkers kommun utgör en av flera viktiga källor för spridning av barrskogens växter och djur in mot Stockholms stadsnära barrskogar. Spridningssamband finns främst norrut mot det stora barrskogsområdet Tärnanområdet. Inom den mellersta delen av kommunens fastland, mellan Roslags-Kulla och Åkersberga, finns ett ganska stort antal områden med äldre barrskog med höga naturvärden. Mellan dessa barrskogar, och skogarna längre in mot Tärnanområdet, finns säkerligen ett ekologiskt utbyte i form av spridning av växter och djur. Barrskogsområdet sydväst om Åkersberga har däremot dåliga förutsättningar för att förmedla spridning eftersom skogen är hårt brukad och nästan inga skogliga nyckelbiotoper förekommer. Tätorten Åkersberga är också en barriär för spridningen mot sydväst.

SWOT-analys: Barrskog

Kvaliteter:

- I Österåkers kommun finns en relativt stor andel gammal skog med höga naturvärden (svckelbiotoper).
- Större områden med höga naturvärden för barrskog och fingerande spridningssamband finns bl.a. i Tärnanområdet, på Ljusterö och i området mellan Roslags-Kulla och Åkersberga.

Svagheter:

- Åkersberga samhälle och kommunens sydvästra del utgör barriärer mot spridning av barrskogsarter.
- I kommunens västra del, norr om Rydboholm, råder det brist på områden med gammal skog.

Hot:

- Avvecklingsmogna skogar avvecklas och förlorar mycket av sin kvalitet både för rekreation och biologisk mångfald.
- Granen tränger undan tallen eftersom antalet skogsbränder och arealen betad skog minskar.

Utvecklingsmöjligheter:

- Ytterligare skogsarealer får utvecklas fritt till gammal skog, t.ex. i kommunens sydvästra del och norr om Rydboholm.
- Värdefulla skogsområden skyddas genom naturreservat, naturvårdsavtal och biotopskyddsförordningen.
- Naturvårdsbränning för att återinföra eldens betydelse.
- Skogsbyte i ytterligare några områden.

Lövskogar med höga naturvärden

Lövskogar som bedömts ha höga naturvärden har en sammanlagd areal om drygt 490 hektar vilket motsvarar 2,9 % av kommunens totala skogsareal. Till största delen är lövskogarna med höga naturvärden ädellövskogar eller blandlövskogar med relativt hög andel ädellövträd. Många sådana blandlövskogar domineras av asp, björk och ek. Ädellövskogarna består ofta av ek, alm, lönn eller lind. En stor del av de värdefulla lövskogarna finns i anslutning till de större herrgårdarna, inte minst Östanå och Rydboholm. I kommunen finns även flera värdefulla alléer. Många värdefulla bestånd av ädellövträd växer inom tomtmark. Vid en inventering hittades så mycket som 2 500 grova träd och hålträd i kommunen. Av dessa var 900 träd jätteträd, dvs mer än en meter grova. Majoriteten av träden är ekar, ett mindre antal är ask, lind och bok.

Kommunen rymmer även flera triviallövskogar med björk, asp och al. Dessa är som regel betydligt artfattigare miljöer än ädellövskogarna eftersom de oftast fortfarande är ganska unga. Om dessa skogar får utvecklas fritt blir de också med tiden mycket artrika, i takt med att träden blir gamla och ihåliga och värdefull död ved bildas.

Koncentrationer av områden med ädellövskog och grupper av ädla lövträd finns kring Östanå–Mälby, Skärgårdsstad, runt Åkersberga och vid Rydboholm. Ädellövmiljöerna bildar ett svagt sammanhållet bälte längs kusten. Miljöer med gamla ekar inom kommunen finns främst i Åkersberga och kring Rydboholm. Stora Värtan och barrskogen sydväst om Åkersberga utgör barriärer för de eklevande arternas möjligheter att sprida sig till de större värdefulla ekmiljöer som finns sydväst om kommunen, främst på Djurgården i Stockholm och i Täby och Danderyd.

SWOT-analys: Lövskog

Kvaliteter:

- En koncentration av ädellövskog och grupper av ädellövträd bildar ett svagt spridnings samband längs kusten.

Svagheter:

- Spridnings sambanden mot de stora ädellövskogsområdena sydväst om kommunen är svaga.
- Det finns få ädellövskogar där bete eller slätter bedrivs.

Hot:

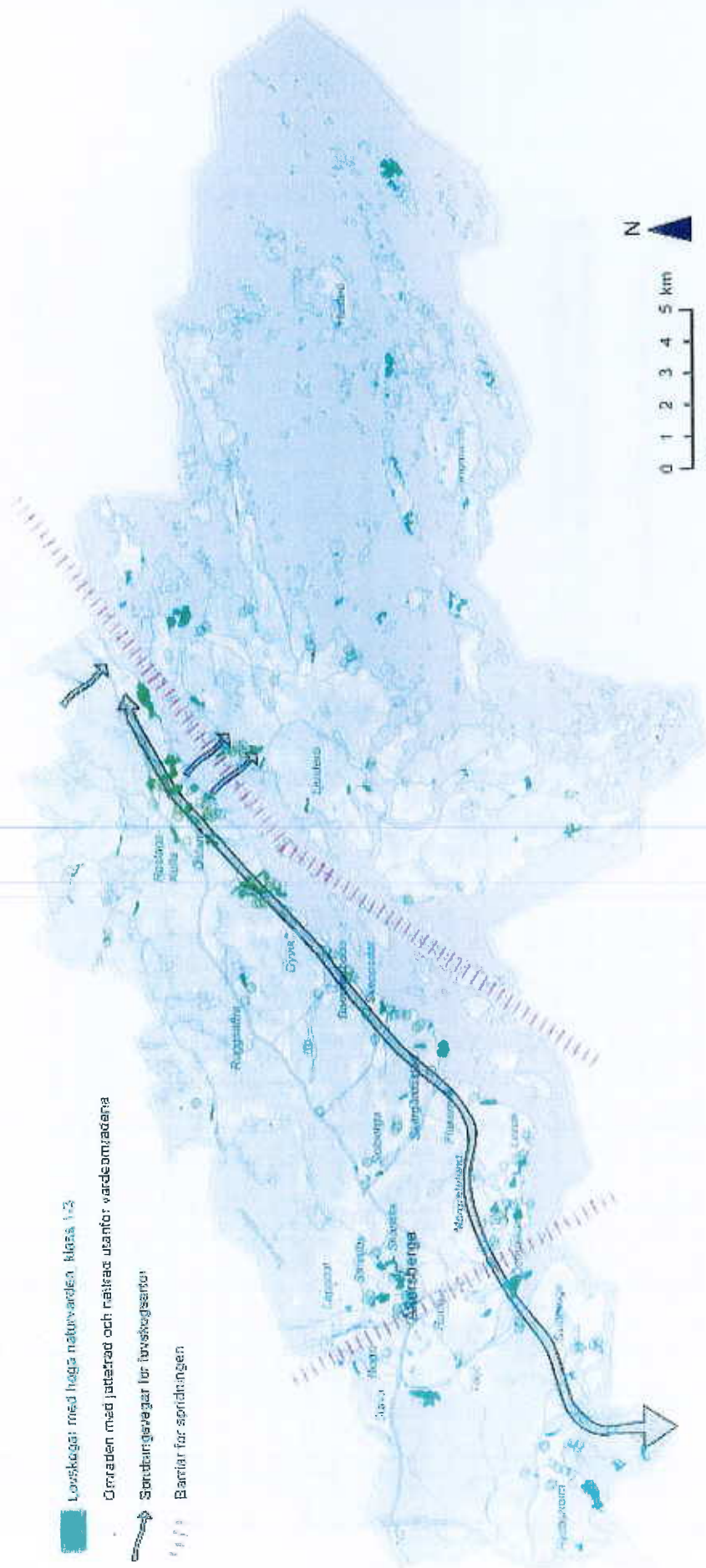
- Ädellövskogar som tidigare hölls öppna av bete eller slätter växer igen och hävdgynnade arter trängs bort.
- Många ädellövskogar har odlats upp och blivit åkermarker vilket minskat möjligheten för ädellövskogsarter att sprida sig.

Utvecklingsmöjligheter:

- Återuppta bete eller slätter i ädellövskogsmiljöer för att skapa livsmiljöer för hävdgynnade arter.
- Friställa jätteträd för att gynna trädet och de arter som lever i trädet.
- Om trivialskogar tillåts utvecklas fritt kommer de med tiden bli mycket artrika.

Karta 9: Lövsskogar med höga naturvärden

- Lövsskogar med höga naturvärden, klass 1-3
- Områden med jättedräd och närliggande utantill värdeområdena
- Särskilda vägar för lövskogstyper
- Barriär för spridningen

Naturbetesmarker med höga naturvärden

Det finns en hel del värdefulla naturbetesmarker inom kommunen. Bland annat finns det flera skogsbeten. Betad skog är en form av naturbetesmark som numer är mycket ovanlig i Sverige och de aktiva skogsbetena i Österåker är därmed mycket värdefulla. Bestemarkererna upptar en samman sammanlagd yta av 325 hektar. Förutom skogsbeten uigörs de av såväl torra backar som välbetade strandängar vid havet. Inga naturliga slåttermarker finns idag i Österåkers kommun.

De naturbetesmarker som finns är förhållandevis små och ligger långt ifrån varandra. I många fall är de övergivna och igenvuxna. Många betesmarker har också gödslats eller fått tillskott av näring genom att djuren har utfodrats i hagen. Näringsstillsörseln har då utarmat det artrika växt- och djurlivet, och givit enstaka konkurrenskraftiga växtarter övertaget. På sikt kommer många arter knutna till betesmarkerna av allt att döma att försvinna.

En viss koncentration av naturbetesmark finns kring Östanå och på nordöstra Ljusterö. Inom dessa områden kan många arter utnyttja flera olika beteshagar för födosök och fortplantning, vilket ökar förutsättningarna för att de ska finnas kvar på lång sikt. I övriga delar av kommunen ligger betesmarkerna med höga naturvärden isolerat utan samband med andra hagar.

Lövsskogar och vägkanter kan i någon utsträckning fungera som spridningsvägar för den biologisk mångfald som är knuten till naturliga betesmarker. En förutsättning för att vägkanterna ska kunna sprida denna mångfald är att de sköts med sen slåtter och helst också borttagning av det avslagna materialet så att de utvecklar en rik blomsterflora.

Hamling (grenbeskäring) av träd var förr, vid sidan om slåtter, en mycket viktig kulturform för att få foder till djuren. I dagsläget har hamling av träd upphört så gott som helt och träd som hamlas finns bara i alléer och trädgårdar.

SWOT-analys: Naturbetesmarker

Kvaliteter:

- Det finns en hel del värdefulla naturbetesmarker inom kommunen.
- Koncentrationen av naturbetesmarker runt Östanå och på nordöstra Ljusterö ger möjligheten till bra spridningssamband.

Svagheter:

- Inga naturliga slåttermarker finns idag i Österåkers kommun.
- Många naturbetesmarker är små och ligger avskilt.
- Hamlade träd är ovanligt inom kommunen.

Hot:

- Många naturbetesmarker växer igen p.g.a. att betet har upphört eller eftersom betetrycket för svagt.
- Många betesmarker får tillskott av näring genom att djuren har utfodrats i hagen.

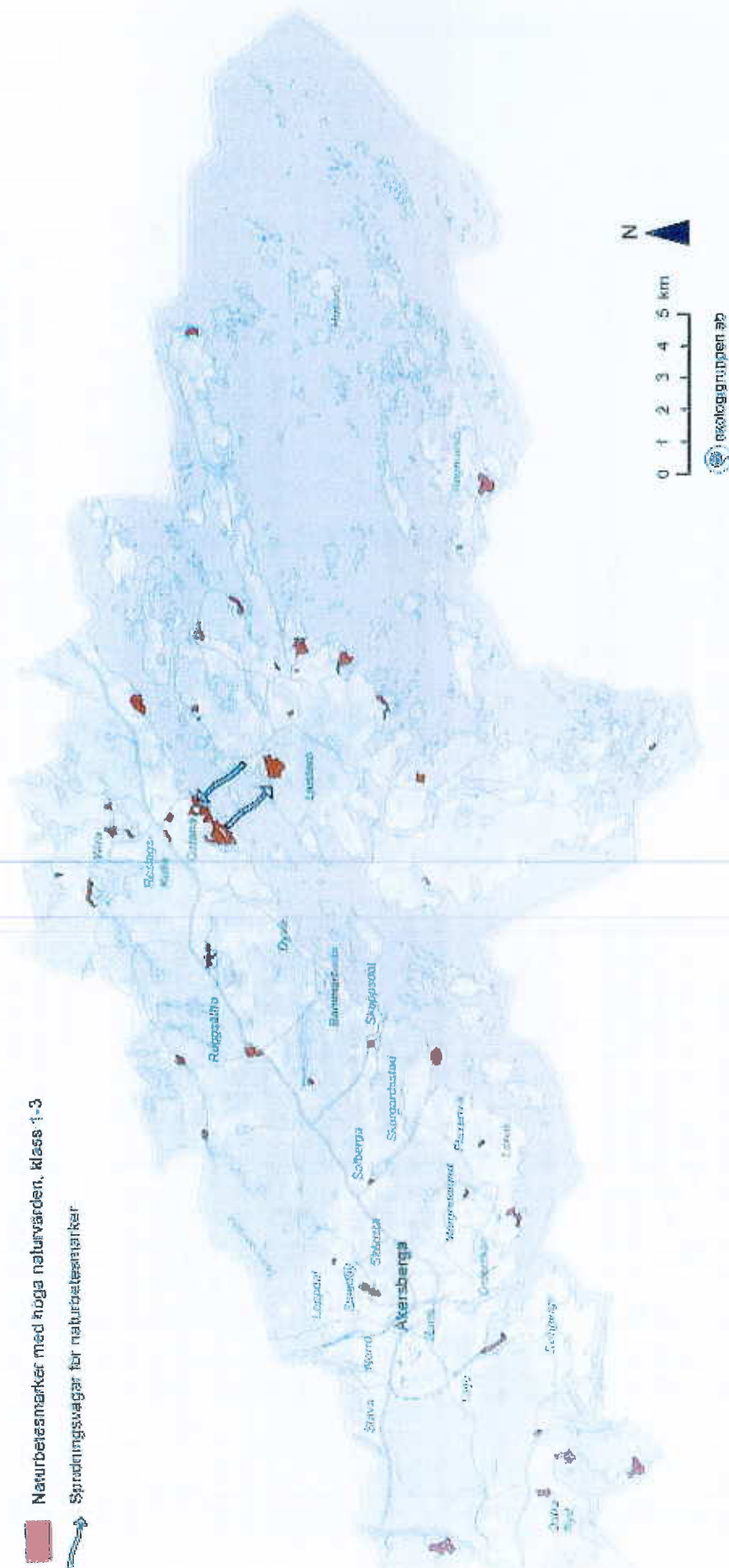
Utvecklingsmöjligheter:

- Vägkanter som slåttas kan fungera som spridningskorridorer mellan naturbetesmarker.
- Ökade arealer naturbeten kan stärka spridningen av arter.
- Återuppptagen slåtter och hamling kan öka artrikedomen inom kommunen.
- Kommunen kan uppmuntra markägare eller entreprenörer att söka miljöstöd från Länsstyrelsen. Kommunen skulle också kunna bidra till kostnader för stängsling och röjning.

Karta 10: Naturbetesmarker med höga naturvärden

 Naturbetesmarker med höga naturvärden, klass 1-3

 Spridningsvägar för naturbetesmarkerna

Sumpskogar och våtmarker med höga naturvärden

I det moderna skogs- och jordbruket har det länge varit en strävan att torrlägg blöta skogsområden för att därigenom öka skogs- och jordbruksproduktionen. Genom dikningar har den största delen av tidigare arealer sumpskog och våtmarker ändrat karaktär eller påverkats mycket kraftigt.

I Österåkers kommun är de mest utbredda typerna av sumpskog blandsumpskog med tall och björk, alsumpskog, tallmosse och gransumpskog med inslag av björk och al. I Österåker upptar sumpskogar med höga naturvärden uppåt 135 hektar, d.v.s. 0,8% av kommunens totala skogsareal. Troligen finns också ytterligare en del värdefulla sumpskogar, förutom de som nu är kända. Ytterligare inventeringar behövs för att bilden skall bli komplett.

Våtmarker med höga naturvärden upptar tillsammans 580 hektar. Våtmarkerna är främst mossar, kärr, vassar vid sjöar, vassar vid havet, strandängar och flytbladsvegetation. Många av dessa är öppna typer av våtmarker som har skapats och är beroende av hävd i form av bete eller slåtter. Återkommande översvämningar har också stor betydelse för att forma många våtmarker.

I kommunen finns även en källa där rörligt grundvatten tränger fram vid markytan och håller en temperatur på + 7° C och ger upphov till en speciell vegetation. Det finns även ytterligare några objekt med kallpåverkad mark.

De flesta sumpskogarna och våtmarkerna inom kommunen är små och ligger isolerade från varandra. Detta försvårar spridningen av arter som är knutna till denna miljö. En del av sumpskogarterna kan spridas genom torrare barr- och lövskog vilket kan innebära att det trots allt finns ett utbyte mellan de olika sumpskogarna.

SWOT-analys: Sumpskogar och våtmarker

Kvaliteter:

- Tre våtmarker inom Österåkers kommun har klass 1, d.v.s. är av nationellt intresse.

Svagheter:

- Kommunens sumpskogar och våtmarker är små och ligger isolerat från varandra vilket minskar möjligheten till spridning av arter mellan dem.

Hot:

- Utdikning av våtmarker- och sumpskogar.
- Igenväxning av hävdade våtmarker när bete och slåtter upphör.
- Näringstillförsel från avlopp och jordbruksaktiviteter och genom nedfall från utsläpp från industrier och bilar utgör ett hot mot de näringsfattiga våtmarkerna.

Utvecklingsmöjligheter:

- Många diken håller idag på att växa igen och färre nya diken grävs. Detta kommer att öka arealen blöt skog. Ett sätt att påskynda denna process är att aktivt lägga igen diken.
- Troligen finns ytterligare en del värdefulla sumpskogar, förutom de som nu är kända. Ytterligare inventeringar behövs.

Områden med höga geologiska värden

Det finns 16 områden i kommunen som bedöms som geologiskt sett skyddsvärda objekt. Dessa innehåller ovanlig berggrund, särskilda glaciala bildningar eller värdefulla postglaciala sediment. De ovanliga bergarterna finns inom kuststräckan vid Lervik med den ovanliga Åkerbergamonzoniten (grönsten) och ett stråk av urkalksten längs norra stranden av Östra Lagnö. De Geer-moränerna, som ligger i ett väst-östligt stråk inom ett område norr om Östra ryd vid Ullna-sjön, är kommunens viktigaste skyddsvärda glaciala bildningar. De Geer-moränerna bildades när inlandsisen gjorde längre eller kortare uppehåll när den drog sig tillbaka.

Ett flertal korsande räfflor vid Åby, norr om Åkersberga, och Fågelnsåsvik, väster om Östra Ryd, visar också olika faser i inlandsisens tillbakadraganden. När isen drog sig tillbaka bildades också rullstensåsar. Mindre åspartier finns vid Skogshult på Ljusterö samt Herrhaga och småöarna Gullholmen och Sandkullen nära Dyvik. Ett stort sammanhängande åsparti sträcker sig från sjön Largen till väg 276 i söder. Vid Österåkers kyrka finns flera skyddsvärda klapperstensfält.

De dominerande bergarterna i kommunen utgörs av gnejser och gnejsgraniter. Till de äldsta formationerna hör leptitgnejserna som återfinns kring Svinninge-Täljö, norr om Lervik och är särskilt framträdande på Västra och Östra Lagnö. Leptiten kan ofta uppträda med vackert tvärrandiga berghällar, där smala, mörka stråk omväxlar med ljusare stråk som man kan följa hundratals meter.

I kommunens sydvästra hörn kring Rydboholm och Östra Ryds kyrka består berggrunden av sedimentgnej med inslag av grönsten. Grönstenen uppträder ofta som linsformade massiv av varierande storlek i gnejserna.

Jordarterna i området har sitt ursprung i den morän som bildades när den senaste inlandsisen retirerade från Stockholmstrakten för ca 10 000 år sedan.

Karta 12: Skyddsvärda geologiska objekt

Skyddsvärda geologiska objekt. Måst 1:3

Kulturmiljövärden

Skyddade områden

Österåker är också en rik kulturbyggd. Förutom ett stort antal byggnader och fornlämningar finns även väl bevarade helhetsmiljöer och större välbevarade kulturlandskap. Flera av dessa är av riksintresse för kulturmiljövärden.

Riksintressen för kulturmiljövärden MB kap 3 och 4

I Österåkers kommun är Östra Ryd, Roslags-Kulla och Östanå samt ytterstergården kring Ingmarsö av riksintresse för kulturmiljövärden.

Österåkers skärgård utgör också, tillsammans med kustområdet och skärgårdarna i Södermanland och Uppland, riksintresse enligt 4 kapitlet miljöbalken. Riksintresset avser områdets natur- och kulturvärden i ett helhetsperspektiv. Inom området skall turismens- och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt beaktas.

Kultureservat MB kap 3

Inom Österåkers kommun finns länets första kultureservat (2004), Bröttö, väster om Ingmarsö. Reservatet utgörs av ett representativt skärgårdsjordbruk.

Byggnadsminnen

Ett byggnadsminne är det starkaste kulturhistoriska skyddet för bebyggelse och anläggningar i Sverige. I Österåkers kommun finns det tre enskilda byggnadsminnen; Stora Säby mansgårdsbyggnad, Wasatornet vid Rydboholm och Marums herrgård. I kommunen finns också det statliga byggnadsminnet Siarö fort.

Fornlämningar

Inom Österåkers kommun finns ca 600 registrerade fornlämningar. Alla är dock inte fasta fornlämningar. Fornlämningar är skyddade enligt kulturminneslagen.

Områden med samlade kulturmiljövärden

Inom Österåkers kommun finns fyra områden med samlade kulturmiljövärden. Dessa är Mälby-Wira-Östanå-Roslagskulla-Stavs äng, Långhundraleden, Rydbyholm-Östra Ryd och skärgårdslandskapet på Ingmarsö, Brötta m.fl. öar. Samtliga är av nationellt intresse.

Mälby-Wira-Östanå-Roslagskulla-Stavs äng är ett välbevarat herrgårdslandskap med kopplingar till flera olika historiska skeden. Spår från stormaktstiden och 1600-tal är speciellt framträdande.

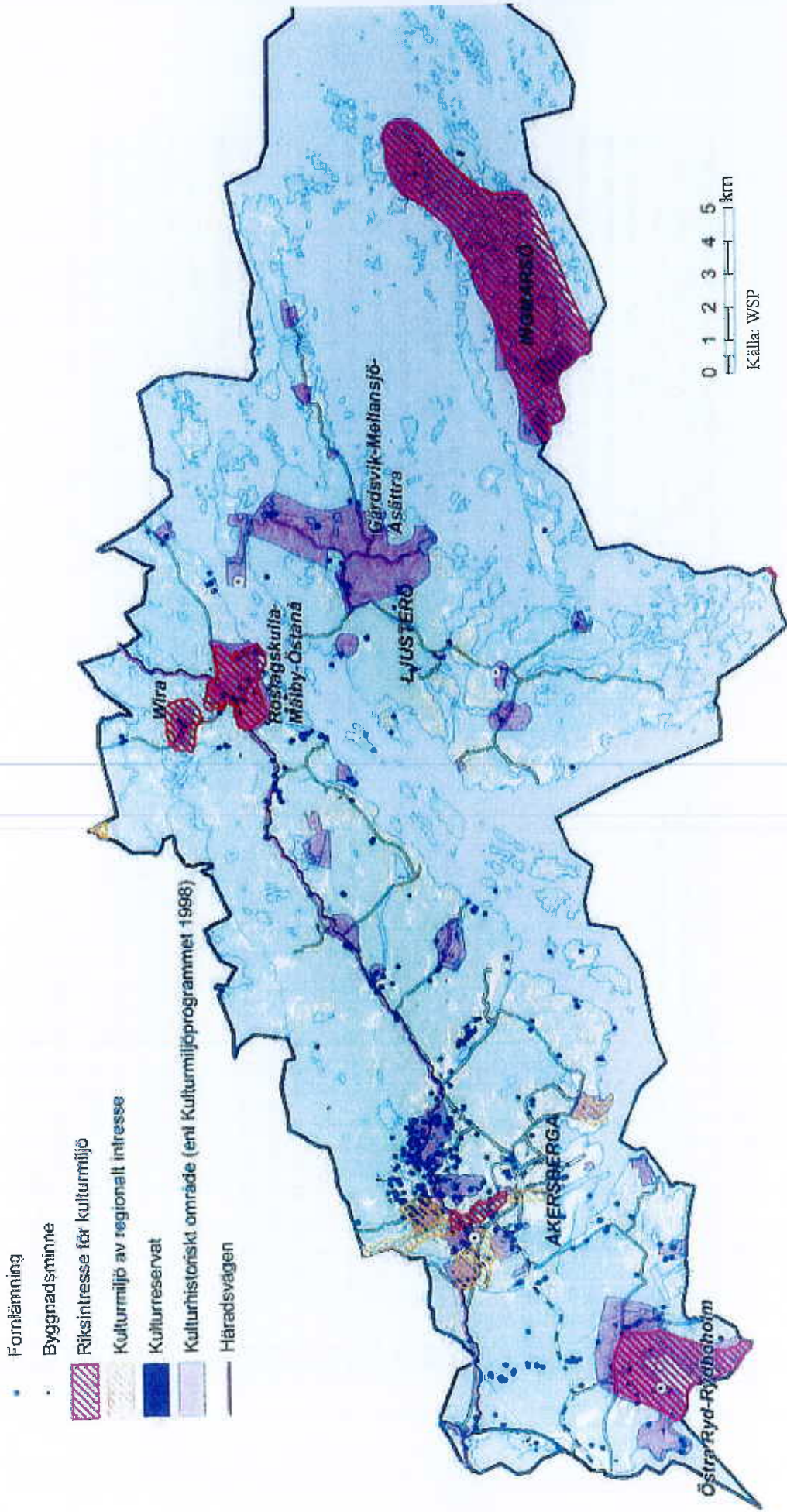
Längs Långhundraledens olika sträckningar finns forntida och historiska landskap som fortfarande kan upplevas kring gårdar, vadställen, marknadspplatser, borgar m.m. I värdekärnan ingår landskapet kring Österåkers kyrka och Åkestorp.

Rydboholm - Östra Ryd har kopplingar till både farleden och den framväxande svenska kungamakten under 1500- och 1600-talet.

Skärgårdslandskapet på Ingmarsö, Bröttö m.fl. öar rymmer representativa skärgårdsbyar och jordbrukslandskap

Förutom dessa nationellt intressanta områden finns sju områden av regionalt eller högt kommunalt värde. Dessa är: De forntida landskapen vid Sjökarby - Kvisslingby, Lappdal, Gillmyra - Stenhagen. Ljusterös centrala kulturlandskap från Gårdsvik till Ljusterö-Åsättra. Näs - Täljö - Husby - gårdar vid Långhundraleden med välbevarade kulturlandskap med stark koppling till järnåldersbygden. Skeppsdal med Taborg - Bo - Ström - Knaborg, ett landskap betydelsefullt under järnålder och medeltid. Gamla Bolby på Ljusterö. Hjälm-sättra - Smattran, med torp och småjordbruk med lång kontinuitet. Mörtsunda och Tranvik på Ljusterö och Undal på fastlandet som exempel på välbevarade småjordbruk med lång kontinuitet.

Karta 13: Värdefulla kulturmiljöer i Österåker enl. ÖP 06 och kulturmiljöprogram

Kulturlandskapets innehåll

För att skapa förståelse för hur landskapet har formats under de senaste 10 000 år sedan följer här ett sammandrag av de utförliga beskrivningar som kan läsas i sin helhet i *Underlagsrapporten Kulturmiljö*.

Fornitid

Landhöjningen har varit avgörande för landskapets utveckling och därmed för Österåkers historia. Alltsedan inlandsisen smälte undan i Österåker ca 8400 f.Kr. har landskapet successivt rest sig ur havet. Under hela stenåldern (10 000 - 1700 f.Kr.) var Österåkers kommun en del av skärgården. Inga fornlämningar har påträffats från den äldre stenåldern (10 000 - 4100 f.Kr.). Lämningar påträffade i Vallentunatrakten visar dock att skärgården vid Österåker kan ha besökts av stenåldersmänniskor som jagat säl och fiskat. Vid tiden för den yngre stenåldern (4100 - 1700 f.Kr.) blev allt fler människor bofasta. I Österåker, som under den yngre stenåldern hade höjts över vattnet för att bilda en två mil lång sammanhängande ö omgiven av mindre öar, har man påträffat boplatser bl.a. i Skärgårdsstaden, Wira och Lappdal. Man har också påträffat sporadiska fynd av yxor från denna tid.

Under bronsåldern (1800 - 500 f.Kr.) blev kommunens inre delar en del av fastlandet med djupa vikar och fjärdar ut mot skärgården. Från denna tid har man påträffat boplatser i centrala Österåker, Roslagskulla och Kvisslingby. Inom kommunen finns också ett antal gravhögar från bronsåldern. (Se karta 14).

Strandlinjen sjönk ytterligare under järnåldern (500 f.Kr. - 1100 e.Kr.) och stora områden kunde nyttjas till bete. Under denna period

steg kommunens bördiga jordbruksmarker ur havet. Från den äldre järnåldern (500 f.Kr. - 500 e.Kr.) finns bara ett fåtal fornlämningar, främst i form av gravfälten vid Smedby, Sjökarby och Ullna. Under yngre järnåldern (500 e.Kr. - 1100 e.Kr.) ökade befolkningen och de flesta av Österåkers historiska gårdar och byar härstammar från denna tid. Intill gårdarna ligger gravfält med gräsbevuxna, runda eller i enstaka fall rektangulära gravar. (Se karta 15).

I kommunen finns det två fornborgar. Den så kallade Gottsundaborgen ligger på krönet av ett berg med ett brant stup i väster ner mot sjön Storträsket. Möjligen var borgen verksam på platsen från omkring Kristi födelse. Då stod vattnet ca 10 meter högre än idag och Storträsket samt Lillträsket ingick i Långhundraledens västra infart. Långhundraleden var under senare forntid och medeltid den huvudsakliga seglingsleden från Östersjön till Uppsala med sin början intill Åkersberga. Det är möjligt att borgens huvudfunktion har varit att bevaka den viktiga segelleden. Från den andra fornborgen Knaborg har man utsikt över Furusundsleden som redan under forntiden var en betydelsefull segelled.

Under vikingatiden (750 e.Kr. - 1100 e.Kr.) var skärgården av stor betydelse. Här fanns flera storgårdar med ett för tiden väl utvecklat jordbruk. Vid Bolby på södra Ljusterö finns t.ex. kommunens största storchög. Vid Näs har man hittat en stor silverskatt som troligen kommer från områden i nuvarande Iran och vid Sillinge på Ljusterö har man hittat guldarmlingar som troligen kommer från Gotland. De båda fynden visar på långväga handel har förekommit i området. Inom kommunen finns också fem runstenar från denna tid.

Runstenen vid Stavs äng

Foto: WSP

Gottsundaborgen

Foto: WSP

Stenmur vid Bolby

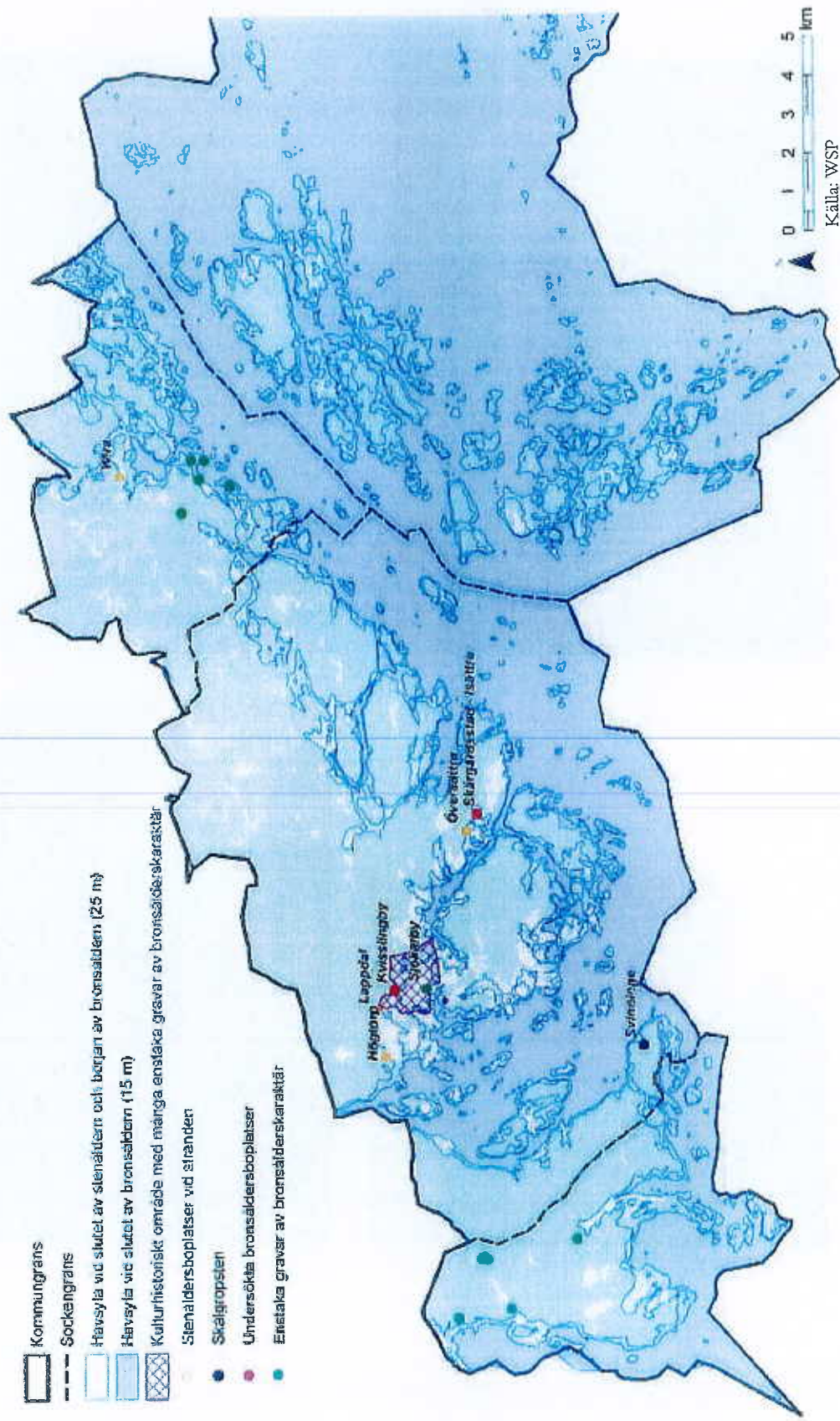
Foto: WSP

Ett betat ålderdomligt eklandskap

Foto: WSP

Karta 14: Stenålder-bronsålder Österåker

Medeltid och Stormaktstid

Under medeltiden växte befolkningen i Österåker ytterligare. Bosättningar tillkom dels i kommunens skogsbygder, dels på mark längs kusten som successivt blev brukbar i och med landhöjningen.

Under medeltiden växte både kyrkans och adelns makt och dessa lade under sig allt större jordegendomar. Bland annat uppfördes Österåkers och Östra Ryds kyrka under 1100- och 1200-tal. I Österåker fanns under medeltiden fem av adelns sätesgårdar: Smedby sätesgård, Tuna gård, sätesgården Taborg, Rydboholm och Östanå. Jämfört med länet i övrigt hade dessa gårdar ovanligt stora jordegendomar. Tuna borgruin från 1200-talet är en av de få medeltida borgruinerna i Stockholmstrakten.

Under 1600-talet hamnade allt mer mark i adelns händer och ytterligare tolv säterier etablerades. Av dessa låg Väsby, Grundvik, Vättersö, Västra Lagnö, Hummelmora och Hiästede på Ljusterö. De två sistnämnda övergick sedan i Västra Lagnö säteri. På fastlandet fanns Mälby och Väsby som senare blev en del av Östanå. Här låg också Dyvik och Margretelund. Säterierna var arbetskraftskrävande och i utkanten av deras odlingsmarker växte dagsverkstorp fram. Omkring hälften av Österåkers nyblivna säterier förlorade sina rättigheter i samband med Karl XI reduktion i slutet av 1600-talet.

Under tidigt 1600-tal anlades Wira bruk. Wira brukssamhälle finns än idag bevarat med tingshus, smedjor och andra arbetslokaler blandade med bostadsbebyggelse.

1700- 1800-tal

Under 1700- och 1800-talen uppfördes många nya herrgårdar i Stockholmstrakten av adelsmän och den nyrika borgarklassen. Herrgårdarna skulle ligga på lagom reseavstånd från Stockholm. I Österåker byggdes under denna tid herrgårdarna Stora Säby, Stora Stava, Täljö och Näs i Österåkers socken och i Ljusterö socken byggdes Marums herrgård.

Under 1700-talet uppfördes nya mangårdsbyggnader även på några säterier. Av dessa har Östanå och Mälby samt Dyviks herrgård bäst bevarat sina karaktärer från denna tid. På gården Täljö uppfördes under 1800-talet en herrgårdsanläggning som dock förändrats mycket under 1900-talet. Även vid Näs har förändringarna varit stora. Av 1700-talets herrgårdsbyggnad med två flyglar återstår inget. Vid Näs finns dock välbevarade ekonomibygnader från sekelskiftet 1900 kvar.

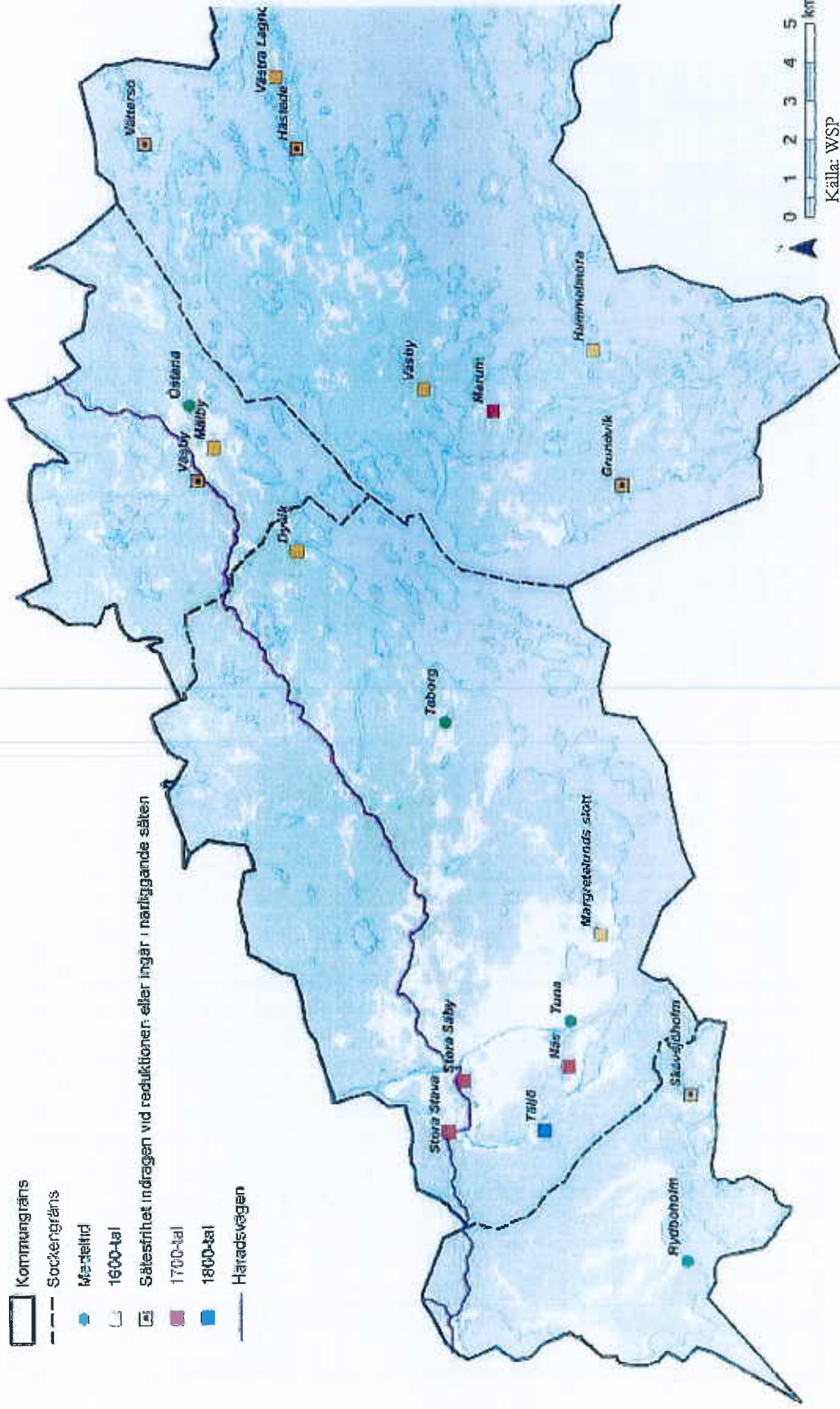
Under 1800-talets första hälft började de för tiden moderna stor-driftsprinciperna slå igenom. Jordbruket koncentrerades och effektiviserades vid godsens. Torparnas dagsverken räckte inte längre till och istället anställdes statare som bodde på godsen..

I slutet av 1700-talet och början av 1800-talet genomfördes enskiftet på många håll i Sverige, det var ett skiftessystem som innebar att man försökte sammanföra varje gårds jordegendomar till en enda enhet. Enskiftet lämnade få spår i Österåker. Laga skifte som genomdrevs vid mitten av 1800-talet fick desto större betydelse. Laga skiftet var en jordbruksreform vars syfte var att effektivisera jordbruket genom att samla gårdarnas ofta spridda små ägor till några få ställen. Skiftet medförde på sina håll att de traditionella byarna splittrades när en eller flera av gårdarna tvingades flytta ut från den gemensamma bytomten. Det var i och med Laga skifte som vår moderna jordbruksbygd med i huvudsak ensamgårdar skapades.

Under 1800-talet bröts kvarts och fältspat vid gruvor i Härsbacka, Isättra, Lervik, Österskär, Svinning och Yttersberg. Idag finns, förutom gruvhålen, knappast några rester kvar efter gruvverksamheten.

Under 1800-talet hade Långhundraleden, som varit en viktig kommunikationsled sedan vikingatiden, blivit mycket grund. För att kunna fortsätta att använda transportleden byggdes Åkers kanal med sluss 1825. Kanalen breddades och fördjupades 1884-1886.

Karta 16: Herrgårdarnas tillkomsttid

1900 -tal och fram tills idag

I början av 1900-talet inleddes trafiken på dåvarande Södra Roslags Kustbana. Slutstationen hette Åkers Berga, och det blev början till den moderna tätorten Åkersberga.

Runt järnvägsstationen uppstod så småningom ett litet samhälle. Men utvecklingen gick långsamt. Ännu på fyrtiotalet var det bara en klunga hus. Före järnvägen låg kommunens centrum i trakterna kring nuvarande Åkerstorp. Där fanns läkare, apotek, veterinär, handelsbodar, kyrka, missionshus, telefon och post, gästgiveri skola och fattigstuga. Med tiden flyttade allt fler av dessa verksamheter till Åkersberga stationssamhälle.

Hela Österåker har fortsatt att växa och ny infrastruktur och ny bebyggelse förändrar landskapet under 1900-talet. Aldrig tidigare har förändringarna gått så snabbt, varit så stora eller så definitiva som under de senaste 100 åren när jordbrukslandskapet blir stadslandskap.

Inom Österåker (utom Åkesberga) har de största landskapsförändringarna utgjorts av den omfattande fritidshusbebyggelsen och det moderna skogsbruket. Tillkommande fritidshus har dock anpassats efter tidigare ägo gränser, skogsgränser och medfört små förändringar av lokala vägnät. Bebyggelsen har i huvudsak tillkommit längs vattnet vid bryggor och skårgårdsbyar och på de öppna ytor i perifera lägen som odlades upp under 1800-talet d.v.s. på den gamla utmarken. De centrala odlingsbygderna, herrgårdslandskapet, är i stort sett bevarade utan ny bebyggelse.

De stora förändringarna återfinns i Åkersberga där nya bostadsområden vuxit fram under 1900-talet. Vid kringliggande gårdar har både skog och öppen mark successivt styckats till fritidstomter. Liknande utveckling återfinns också kring många av kommunens övriga gårdar och torp.

Trots den kraftiga expansionen i kommunen har Österåker bevarat mycket av sitt kulturlandskap genom 1900-talet. De gamla

strukturerna är fortfarande tydliga både inom tätorten och på landsbygden. Nya vägar har dragits delvis i gamla sträckningar och äldre stigar nyttjas för promenader. Gårdsnamn, vägnamn m.m. lever vidare inom kommunens otaliga samfälligheter. Gårdarna ligger i gamla lägen och de öppna markerna brukas fortfarande. Lantligheten finns kvar inom de flesta områden. Förutom fritidsbebyggelse har igenväxning och skogsplantering förändrat utmarker och torpmiljöer på magrare marker i odlingslandskapets periferi. Det gäller både på fastlandet och på Ljusterö.

Viktiga historiska strukturer i dagens landskap

Bevarad agrar struktur – åkern brukas fortfarande på de flesta ställen med samma utbredning som under 1800-talet – den agrara strukturen som helhet är samma som under medeltiden – samband mellan bebyggelsen och den brukade marken är fortfarande tydlig.

Gräns mellan skog och öppen mark är fortfarande den samma som vid slutet av 1800-talet- den överensstämmer ofta med äldre gräns mellan inågor och utmark.

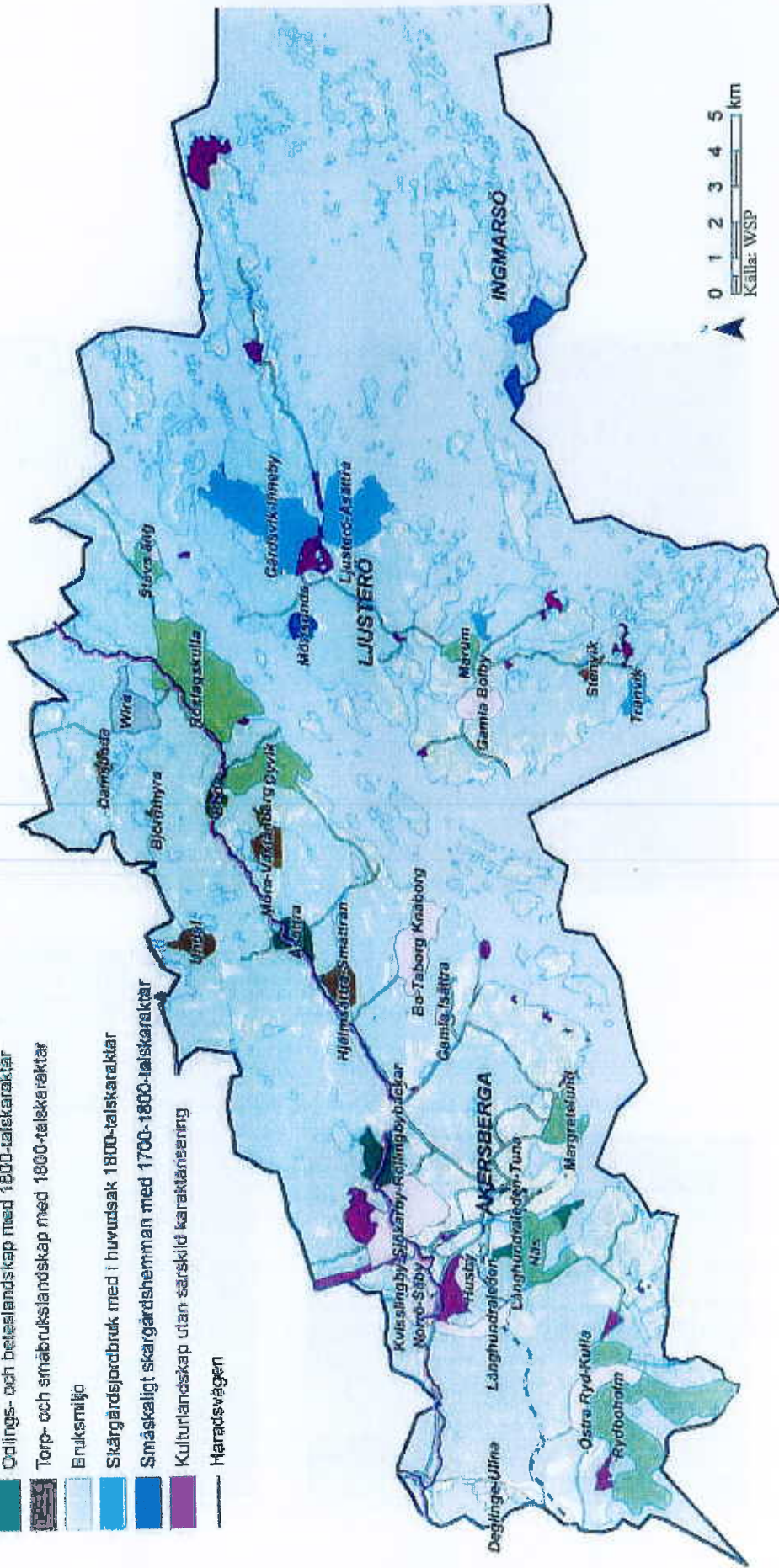
Äldre bebyggelse och dess läge i terrängen – på höjder eller i sluttningar men ofta i kanten mot skog.

Bevarade äldre vägar där väggeometri och beläggning har bevarat mycket av sin ålderdomliga karaktär – häradsvägen m.fl.

Vägarnas äldre sträckningar som struktur – hur de förband gårdar och torp med varandra – rörelsen genom landskapet.

Karta 17: Landskapskaraktärer

- Fornida och medeltida landskap
- Herrgårdslandskap med åkrar, alléar och ekar
- Odlings- och beteslandskap med 1800-talskaraktär
- Torp- och småbrukslandskap med 1800-talskaraktär
- Bruksmiljö
- Skärgårdsjordbruk med i huvudsak 1800-talskaraktär
- Småskaligt skärgårdshemman med 1700-1800-talskaraktär
- Kulturlandskap utan särskild karaktärbäring
- Maradsvägen

Bron över Åkers kanal.

Hus i barockträdgården vid Ostana.

Stenmurar längs gårdstomt vid Ljusterö-Åsättra.

Typiskt äldre byggnadsläge i Mörtsunda.

SWOT-analys: Kulturmiljö

Kvaliteter:

- Kulturlandskapets strukturer är väl bevarade.
- Rikligt med fornlämnningar från bronsålder och järnålder.
- Välbevarade gårds och bruksmiljöer.
- Det historiska friluftsmuseum Forn-Åker skapar förståelse för hur man levde och formade landskapet på forntiden.

Svagheter:

- Dålig skyltning och bristande information kan göra att det är svårt att läsa av strukturer från den här tiden.
- Många torpställen har försvunnit under 1900-talet.

Hot:

- Fragmentering av kulturlandskapet genom ny bebyggelse, ny infrastruktur eller ändrad markanvändning.
- Bristande hävd och underhåll med igenväxning och förfall som följd utgör det främsta hotet mot kulturmiljö och det äldre kulturlandskapet.
- Kunskapsbrist/ointresse medför att bebyggelse och andra exploateringar också utgöra hot mot kulturvården. T.ex. kan olämpligt placerade byggnader negativt påverka landskapsbilden.
- Förfall av historiska byggnader. Framförallt torpbyggnader.

Utvecklingsmöjligheter:

- Utveckla rekreativa stråk genom kultur- och jordbrukslandskapet.
- Ökad satsning på stadsnära rekreation och turism som tillvaratar och nyttjar kulturlandskapet.
- Upprustning av skyltar och förbättrad information.
- Ta fram fördjupade kulturmiljöanalyser som underlag inför beslut om förändrad markanvändning.
- Skapa former för att stödja lantbrukarens roll som landskapsvårdare.
- Öka den kulturantikvariska sakkunskapen inom den kommunala förvaltningen.
- Ökat samarbete med kulturlandskapets olika aktörer.
- Upprättande av bevarandeplaner, vårdprogram och skötselplaner för särskilt värdefulla markområden, landskap eller anläggningar (kan hanteras av kommunen, privata markägare, hembygdsföreningar m.fl.)
- Undvika nybebyggelse och andra ingrepp i särskilt värdefulla kulturlandskap och i övrigt i möjligaste mån anpassa bebyggelse till kulturlandskapet, dess uppbyggnad, historia och visuella särdrag.

Rekreativsvärden

Skyddade områden

I Österåker finns tre områden som utgör riksintresse för friluftslivet. Dessa är Östra Ryd och Rydboholm, Trehörningen-Tärnan-Wira-Östanå samt nordöstra Ljusterö och ytterskärgården. Wira bruk är kommunens mest kända turistattraktion.

Utöver detta har naturreservaten Domarudden, Gålnan, Hallons-tenarna, Halsfambaken, Kålgårdsön, Sjalbottna – Östra Lagnö, Stor-skär och Äpplarö som syfte att säkra områden med betydelse för allmänhetens friluftsliv. Av dessa är Domaruddens naturreservat ett fastlandsreservat med badsjö och rekreativsskogar medan övriga är skärgårdsreservat med typiska mellanskärgårdsmiljöer.

Områden med samlade rekreativsvärden

Inom Österåkers kommun finns tre tydliga landskapsstråk som på olika sätt nyttjas för rekreation: Dessa är skärgården, kusten och skogslandskapet.

Skärgårdens många öar är av stort värde för rekreationen. Speciellt Ljusterö är välbesökt. På ön finns fina rekreativsskogar framförallt vid Mjölharsjön, Flyn, mot Tranvik, Kårnäs, kring Mörtsunda och på Östra Lagnö. Även äldre byar och bebyggelseområden är trevliga att besöka, t.ex. Laggarsvik, Gamla Bolby, Hummelmora och Kårboda.

Kuststråket domineras av fritidsbebyggelse men här finns fortfarande vissa obebbyggda områden där man får kontakt med havet. Kuststråket kan följas från Rydboholm via Svinninge, Näs, Åkers kanal vidare norrut mot Östanå. Längs kusten finns också äldre

kulturmiljöer av intresse, Näs, Långhundraleden, Skeppsdal, fornborgar mm.

Skogsstråket är ett nästan obrutet skogsområde med många sjöar och vildmarkskänsla. Det sträcker sig från Stavaviken/Garnsviken via Domarudden och vidare mot Tärnanområdet och Wira. Även inom skogsstråket finns öppna landskapsstråk av värde t.ex. kring Undal och Annarby. Domarudden utgör den tydligaste och mest använda entrén till området. Undal och Wira är andra platser som nås med bil. En annan pärla är området runt Garnsviken-Långhundraleden.

Tillgänglighet

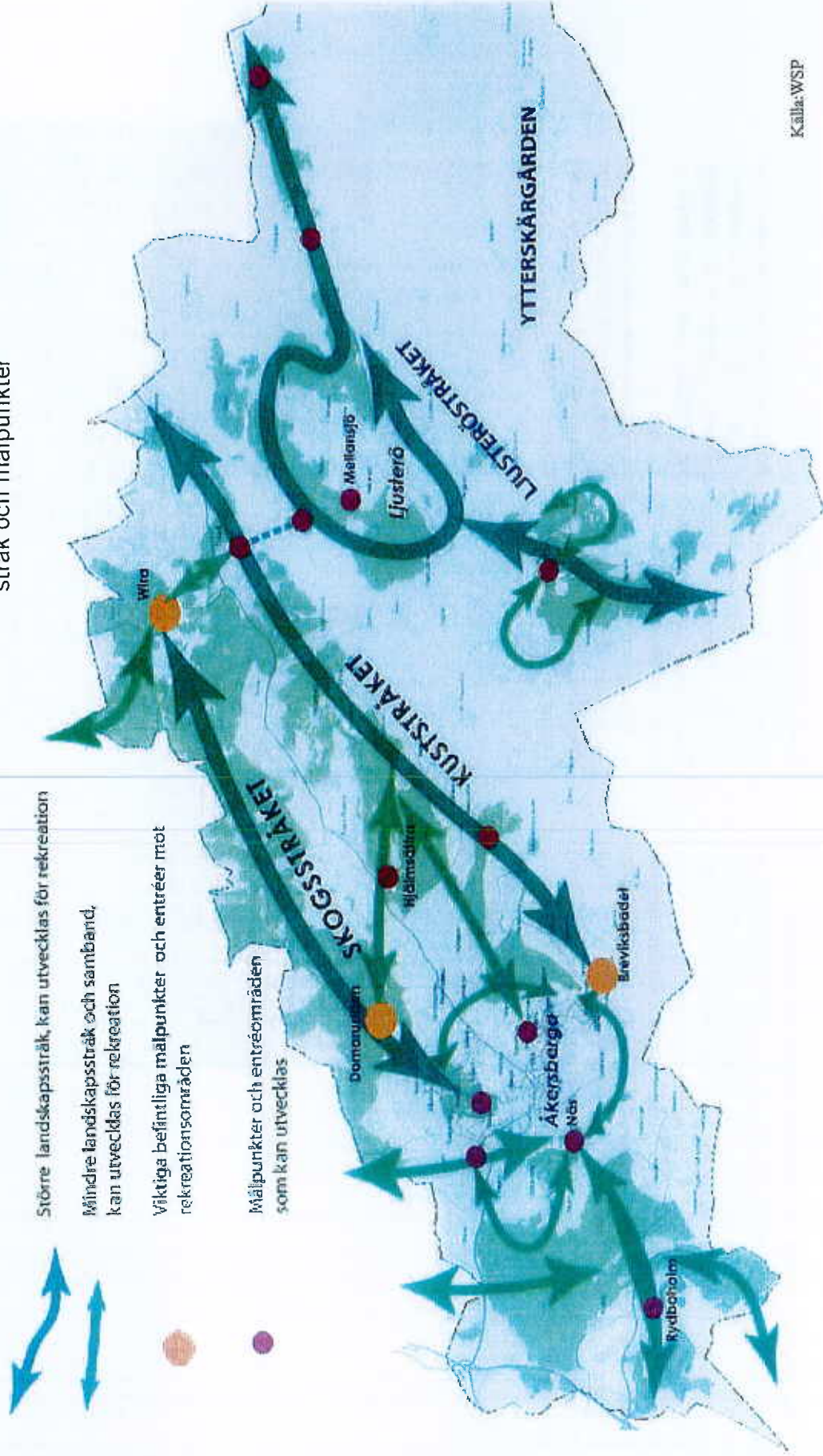
Parker och natur inom tätorten Åkersberga

Det är inte långt till bostadsnära natur, större promenadområden eller strövområden för boende i Åkersberga. De flesta parker inom tätorten är ganska likartade och består främst av sparad naturmark och gräsparker. Många parktyper är på väg att växa igen och saknar en tydlig karaktär. På senare år har det dock skett en upprustning av flera urbana parker.

Promenad- och strövområdena strax utanför Åkersberga bjuder på en stor variation med skogar och småsjöar, öppna kulturlandskap, kusten och kanalen. Särskilt värdefulla och väl utnyttjade strövområden är Röllingsby backar och stråket mot Drängsjön och Domarudden samt skogen kring Transjön, Södersjön och Valsjön.

Karta 18: Den rekreativa grönstrukturen, stråk och målpunkter

Parker och natur utanför tätorten, fastlandet och Ljusterö

De flesta boende i Österåkers kommun har mycket nära till skogen och till hav eller sjö, vilket är en stor tillgång. Utskicket till olika samfälligheter för att få svar på hur grönytor används visar att den nära skogen har mycket stor betydelse. Rikligt med stigar och slitna ytor visar också på hårt nyttjande. Skogen utanför knuten används för promenader, lek, motion, hundrastning, plocka bär och svamp, picknick m.m. Badplatser och bryggor är viktiga sommartid. Man använder den nära naturen men gör också utflykter i skärgården eller till andra smultronsträllen.

Samband och gröna stråk

Trots att det finns många fina rekreationsområden i Österåker kan det vara svårt för de boende att hitta ut till dessa. Informationen om, och skyltningen till, grönområdena i kommunen är bristfällig. Bra entréer, parkeringsplatser och skyltning inom naturområdena saknas dessutom ofta.

Det finns få skyltade GC-vägar och ofta måste man färdas längs trafikerade vägar för att nå ut i naturen. Inom Österåker finns det dock ett system av mindre grusvägar som skulle kunna utgöra en del i ett nät av GC-vägar ut i kommunen.

Skärgården

Kustens kulturlandskap

Skogen

Foto: WSP

SWOT-analys: Tillgänglighet

Kvaliteter:

- De flesta boende i Österåkers kommun har mycket nära till skogen och till hav eller sjö.
- Runt tätorten finns ett flertal grusvägar som kan användas som cykelvägar ut i rekreationsområden.
- Inom kommunen finns fler, idag måttligt använda, områden med mycket goda förutsättningar att utvecklas till högklassiga utflyktsområden. De i särklass värdefullaste är Rydboholm, Näsudden-Näs och Målby-Östana-Stavs äng.

Svagheter:

- Det är svårt att hitta ner till vattnet, både vid kusten och vid sjöar, och det finns få allmänna tillgängliga kuststräckor kvar.
- Skyltning till, och inom, rekreationsområden är bristfällig. För många är det därför svårt att hitta ut i naturen.
- Österåker utanför Åkersberga kan upplevas privat även om det är tillåtet att vandra i skogen. Ofta finns vägbommar och skyltning av enskild/privat väg.
- Det finns också många brister i kommunens gång- och cykelvägnät. Det är inte sammanhängande, saknas inom vissa områden, det går ofta i blandtrafik och ofta saknas en bra vägvisning.
- Inom kommunens olika bebyggelseområden finns gott om smala släpp mellan tomter. Många av dessa fungerar inte i praktiken eftersom marken är otillgänglig eller upplevs privat.
- Tillgänglighet för funktionshindrade är mycket bristfällig.
- Tillgången till lekmiljöer och aktivitetsytor för barn och ungdomar mellan 7-18 år är bristfällig i flera kommundelar.

Hot:

- Bardiärer finns på många håll i form av trafikleder, järnvägs-spår, bebyggelse m.m.
- När kommunen växer innebär det att grön mark tas i anspråk och att gröna stråk och korridorer minskar både till storlek och bredd.

Utvecklingsmöjligheter:

- Ett attraktiva rekreationsstråk/cykelstråk, där grusvägar och större stigar successivt kompletteras med säkra korsningar vid trafikleder och järnväg, kan öka tillgängligheten till naturen betydligt.
- Genom bättre information, tillgänglighet och skyltning, till och inom kommunens naturområden, kan fler hitta ut i naturen.
- Fler områden i kommunen bör göras tillgängliga för personer med olika funktionshinder.
- Tillgången till lekmiljöer för barn mellan 7-18 år bör ses över och brister bör åtgärdas.
- Samverkan med olika markägare inom områden av särskilt värde för rekreation kan komma att krävas. Överenskomelser om t.ex. ökad information, skyltar, vägvisning och möjlighet till parkering är viktiga

Upplevelsevärden

”Upplevelsevärden” är en analysmodell som tagits fram av Stockholms läns Region- och trafikplanekontor för att kartlägga de kvaliteter som finns i Stockholmsregionens grönsstruktur. Metoden bygger bland annat på forskning som utförts på Sveriges Lantbruksuniversitet och på intervjuer med boende inom Stockholmsregionen.

I metoden har sju upplevelsevärden tagits fram som utgår från människors uttalade behov av olika upplevelser i naturen. De upplevelsevärden som tagits fram är:

- Orördhet och trolska miljöer
- Skogskänsla
- Utblickar och öppna landskap
- Variationsrikedom och naturpedagogik
- Kulturhistoria och levande landskap
- Aktivitet och utmaning
- Service och samvaro

I Grönplanens rekreativdel har upplevelsevärden i österåkers grönområden kartlagts dels genom kartanalyser, dels genom platsbesök och information från föreningar och boende i kommunen. På följande sidor beskrivs kort vad upplevelsevärdena innebär och kartor visar vart de finns i kommunen.

Trastföskogen, exempel på *Skogskänsla*

Foto: WSP

Mälbyhalvön, exempel på *Kulturhistoria och levande landskap*.

Foto: WSP

Mossiga stenblock i gammal granskog, exempel på *Orördhet och troliska miljöer*. Foto: WSP

Loån, exempel på *Artrikedom och naturpedagogik*. Foto: WSP

Utsikt från Kárnäs, exempel på *Utblickar och öppna landskap*. Foto: WSP

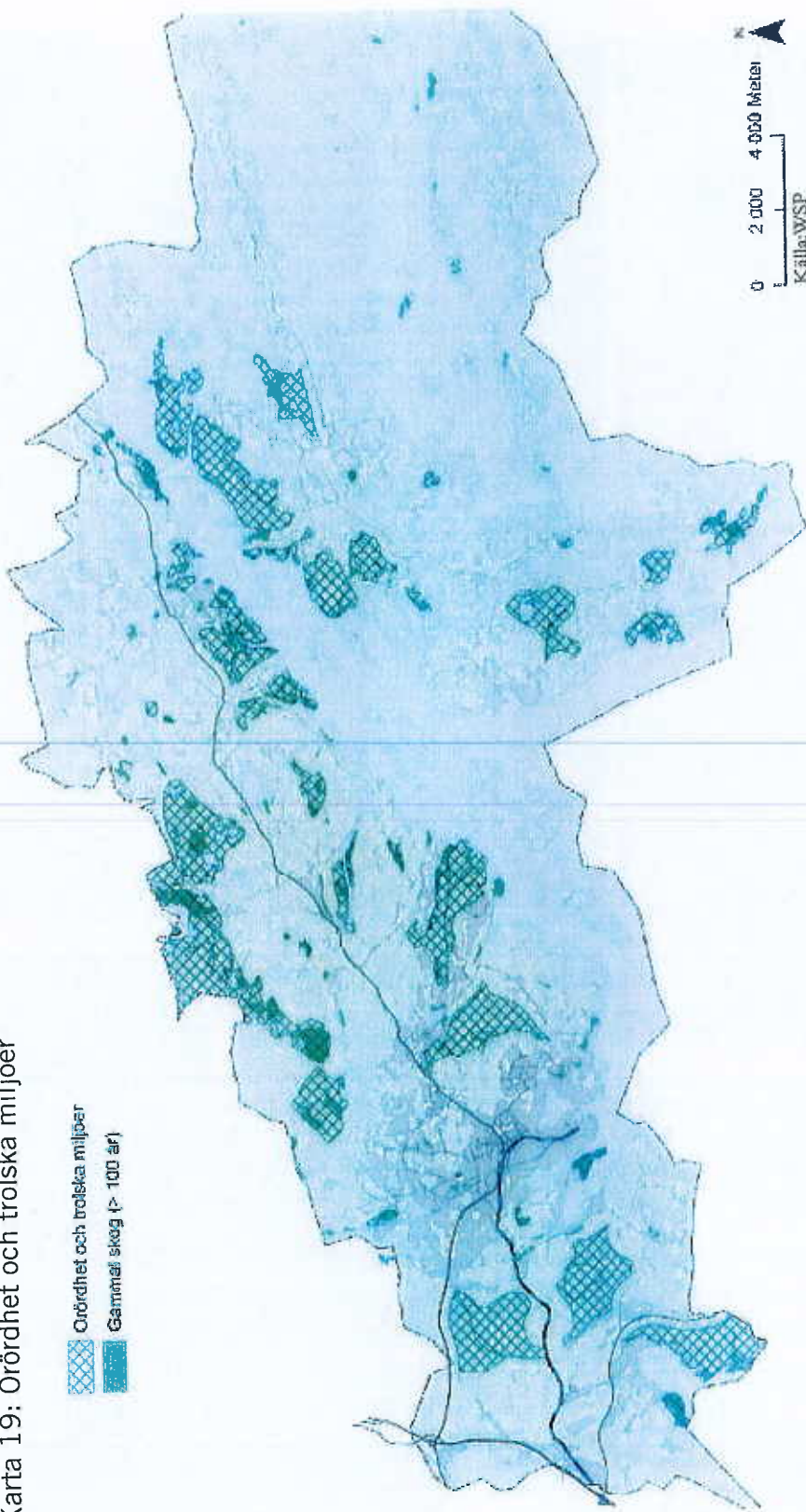
Med kajak i Gärdsvik, exempel på *Aktivitet och utmaning*. Foto: WSP

Granviksbadet, exempel på *Service och samvaro*. Foto: WSP

Karta 19: Orördhet och trolska miljöer

Orördhet och trolska miljöer
Gammlat skog (> 100 år)

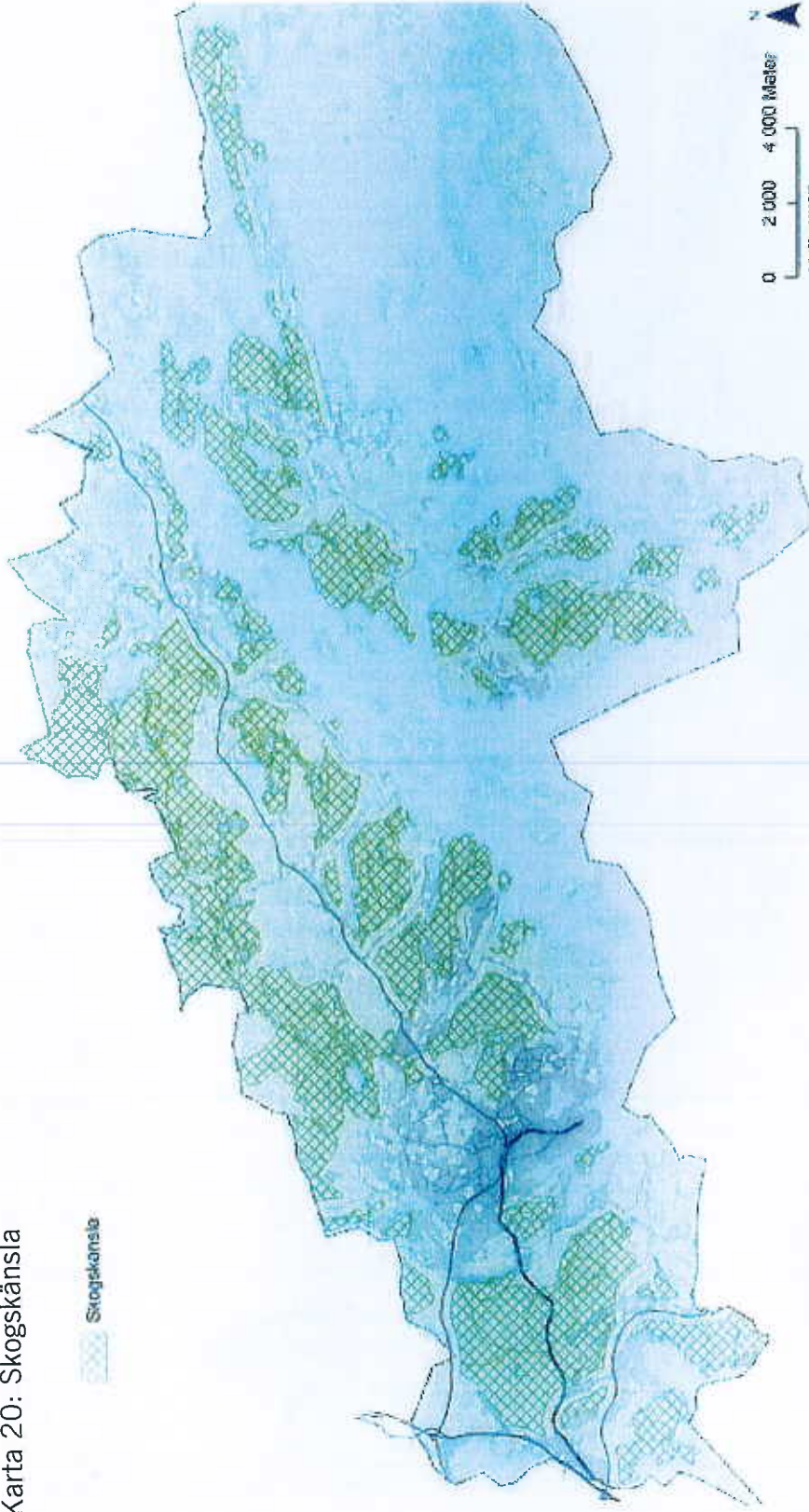
Orördhet och trolska miljöer

Upplevelsevärde orördhet och trolska miljöer finns bland annat i Vitnossen/tråskmosseskogen, Kvarnsjöskogen, Tärnanområdet, Södra Ljusterö kring Mjöltnarsjön-Flyn och Tappen.

Ett område där det går att uppleva orördhet och trolska miljöer

bör minst ha en bredd om 200 meter och ligga minst 250 meter från vägar. Tystnad är en viktig del av upplevelsevärde. I området ska det finnas skog som är äldre än 100 år och/eller naturvärdesobjekt som våtmarker, bäckraviner, mossar och naturbarrskogar.

Karta 20: Skogskänsla

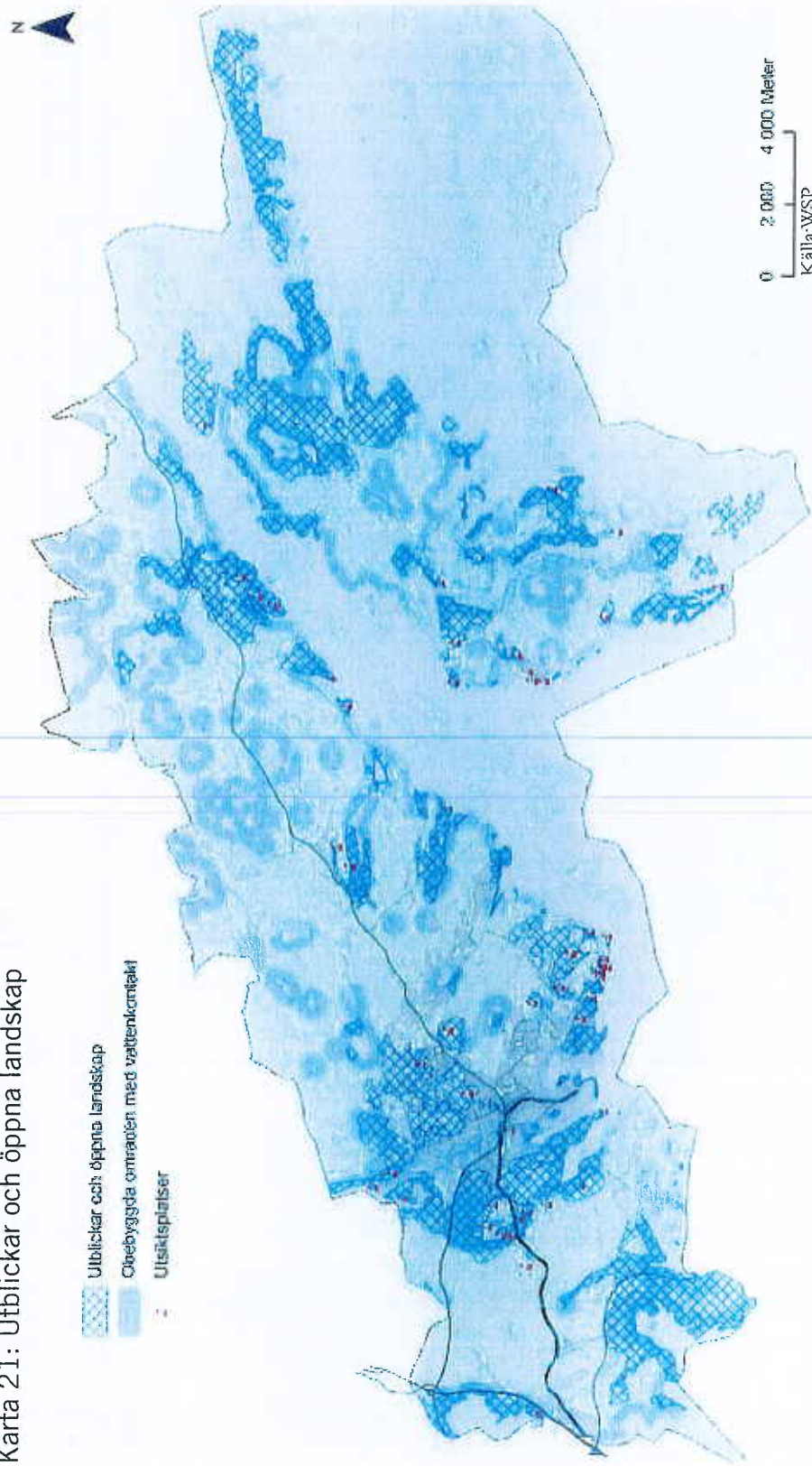
Skogskänsla

Skogskänsla går bland annat att uppleva i Trastsjöskogen, Täljöskogen, Drängsjön, Dommarudden och Tärnanområdet.

Ett område där det går att uppleva skogskänsla bör vara minst 4 ha och ligga minst 250 meter från större vägar. Vanligen brukar man bedömma att upplevelsen kräver ett avstånd av ca 200-250 meter

från bebyggelse och det är dessa områden kartan redovisar. I närhet av den sorts glesta småskaliga bebyggelse som är vanligast förekommande i Österåker idag är det dock ofta möjligt att uppleva skogskänsla ännu närmre bebyggelsen.

Karta 21: Utblickar och öppna landskap

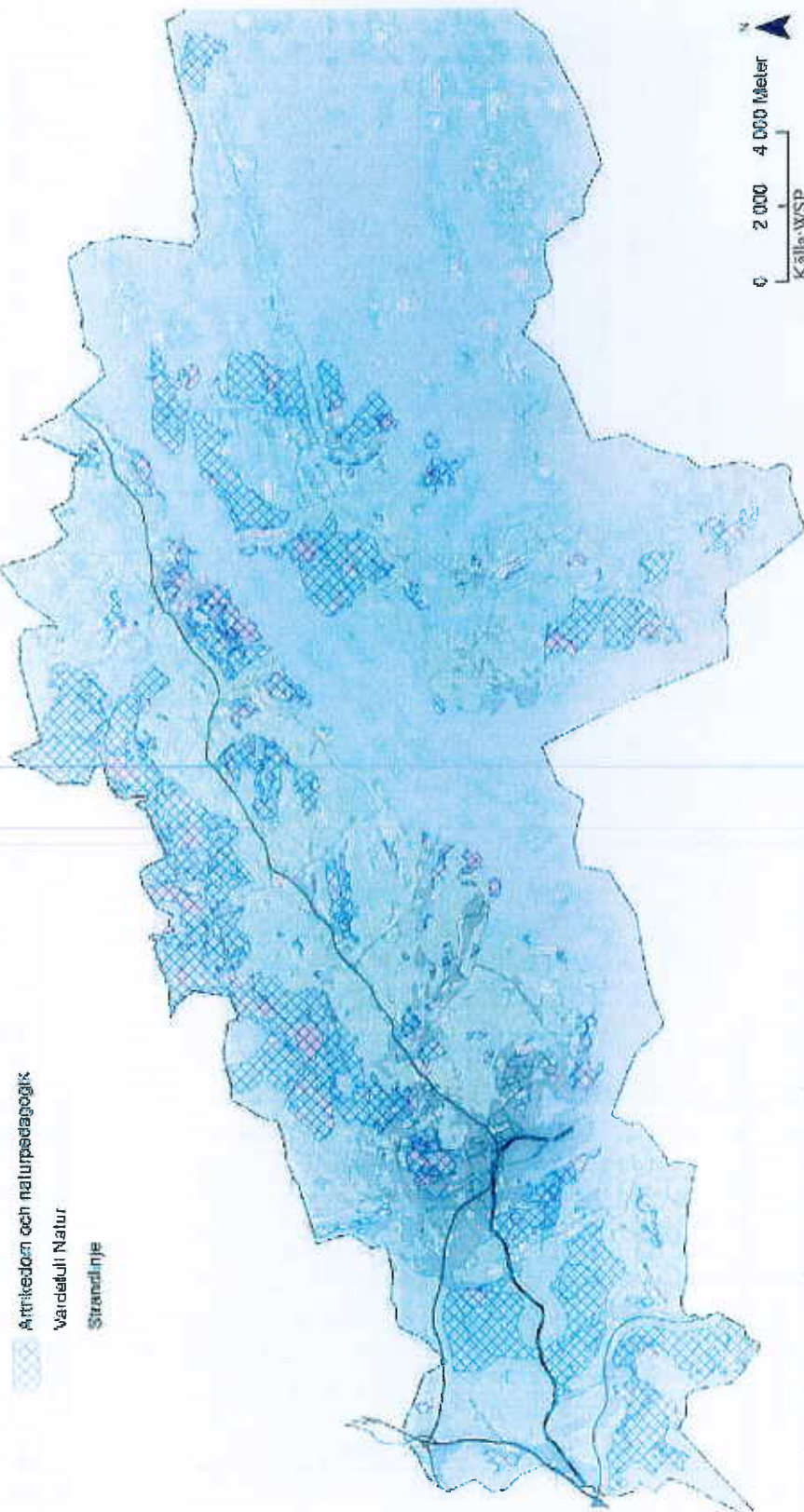

Utblickar och öppna landskap

Utblickar och öppna landskap finns längs Österåkers kust och havsvikar, i anslutning till sjöar och vid öppna kulturlandskap och golfbanor. Det går också att uppleva från ett antal utsiktsplatser runt om i kommunen.

Karta 22: Artrikedom och naturpedagogik

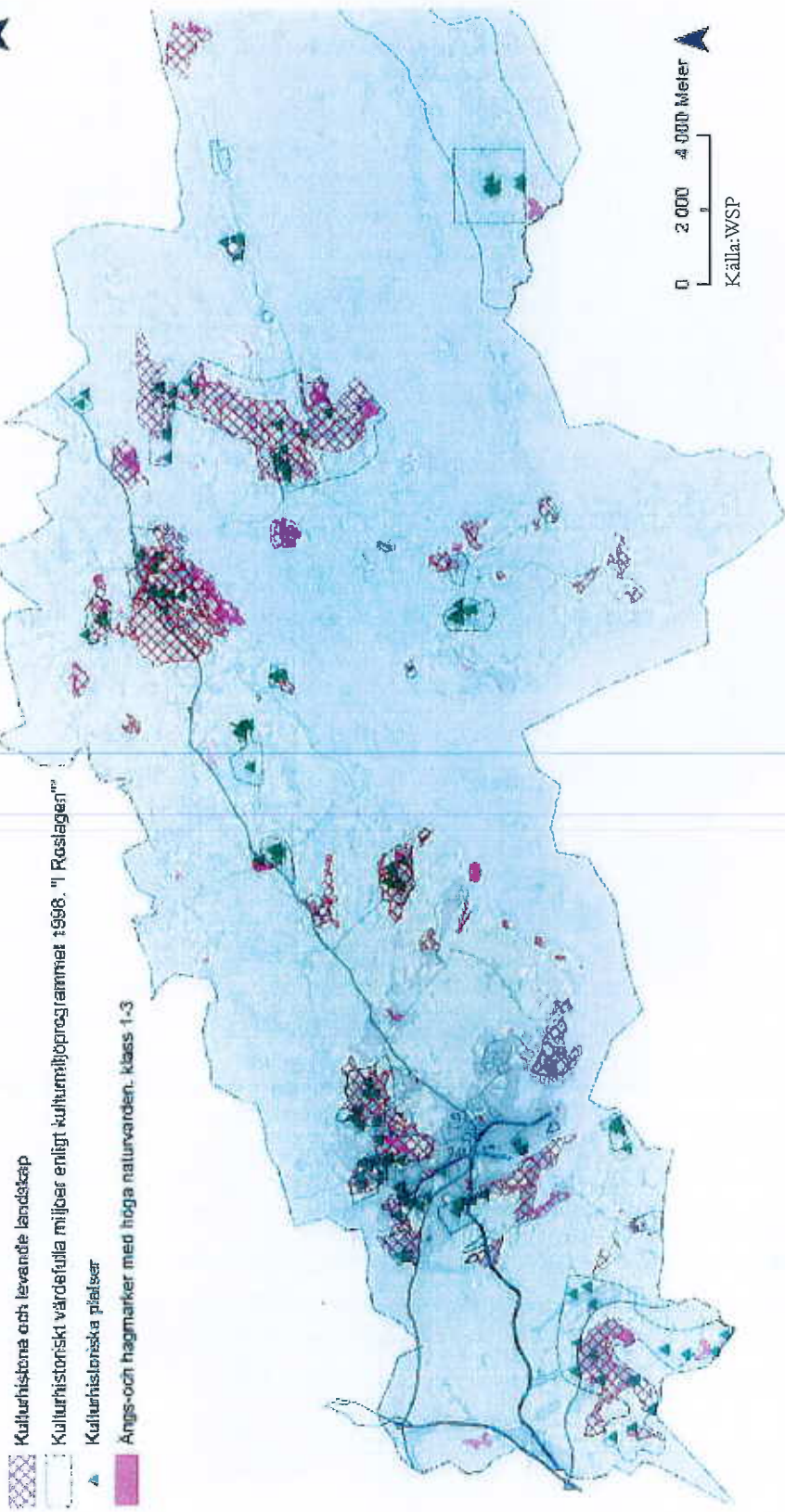

Variationsrikedom och naturpedagogik

Upplevelsevärde variationsrikedom och naturpedagogik täcker in en rad olika platser med spännande natur- och kulturvärden. Där bland finns geologiska ovanliga objekt såsom flyttblock, Lohä-radsåsen från Wira genom Herrhaga till Vadholma och ändmorä-

ner vid Ullnasjön. Det innefattar också naturområdet med speciella värden såsom sumpskogar, ångs- och hagmarker, barnnaturskogar, stränder och vattendrag.

Karta 23: Kulturhistoria och levande landsbygd

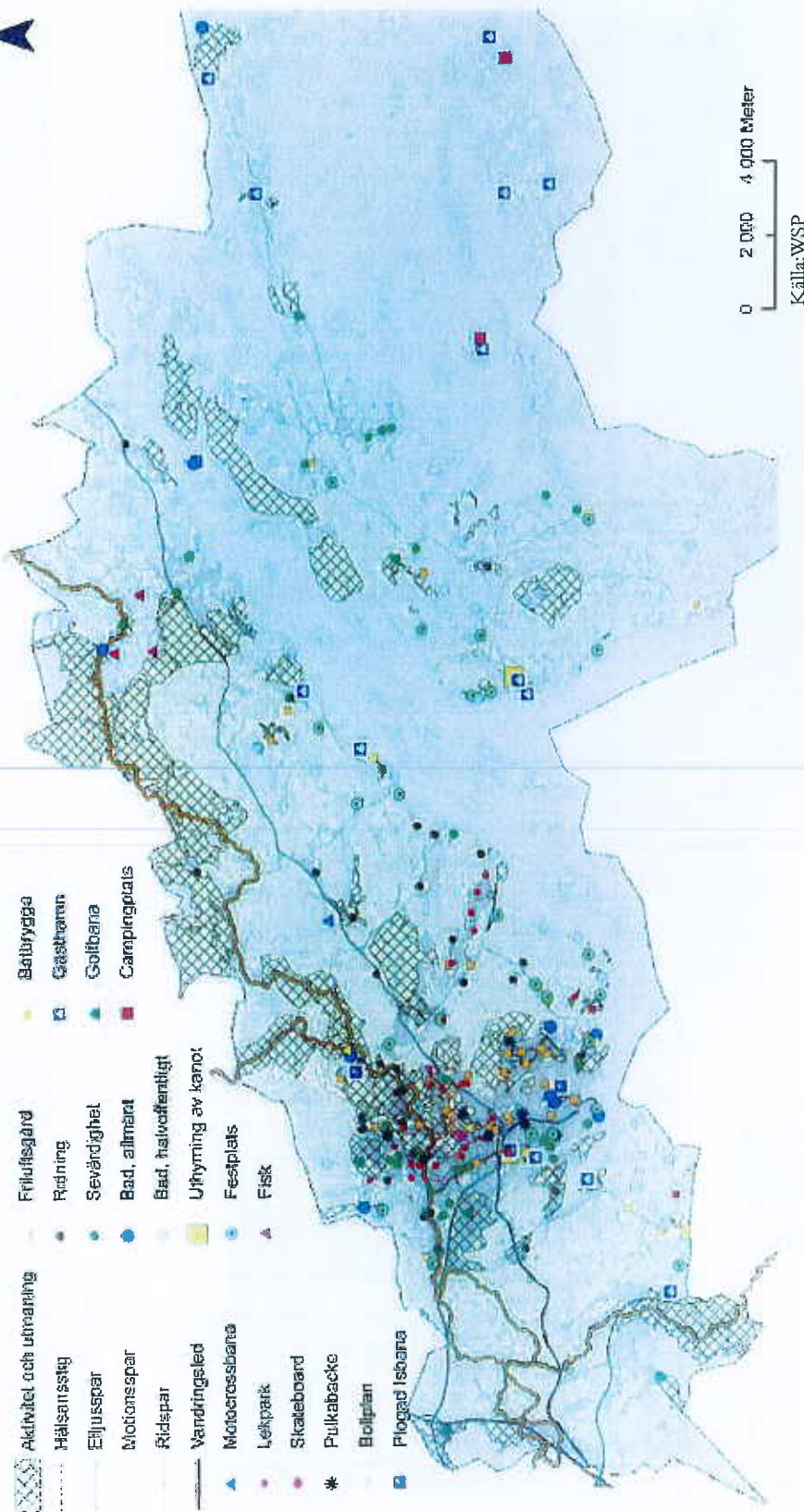

Kulturhistoria och levande landsbygd

Kulturhistoria och en levande landsbygd går bland annat att uppleva runt Åkersberga, Rydboholm, Vira bruk och Östana samt i de norra delarna av Ljusterö. Upplevelsevärdet finns i anslutning till kulturhistoriska bebyggelsemiljöer med omgivande parker och landskap,

ängs- och hagmarker, aktiva jordbruk med omgivande odlings- och beteslandskap, fornborgar och områden rika på fornlämningar men också gruvor och lämningar efter 1900-talets industriepok.

Karta 24: Aktivitet och utmaning

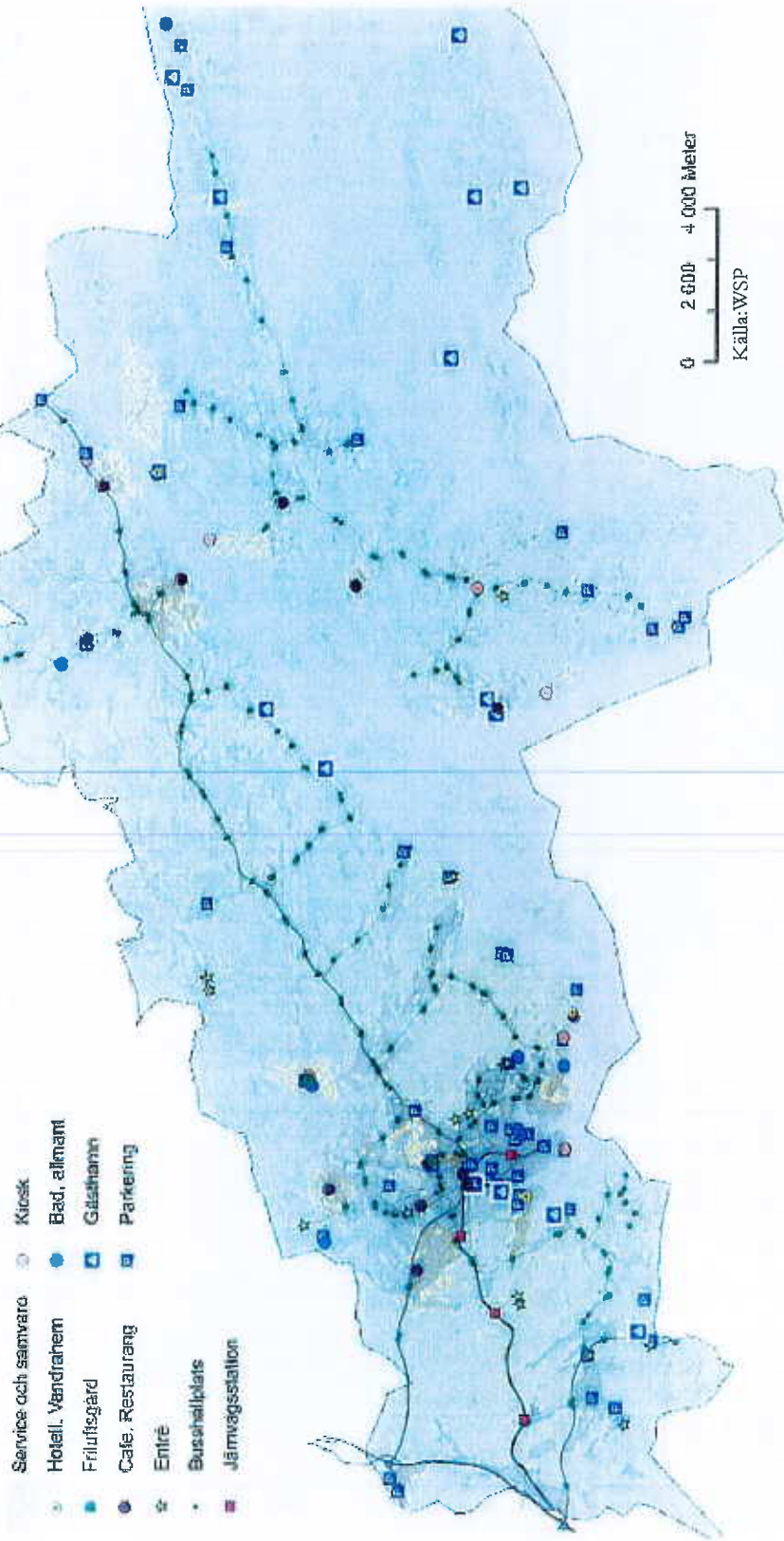

Aktivitet och utmaning

Aktivitet och utmaning finns vid badplatser såsom Bredviksbadet, Österskärs havsbad, Garnsviksbadet, Valsjön och Östra Lagnö. Det finns vid motionspar vid Dommarudden, Hacksa motionsgård, Söralid och Skånsta och vid kanotlederna vid Åkers kanal och

Garnsviken. Möjlighet till ridning och turridning finns till exempel på Roo gård, Undal, Skånsta och Munktorp. Golf kan spelas på Ullna golfbana, Österåkers och Hagby golfbana och på Ljuserö golfbana.

Karta 25: Service och samvaro

Service och samvaro

Upplevelsevärde service och samvaro finns vid friluftsgårdar och andra allmänna rekreationsanläggningar som har servering, toaletter, parkeringsplatser m.m. Det kan också upplevas vid kiosker på landsbygden, populära granskapsparter och grönytor som används

vi olika högrider. Exempel på platser där service och samvaro kan upplevas i Österåker är Wira bruk, Domarudden, Norrö tingshus, Stensnäs kursgård, Ljusterö färjeläge och Bredviksbadet.

SWOT-analys: Upplevelsevärden

Kvaliteter:

- Inom kommunen finns en hel del anläggningar för rekreativa ändamål. Speciellt sommardid.
- Tärnanområdet är ett värdefullt vildmarksområde som rymmer flera känsliga upplevelsevården som skogskänsla och orördhet och trolska miljöer.
- Inom kommunen finns flera områden med pastorala kuperade beteslandskap vid havet med inslag av ädellövskog. Denna typ av landskap rymmer många upplevelsevården såsom kulturhistoria och en levande landsbygd, variationsrikedom och naturpedagogik samt utblickar och öppna landskap.

Svagheter:

- Trots att kommunen innehåller mycket skog är områden med gammal skog och områden med gammal, orörd, rekreativt värdefull skog ovanlig.
- Det finns få rekreativa anläggningar som är öppna vintertid.
- Trots att kommunen har en lång kuststräcka och rymmer flera sjöar och öar är möjligheten att uppleva "Utblickar och öppna landskap" begränsad. Anledningen är att det ofta är svårt att hitta ner till vattnet och att det finns få allmänna kuststräckor kvar.
- Det mesta av kommunens friområdet ägs av privata markägare. Det minskar kommunens möjligheter att påverka hur dessa områden sköts och hur allmänheten ges tillträde.

Hot

- Igenväxning, nedläggning av jordbruk, modernt skogsbruk, bristande underhåll av leder och skyltning, exploatering, privatisering och buller utgör hot mot upplevelsevårdena i kommunens rekreationsområden.
- När kommunen växer innebär det att grön mark tas i anspråk och att gröna stråk och korridorer minskar både till storlek och bredd.

Utvecklingsmöjligheter:

- Samverkan med olika markägare inom områden av särskilt värde för rekreation kan komma att krävas. Överenskommeelse om t.ex. rekreationsanpassat skogs- och jordbruk och bättre tillträde för allmänheten behövs.
- Utveckla och säkerställ tillgången till olika upplevelsevården i kommunen.
- Områden med skogskänsla eller med orörda och trolska miljöer bör värnas. Här bör skyltning och anläggningar begränsas till ett minimum. Områdena bör skyddas mot buller.
- Många andra områden bör göras mer tillgängliga genom bra parkeringar, toaletter, skyltar, leder mm.

Sötvattensvärden

Skyddade områden

I Österåker finns inga naturreservat eller Natura 2000-områden som anlagts enbart för att skydda sjöar eller vattendrag. Drängsjön skyddas dock som en del av Domaruddens naturreservat och sjöarna Trehörningen och Oppsjön utgör delar av Trehörningsskogens naturreservat. Strandängar skyddas som Natura 2000-områden vid Blötvikens, Losjön och Malmsjön.

Områden med samlade sötvattensvärden

I kommunen finns ett antal områden där höga naturvärden har identifierats i såväl sötvattenmiljöer som på land (naturvärden på land beskrivs närmare i kapitlet Naturvärden, s 18-31 i denna rapport). Där dessa värdeområden möts förstärker de ofta varandra och bildar områden med samlade sötvattensvärden, i underlagsrapporten "Vattenprogram Österåkers kommun" (Ekologigruppen AB & Naturvatten, 2009) även kallade "värdekluster". De områden som utpekats som värdekluster i rapporten är Tärnan-Undal, Loåns vattensystem med Wira och Östanå, Norrö - Södra Garnsviken och Åsättra - Stora Västanberg.

I Tärnan-Undal (nr 1, karta 26) finns barrdominerade naturskogsartade skogsmarker som har sprickdalslandskapets typiska småbrutna topografi. I dalarna finns flera värdefulla sjöar och vattendrag omgivna av skogar och våtmarker med höga naturvärden.

I området vid Loåns vattensystem med Wira och Östanå (nr 2, karta 26) finns flera värdefulla sjöar och vattendrag omgivna av sumpskogar, artrik ängs- och hagmark, lövskogsobjekt och barrskogar med höga naturvärden. Utmed Virens östra strand löper dessutom en av länets större rullstensåsar, vilket har gett upphov till flera sandstränder vid sjön. På Virens norra strand finns ett utpekat

Natura 2000-objekt: Blötvikens med strandängar och vassar av värde för fågel.

Vid Norrö - Södra Garnsviken (nr 3, karta 26) finns våtmarker och äldre skogar med höga naturvärden.

I området runt Åsättra - Stora Västanberg (nr 4, karta 26) finns flera värdefulla sjöar. Dessa omges av värdefulla ängs- och hagmarker, lövskogsobjekt med gamla ädelövråd samt barrskogar och våtmarker med höga naturvärden.

Särskilt värdefulla och skyddsvärda sötvattenmiljöer

Av vattenprogrammets 69 sjöar och 59 vattendrag fördelade sig sex respektive två till den högsta klassen mycket höga naturvärden enligt System Aqua. (System Aqua är en nationell bedömningsmetod för att beskriva naturgivna förutsättningar och bedöma naturvärden i sjöar, vattendrag och avrinningsområden). De högst värderade objekten var sjöarna Lagen, Viren, Holmsjön, Garnsviken, Kyrksjön och Skären, och bland vattendragen Loån och Åkers kanal. Rödlistade arter noterades i eller vid tolv av dessa sjöarna och sex av vattendragen. De vattenobjekt som bedömdes till högst raritetsgrad (förekomst av rödlstade arter) var Garnsviken, Kyrksjön, Loån och Åkers kanal.

Totalt förekommer 17 kända rödlstade arter i eller vid sjöar och vattendrag i Österåkers kommun. Särskilt skyddsvärda och hänsynskrävande är den numera akut hotade ålen med förekomst i Loån, de starkt hotade arterna flodkräfta med förekomst i Kyrksjön, Måssjön, Skären och troligen även Lagen, uddslinke som noterades i Långsjön 2006 och i södra Garnsviken 2008, samt slutligen klotigelknopp som 2006 påträffades i Långsjön.

Ekologisk status enligt Vattendirektivet

Endast tre av vattenprogrammets objekt – sjöarna Mörtvärtern, Skären och Storråsket (Ingmarsö) – bedömdes till den högsta klassen ”hög ekologisk status”, enligt Vattendirektivets kriterier. För dessa vattenobjekt indikerade såväl biologiska, fysikalisk-kemiska och hydromorfologiska kvalitetsfaktorer hög status. Elva sjöar och fyra vattendrag (Mörtviksån, Söderedeån, Ältån och Ruggenån) bedömdes till ”god ekologisk status”, och vidare 26 sjöar och fem vattendrag till ”måttlig status”. Valsjön bedömdes till ”otillfredsställande status” och Wiraån till ”dålig status”. Valsjöns problematik är framförallt kopplad till övergödningssymptom som visar sig i form av höga förekomster av växtplankton och en hög andel cyanobakterier (blågröna alger). I Wiraån indikerade undersökningar av bottenfauna och kiselalgerhög status, medan inventering av fisk visade på dålig status trots att fisksamhället var tämligen artrikt. Den låga klassningen förklaras av de vandringshinder som förekommer i vattendraget.

För övriga 28 sjöar och 49 vattendrag kunde ingen samlad bedömning av ekologisk status utföras då tillräckligt underlagsmaterial saknades. För att möjliggöra en bedömning av dessa objekt krävs framförallt kompletterande uppgifter om flora och fauna.

Särskilt nämnda värda vattenobjekt

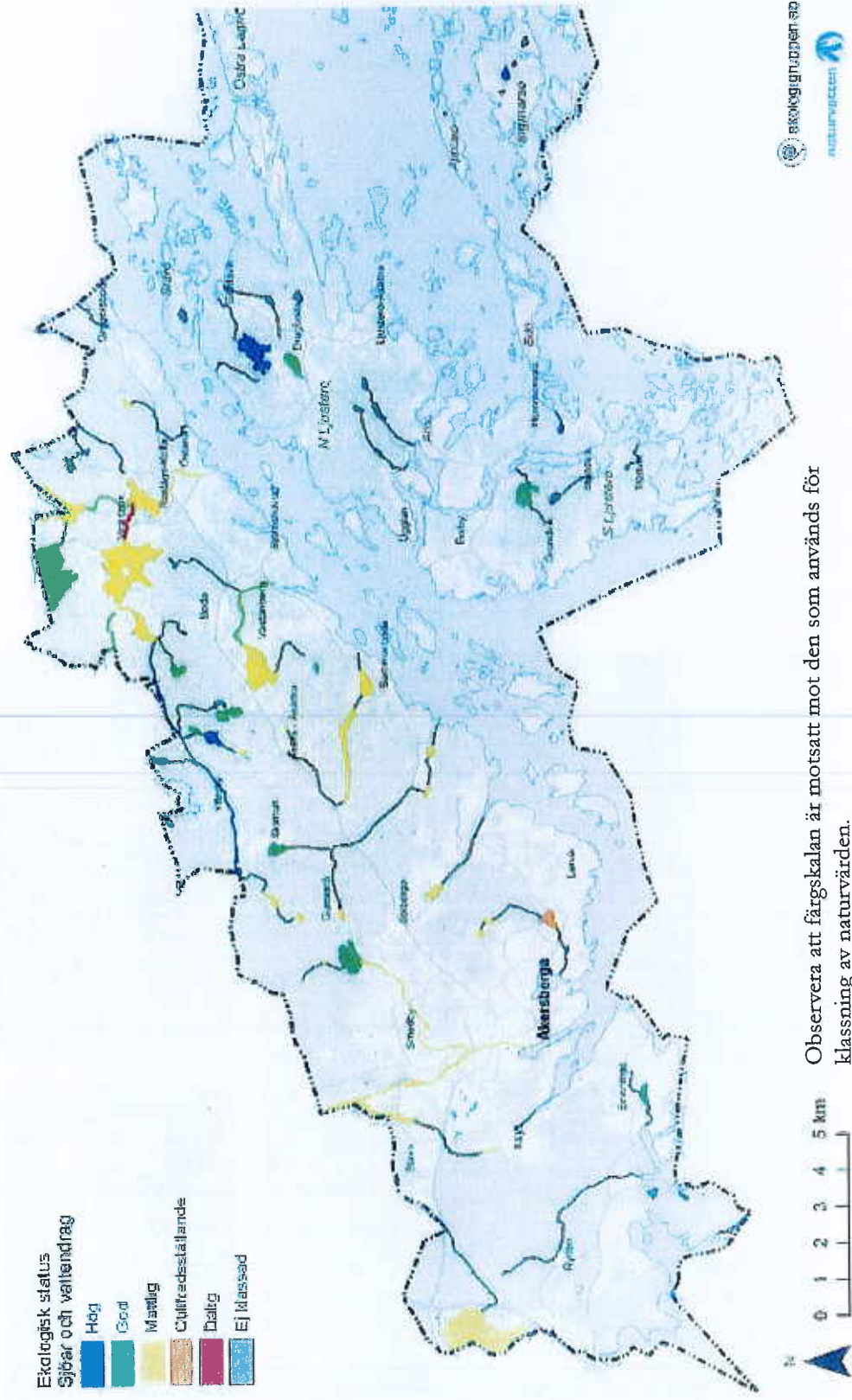
Valsjön och Wiraån är de enda av de bedömda vattenobjekten som klassificerades till lägre än måttlig ekologisk status enligt Vattendirektivet. Här finns således ett särskilt uttalat åtgärdsbehov om god status ska uppnås. Delar av Viren, Lågen och Tårnan utgör troligen naturtyp 3130 inom Natura 2000. Eftersom bevarandestatus för denna naturtyp nationellt sett bedöms vara otillräcklig och under försämring, bör dessa sjöar ses som särskilt värdefulla och skyddsvärda.

Åkerströmmen/Åkers kanal utpekas av Vattenmyndigheten som ett prioriterat område för åtgärder på kort sikt då avrinningsområdet har hög kvävebelastning på havet, och där åtgärderna också ger effekt för att uppnå god status i både vattendraget och den kustvattenförekomst (Trälhavet) det mynnar i (Länsstyrelsen i Västmanland 2008).

Vidare utpekas Kobban, Kyrksjön, Ullnasjön, Solbergasjön och Strömsjön bland de totalt 35 kustnära sjöar i Norra Östersjöns vattendistrikt som anses vara i behov av restaurering i syfte att minska övergödningen eller stärka den biologiska mångfalden.

Karta 27: Ekologisk status för undersökta sjöar och vattendrag

Särskilt värdefulla miljöer i och vid varten i Österåkers kommun: Öppen betad strandäng vid Kobbanbäcken, Loåns mynning och den humuslösa relativt näringsfattiga Gumrasjön.

SWOT-analys: Sötvattensvärden

Kvaliteter:

- Österåkers kommun är rik på sötvattensmiljöer, med ett 70-tal sjöar och ca 60 vattendrag, varav många fortfarande är relativt opåverkade och naturliga.
- Kommunens mångskiftande naturmiljö gör att det finns många olika typer av sötvattensmiljöer, från klarvattensjöar i skogslandskapet till sjöar i slätlandskapet, skogsbäckar, såväl som medelstora vattendrag med havskontakt. Detta ger förutsättningar för biologisk mångfald och rika upplevelsevärden.

Svagheter:

- Kunskap om naturvärden och/eller ekologisk status är bristfällig för flera sjöar och vattendrag.
- Förhöjda halter av näringsämnen och/eller symptom av övergödning i flera sjöar och vattendrag.
- Förekomst av vandringshinder i 14 sjöar och åtta vattendrag.
- Morfologiska förändringar i form av höga andelar påverkad mark i vattenobjektens närmiljö eller i delavrinningsområdet (48 objekt).

Hot:

- Minskning av skyddande beväxna kanjoner utmed jordbruksmark och skogsbruksmark.
- Exploatering av värdefulla strandmiljöer, särskilt hävdade strandängar och äldre strandskogar.

Hot:

- Vattenuttag, flödesförändringar och kontinuitetsförändringar/nya vandringshinder.
- Övergripande hot som försurning, övergödning, miljögifter, främmande arter, klimatförändringar.
- Ytterligare morfologiska förändringar, såsom hårdgörande av stränder utmed sjöar och vattendrag, muddring av vikar, omgrävning och utfattning av vattendrag.

Utvecklingsmöjligheter

- Komplettera kunskapen om naturvärden och ekologisk status för de objekt där kunskapen är bristfällig.
- Utredning av skydd för några av de mest värdefulla objekten.
- Fortlöpande kontroll av vattenobjektens tillstånd för objekt med god eller hög status.
- Åtgärder i vattendrag med höga naturvärden men låg ekologisk status.
- Åtgärda vandringshinder genom rivning eller anläggandet av fria vandringsvägar förbi hindren.
- Anläggande och bibehållande av skydds zoner mellan sjöar och vattendrag och påverkad mark.
- Återskapande av meandering av vattendrag.
- Översyn av enskilda och gemensamma avloppsanläggningar.
- Anläggande av våtmarker.
- Utredning av näringsämnens källfördelning.

Marina värden

Skyddade områden

I kommunens kustområde finns ett antal naturreservat och Natura 2000-områden. Områdena är utpekade främst med anledning av sina landmiljöer och värden för allmänhetens friluftsliv, och beskrivningar av områdenas undervattensmiljö och dess värden saknas genomgående. (För karta över naturreservat och Natura 2000-områden se kapitlet om Naturvärden, Karta 7).

Större delen av kommunens vattenområde öster om Ljusterö är avsatt som riksintresse för naturvärden (se karta 2). För de delar av riksintresset som ligger inom Österåkers kommun omnämns tortlagda havsvikar och rastlokaler för rov- och sjöfågel vid Östra Lagnö, häckande skräntärna, blåsand och tornfalk vid ögruppen Fambakarna, ett rikt fågelliv på nordöstra Ljusterö samt Norsvikens strandäng och dess värden som rastplats för vadare och värden för sjöfågel. Vidare nämns strandängarna vid Åsättrafladen och deras värden för rastande fågel och häckande rödbena, samt häckande snatterand och skräntärna vid Bergskäret och Tistrongrundet.

Områden med samlade marina värden

På flera ställen i kommunen finns det områden där kustobjekt möter värdefulla landobjekt. I dessa områden förstärker naturvärdena varandra och bildar områden med samlade marina värden, i underlagsrapporten "Kustnära naturvärden i Österåkers kommun" (Ekologigruppen AB & Naturvatten, 2008), även kallade "värdekluster". Exemplet på sådana värdekluster är där grunda havsvikar möter hävdade strandängar, så som t.ex. är fallet på nordöstra Ljusterö, norr och söder om Östanå slott, vid Täljöviken och kring Kyrkfjärden. (Se karta 28)

Skärgården i Österåkers kommun

Skärgårdsområdet i Österåker omfattar cirka 800 öar och utgör som del av Stockholms skärgård en världsunik landskapstyp. Kommunens havsområden präglas i de inre delarna av Mälarens utflöde och i de yttre av Egentliga Östersjöns saltare vatten.

Den inre delen av Österåkers skärgård utgör en del av Stockholms inre skärgårds övergångsvatten. Denna miljö karaktäriseras av stor påverkan från Mälarens utflöde både avseende salthalt, näringsämnen och miljögifter. Bottenprofilen är starkt kuperad och stora delar av mjukbottenarna under 10-20 m djup är periodvis syrgasfria, huvudsakligen till följd av övergödningen. De av Österåkers kommuns havsområden som ingår i den inre skärgårdens övergångsvatten är Överbyfjärden, Säbyvik, Stora Värtan och Kyrkfjärden. Den övergripande ekologiska statusen i dessa områden anges vara otillfredsställande i Stora Värtan och Kyrkfjärden, och måttlig i övriga två områden

Den yttre delen av Österåkers skärgård utgör en del av Stockholms skärgårds mellankustvatten. Denna miljö utmärks av en skärgård med många öar och vikar och en starkt kuperad bottenprofil. Detta typområde är tämligen variabelt med mycket ojämnt fördelad belastning i form av naturlig avrinning och mänskliga aktiviteter. Områdets inre delar påverkas av det näringsrika vattnet som transporteras ut från innerskärgården, medan de yttre delarna är mindre märkbart påverkade av lokala utsläpp vid kusten.

Huvuddelen av kommunens havsområden – Trälhavet, Västra och Östra Saxarfjärden, Norrfjärden, Yxlaområdet, Skatfjärden, Gälnan, Träsköfjärden samt de delar av Svartlögfjärden och Möja Västerfjärd som ingår i kommunen – tillhör mellankustvattnet. Den övergripande ekologiska statusen anges vara god i Östra Saxarfjärden, och måttlig för övriga områden.

I Österåkers kommun finns flera vikar med undervattentröskel i mynningen, så kallade trösklade vikar. Dessa är särskilt värdefulla eftersom de tidigt blir varma och är naturligt näringsrika miljöer med hög biologisk produktion. De är också särskilt känsliga för påverkan eftersom de har en begränsad vattenomsättning och fungerar som fälla för partiklar. Trösklade vikar finns på Ljusterö där Väsbyviken, Ösbyfjärden och Marumsfjärden bildar ett viksystem som är trösklat mot havet och fjärdarna sinsemellan, vid Arnöfjärden, Ramsmorasunden, Sätterfjärden, Kyrkfjärden och Säbyvik.

Kustfåglar i Österåker

Man kan se tydliga förändringar i kustfågelbeståndet i Österåkers kommun som helhet mellan åren 1975 och 2000. Förändringarna stämmer generellt med förändring i övriga delar i Stockholms skärgård. Med hjälp av kustfågelinventeringens material (Svenska ornitologiska förening, SOF) kan man se flera arter som ökat sin förekomst i skärgården, och bland vilka flera arter till och med är ”nya” för kustområdet, t.ex. grågås, kanadagås, vitkindad gås och storskarv. Andra arter som ökat är t. ex. gräsand, knipa, storskrake, knölsvan, drillsnäppa, strandskata, havstrut och havsörn. Arter med tydlig, och i vissa fall dramatisk, minskning i Österåker, och troligen resten av Stockholms skärgård, är svärta, vigg, småskrake, skäggdopping, sothöna, roska, fiskmå, fisktärna, silvertärna, skräntärna, silltrut och tobisgrissla.

Orsakerna till förändringarna är komplexa och i många fall storskaliga. Vanliga orsaker till förändringarna är dels naturliga fluktationer, dels mänsklig påverkan såsom störningar, övergödning och miljögifter.

Appalarö, där delar av ön är naturreservat.

Naturvärde för marina kustobjekt

Kustinventeringen har delats upp i tre etapper där de två första, fastlandet och Ljusterö, inkluderas i denna sammanfattning. Den tredje etappen, övrig kust, planeras att utföras under 2010.

För de hittills 124 inventerade marina objekten fördelade sig på fem objekt av nationella naturvärden (klass 1), 16 regionala (klass 2), 48 kommunala (klass 3) och 50 lokala (klass 4). Fem objekt uppfyllde inte kriterierna för naturvärden av lokal betydelse och kunde inte föras till någon naturvärdesklass. Naturvärdesklassen för dessa objekt anges i kartmaterialet som ”Ingen uppgift”.

Majoriteten av objekten som bedömts till de högre naturvärdesklasserna är belägna ute i skärgården med en tyngdpunkt på Ljusterös kust. Längs fätslandskusten finns endast ett fåtal objekt som bedömts till de högre naturvärdesklasserna. (För landobjekt se kapitlet ”Naturvärden”)

Särskilt värdefulla marina objekt i Österåkers kommun

Tio objekt lyfts fram som särskilt värdefulla marina objekt. Dessa har fått en klassning som nationellt eller regionalt intressanta och/eller har höga ekologiska/biologiska värden.

Stadan (objekt 6, klass 1) och Ryssviken (objekt 77, klass 1) är två av de få förekommande laguner längs den inventerade kuststräckan. Naturtypen är nationellt sett hotad och prioriterad. Här finns höga biologiska värden och vikarnas påverkansgrad är låg. Vid Stadan finns även en strandäng och vid Ryssviken en ängs- och hagmark. Båda områden är värdefulla för fågel och fisk.

Bössarviken (objekt 9, klass 1) och Sundviken (objekt 66, klass 2) är två från vägexponering skyddade vikar. Påverkansgraden på de båda vikarna är låg. Vikarna bedömdes ha höga ekologiska/biologiska värden motiverade av värden för fågel. Sundviken är även värde-

full för fisk. Bössviken ligger vidare inom riksintresse för naturvärden och utgör en prioriterad naturtyp med naturvärden av nationell betydelse.

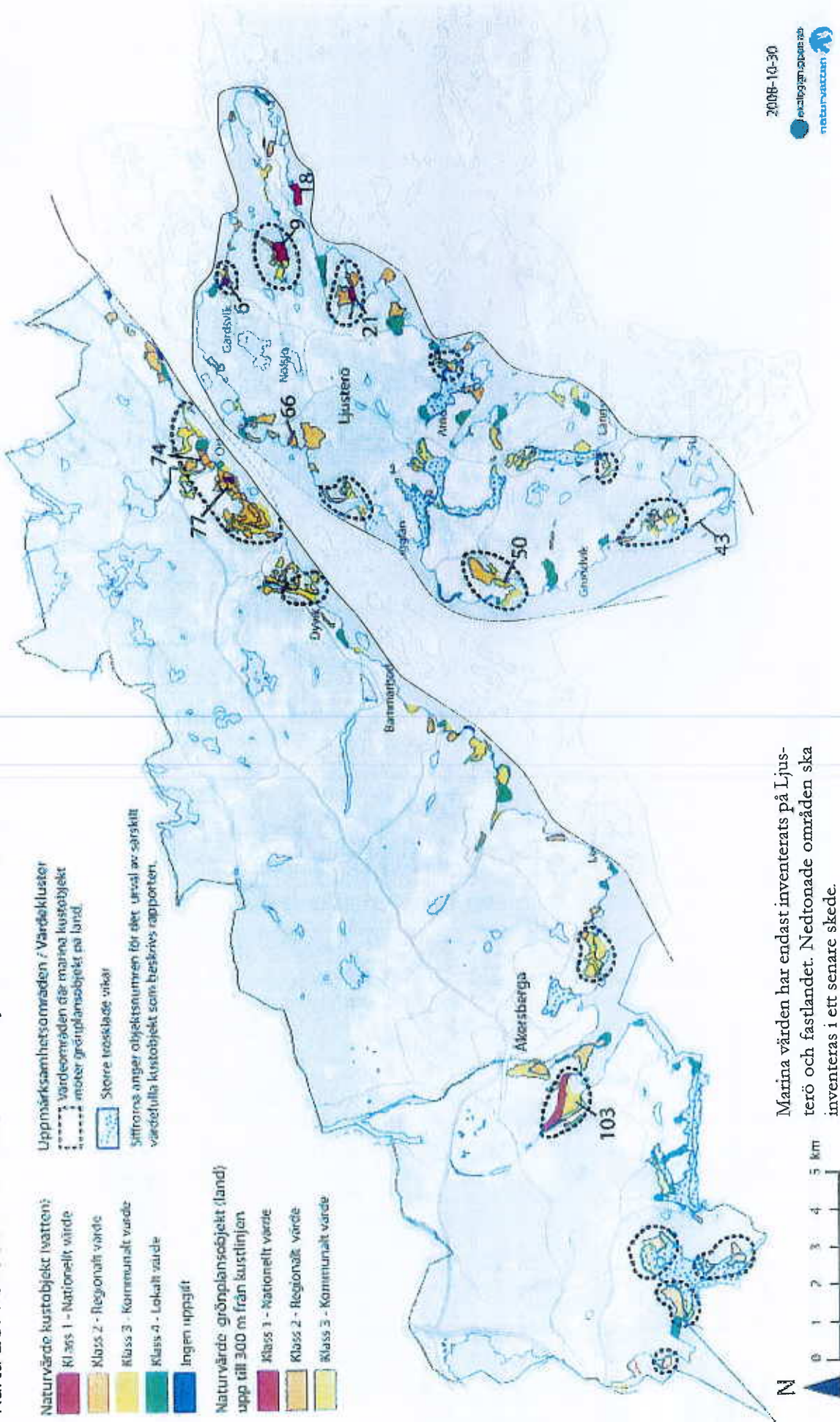
Södra Sandviken (objekt 18, klass 1) och Inre Norsviken (objekt 21, klass 1) är två öppna och vägexponerad kuststräckor på nordöstra Ljusterö. Kuststräckorna har höga ekologiska/biologiska värden och låg påverkansgrad. De ligger inom riksintresse för naturvärden, och dessutom utgör de en inom länet ovanlig naturtyp. Områdena bedöms vara värdefulla som lek- och uppväxtområden för kallvat-tenarter av fisk. Områdena är även värdefulla för flera fågelarter.

Kärnäbranten (objekt 43, klass 2) på sydvästra Ljusterö är ytterligare en för vågor exponerad kuststräcka. Sträckan har höga ekologiska/biologiska värden och påverkansgraden bedöms vara låg.

Grönborgsviken (objekt 74, klass 2) utgör ett av få estuarier (områden där sötvatten från åmynningar blandas med havsvatten) längs de inventerade kuststräckorna, och är en nationellt sett missgynnad naturtyp. Viken bedöms ha höga ekologiska/biologiska värden motiverade av främst sambandet till Loån som är ett av länets mest produktiva öringvatten. Påverkansgraden bedöms dock vara hög med anledning av bland annat föroreningspåverkan från Loån.

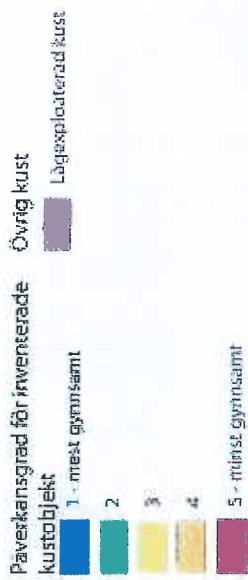
Edsviken (objekt 50, klass 3) och Täljöviken (objekt 103, klass 3) är två skyddade, grunda och vegetationsrika vikar med låg öppenhet. Påverkansgraden på de båda vikarna är hög men de bedöms ändå som särskilt värdefulla på grund av sina höga ekologiska/biologiska värden. För Edsviken baseras värdet på den utbredda förekomsten av kransalger, och samband till våtmark av regionalt värde. För Täljöviken baseras värdet främst på värden för fågel och funktionallitet. Värdet stärks av samband till vattendrag, våtmark av nationellt värde samt ängs- och hagmark av kommunalt värde.

Karta 28: Naturvärde för marina kustobjekt och landobjekt inom 300 m från strandlinjen

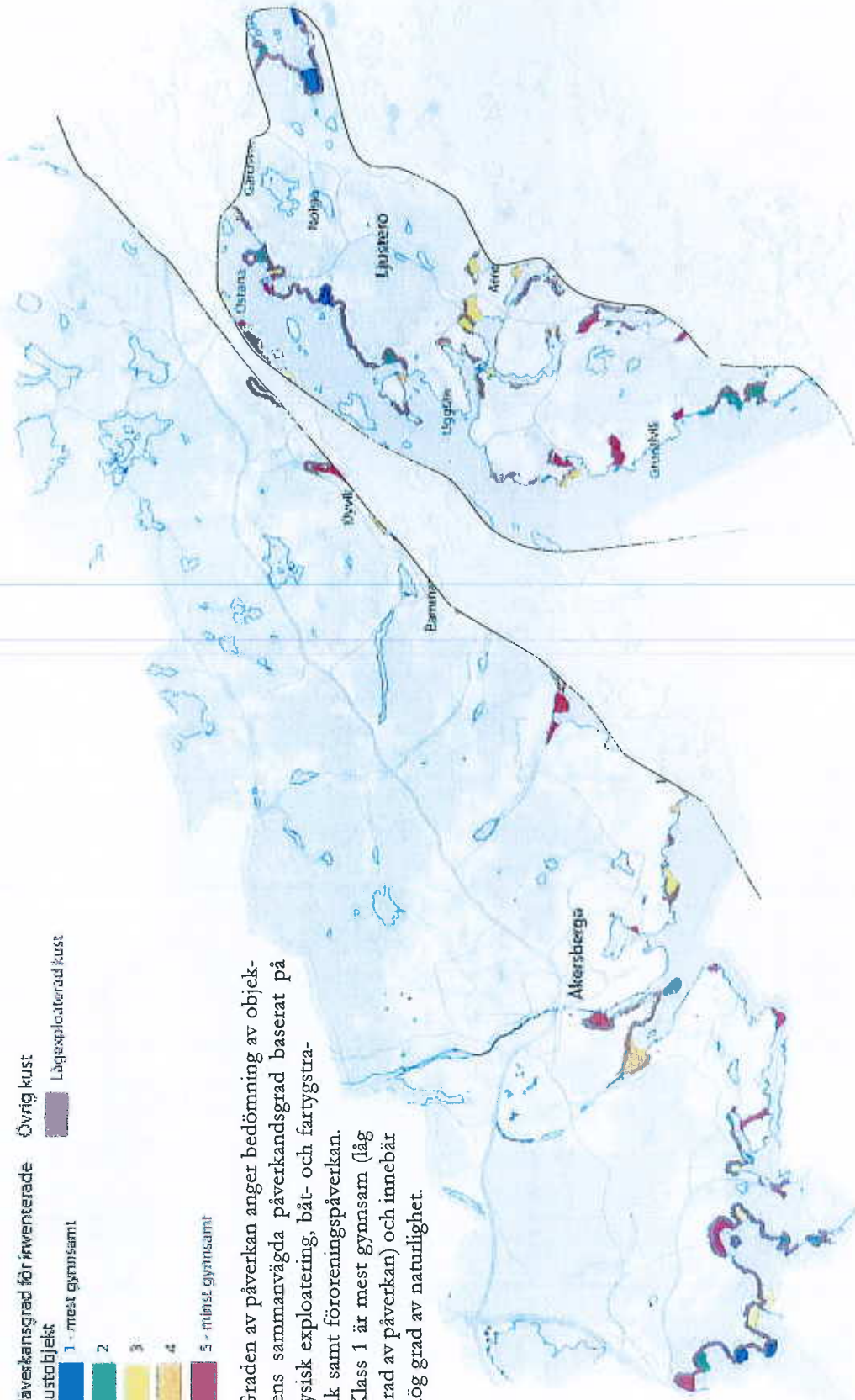
Marina värden har endast inventerats på Ljusterö och fastlandet. Nedtonade områden ska inventeras i ett senare skede.

Karta 29: Påverkansgrad för inventerade kustobjekt samt lågexploaterad kust

Graden av påverkan anger bedömning av objektens sammanvägda påverkansgrad baserat på fysisk exploatering, båt- och fartygstrafik samt föroreningspåverkan.

Klass 1 är mest gynnsam (låg grad av påverkan) och innebär hög grad av naturlighet.

Observera att färgskalan är motsatt mot den som används för klassning av naturvärden.

Karta 30: Ekologisk/biologisk klass för alla inventerade kustobjekt

Ekologiskt / Biologiskt värde kustobjekt

1 - mest gynnsamt

2

3

4

5 - mindre gynnsamt

Ekologisk/biologisk klass anger en bedömning av objektets sammanvägda ekologiska och biologiska värde baserat på värden för bl.a. fisk, fågel och funktionalitet. 1 är mest gynnsamt och betecknar höga ekologiska och biologiska värden.

Observera att färgskalan är motsatt mot den som används för klassning av naturvärden.

SWOT-analys: Marina värden

Kvaliteter:

- Österåkers geografiska läge, där kommunen sträcker sig från skyddad innerskärgård i väster till exponerad ytterskärgård i öster, skapar goda förutsättningar för ett mosaikartat kustlandskap, över och under vattnet, med höga naturvärden.
- Förhållandevis hög andel kvarvarande lågexploaterade kuststräckor.
- Förekomst av flera så kallade trösklade vikar/laguner, vilka ofta utgörs av mosaikartade komplex av olika naturtyper, rika på olika växt- och djursambällen. Vikarna är ofta viktiga områden för fisk och fågel.
- Flera naturreservat i mellan- och ytterskärgården medför skydd av värdefulla miljöer för biologisk mångfald och ger möjligheter till höga upplevelsevärden.

Svagheter:

- Antalet vikar som är opåverkade från muddring är få.
- Inga kustnära vikar och strandmiljöer är idag skyddade, vad gäller fastlandskusten och Ljusterö.
- Potentiellt hög störning från bätthiv och friluftsliv under sommarhalvåret på känsliga kustmiljöer.

Hot:

- Exploatering av stränder och vikar.
- Muddring
- Lokal näringspåverkan från punktsläpp
- Lokal påverkan av miljögifter bl.a. från båtbottnfärget.
- Stranderosion från båttrafik
- Allvarliga rekryteringsstörningar för abborre och gädda.
- Övergripande hot som övergödning från den egentliga Östersjön, miljögifter, främmande arter, klimatförändringar.

Utvecklingsmöjligheter:

- Utredning av skydd för några av de mest värdefulla objekten.
- Minska lokal närsaltpåverkan genom att åtgärda enskilda och gemensamma avloppsanläggningar
- Åtgärder av dagvattnet som belastar kustområdet t.ex. genom lokalt omhändertagande.
- Skydd mot muddring i från muddring opåverkade vikar.
- Informationskampanj om båtbottnfärget och miljögifter.
- Hastighetsbegränsningar för båttrafik vid kuststräckor som är särskilt känsliga för erosion.
- Skydd av vikar som är rekryteringsmiljöer för gädda och abborre.
- Åtgärder av artificiella vandringshinder i de kustnynnande vattendragen samt till de avsnörda vikarna.
- Fiskeförbud under lekperioder i vikar som är särskilt värdefulla rekryteringsmiljöer.

Källhänvisning

Litteratur

- Ekologigruppen AB, 2007. *Biologisk mångfald och geologiska värden i Österåker - Underlagsrapport till Grönplan för Österåkers kommun*. Mars 2007.
- Ekologigruppen AB & Naturvatten, 2008. *Kastnära naturvärden i Österåkers Kommun*. Granskningsversion November 2008.
- Ekologigruppen AB & Naturvatten, 2009. *Vattenprogram Österåkers Kommun*. Granskningsversion Maj 2009.
- WSP, 2008. *Grönplan för Österåker - underlagsrapport kulturmiljö*. 2009-07-15.
- WSP, 2008. *Grönplan för Österåker - Underlagsrapport rekreation*. 2009-07-15.

